

Dolën prej shtypit:

VISARET E KOMBIT (ÁT BERNARDIN PALAJ DHE
ÁT DONAT KURTI)

PRALLA KOMBËTARE I (ÁT DONAT KURTI)

PRALLA KOMBËTARE II (ÁT DONAT KURTI)

VEPRA I "POEZI" (ÁT BERNARDIN PALAJ)

KANGË POPULLORE GËGNISHTE (ÁT VINÇENC
PRENNUSHI)

SINTAKSI I SHQIPES (ÁT JUSTIN RROTA)

Do të botohen së shpejti:

BOTA E MALEVE SHQIPTARE -VEPRA II
(ÁT BERNARDIN PALAJ)

LOJNA KOMBËTARE (ÁT DONAT KURTI)
PËR HISTORIN E ALFABETIT SHQIP (ÁT

JUSTIN RROTA)

GRAMATIKA E SHQIPES (ÁT JUSTIN RROTA)
RRETH VOTRES (ÁT JUSTIN RROTA)

ISBN: 99943-696-0-1

Çmimi: 300 lekë

ÁT JUSTIN RROTA

SINTAKSI I SHQIPES

S²³⁸

54B

BIBLIOTEKA FRANÇESKANE "ÁT GJERGJ FISHTA"
KOLANA E SHKRIMTARËVE FRANÇESKANË

ÁT JUSTIN RROTA

SINTAKSI I SHQIPES

Botimi III

Botime Françeskane
Shkodër, 2005.

0208
54B

AT JUSTIN RROTA

SINTAKSI I SHQIPES

Botimi III

Botime Françeskane
Shkodër, 2005.

1232
54B

Me leje të parit të fesë

Copyright : Provinca Françeskane Shqiptare

ISBN: 99943-696-0-1

Lajm

Provinca Françeskane Shqiptare mban të drejtën e plotë mbi çdo veper të botueme prej Françeskanëve shqiptarë. Prandaj çdo ristypje pa leje, edhe e pjesësime, përthimet, ndërrimet, cënimet kemi me i kërkuë simbas së drejtës ligjore.

Fra Ndue Gashi
Minister Provincial

LIBER SHITETI PER SHKOLLA TË MJESME

A. JUSTIN BROTA O. F. M.

Sintaksi i Shqipes

PËR KLASËN II, III, IV K. U. TË SHKOLLAVET TË MJESME

DRAËUE PREJ MINISTRIS S' ARSIMIT
me shkresën Nr. 324/11, d. 11-V-1942-XX.

MBRETËRNIA SHQIPTARE
MINISTRIA E ARSIMIT

Nr. Prot. 324/11

Tiranë, 11 /5/ 1942-XIX

I Nderueshmi

At Justin Rrota

SHKODËR

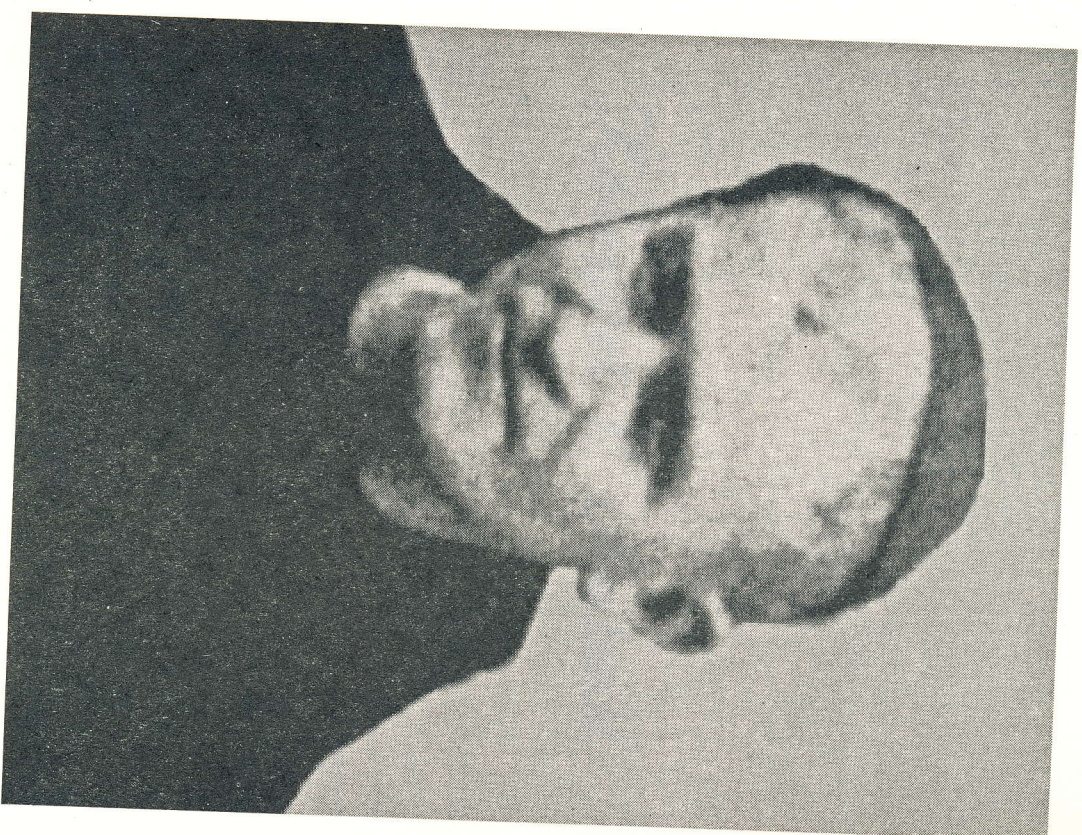
Ju njoftohet se kjo Ministri, tue marrë para
sysh proponimin e Inspektorit Eprore, parashtruar
me vendimin Nr. 61 dt. 20 /II/ 1942 dhe shtet-
së-proponimin Nr. 63 dt. 30 /IV/ 1942, jep pel-
qimin e punimit të Juej me titullin „*SINTAKSI
I SHQIDES*“ për t'a përdorun si tekst shko-
lluer për shkollat e mesme të Mbretnis.

Libri në fjalë do të përdoret për klasën
e II, III e IV të kursit t' ulët; por, për t'a bâm
mâ të përshatshëm me programën zyrtare, e
cila për klasën III parashikon që të mësohen
ndryshimet dialektore, është nevoja që t' i bâhet
një shtojcë, dhe në një botim të dytë kjo shtojcë
të vëhet në vendin e vet përkatës.

U lajmuen edhe shkollat e Mbretnis për
ketë vendim.

L. S.

Ministri
Dr. Dj. Korça

At Justin Rrota

Kolegoet t' Afsinit

Kolegjet e' Arsimet

„Thue nji mend, se edhe për ne do të vijë ndojherë dita, kur mund t' u qesim në dorë zënësve tanë për mësimin e shqipes teksta shkollorë, punue kaqë bukur, kaqë metodikë e kaqë të përkryemë?”

Këso dore na ipej shpesh me e puelun vetin gjatë vjetvet kur mirreshim me mësimin e shqipes ndër shkolla të mjesme — nji zyre kjo, qi ngjati afër nji të katërti gindujeti — sa herë qi me lakmi shfetojshim tekstat omomine të do gjuhve të hueja.

Peljes sielleshim gjithnji na vetë e i përgjegjeshim: „Sigurisht, edhe na do të bahemi të zotët t' i galojm! Por, jo sod. Përpilimi i Gramatikës e i Sintaksit të Shqipes — flasin për tekstat definitive — do të jët nji lumt e vjetvet ma të vona, ndashti e shekullit t' ardhëshëm!”

Shka thojshim atëherë me të mbushun mendjet, këta e përserisim edhe sod, me gjithë hapat e bamë në këtë lamë. Janë tepër shumë, tepër të vështira me u zgjidhun nejet e çashjet gjuhësore, qi do të përballojë ai qi mirret me studjimin e shqipes.

Nëkaqë, thomi na, gramatologjët e kësaj ndërkohë do të shkojn tue mblyedhuan, tue e gatuen e tue i a afuuen auktorit t' ardhëshëm landën e nevojshme për të ngrëhun

e kësaj ndërtese vigane, sinonim me kristalizimin e ndër-
gjegjes komtare.

Në rendin e këtyne puntorve dishrojm të njëkemi edhe
na. Njeki, s' asht më i madh prelenzioni ynë me këtë
botim.

Por po, posë këty, edhe një qellim tjetër patëm
para syshë: Qi mund t' u bëshesh krah Kolegvet në më-
simin e gjuhës amtare.

Persa i përket udhës qi ndoqëm në kategorizimin e
pjesvet të fjalës, që në fillim do të rrëfej, se Sintaksi ynë
largohet bukur mirë nga tekstat e kësaj lande, të botueme
mje në sod ndër në.

Pa e pasë kurrkund menden të sholësojm meriat e
pamoheshme të pionervet tanë në këtë lanë të vëshirë, na
duket se ata janë ngutun pakë.

Tue mos e peshuem më hollë randsin e madhe, qi
ka funksioni i rasavet në fjalë, muetën pa tjetër si
prototipe ndonjanën gjuhësh neolaine, me të cilat sintaksi
i shqipes nuk ka gjihagë që të bëjë.

Më njanën anë gjuhvet të syprithanuna, përgjithësisht
tue folun, u mungon fleksioni i vërtetë i emrit, n' anën
tjetër, fjaltja e thjeshtë gati krejt siellet rreth sin-
taksit të rasavet. Kështu qi, për shqipen tanë jetike
janë fort më të përshatshme ndërtimet sintaksore të gjuhve
klasike, se moderne.

Por, për arrsyje të zhuillimit, qi kanë marrun sod
gjuhët mbas nevojvet të kohës, na u duk se mund të pas-
gryheshin më të sigurtë mb' udhën e rrahun nga ndonji
gjuhë e gjallë, e përparueme, nonsë pakë e vrashtë, e cila
t' a kët rrejtun sikur na fleksionin e emrit, si asht gjer-
manishtja.

Më i o d a në gjallë, e adoptueme parimisht prej nesh,

paraqiet fort më e kjarë, më logjike e posage më e
thjeshtë për menden e xansit. Kështu, f. v., në vend të
rreshlohen si pjesë fjaltjet një varg i gjatë plotorësh —
dukush mrrytë t' a çojë tash sëroni numrin djeri në 53?

— nuk e dijm se me sa dobi prktike; në këtë metodën
e marrun prej nesh për bazë, gjymtyrët e fjalës janë dâm
e gjithëshkajja asht i përshim mbrenda rrehtit së 5 pjes-
vet të vetme, d. m. th. 2 kryegjymtyrë (subjekt e
predikat) me 3 gjymtyrë të dyta (atribut, objekt
e adverbjër), të cilat kishin me u përgjegjün plotorvet.

Ky kategorizim i a shtron rrugën xansit për të fi-
tuem më lehtësisht mësimin e gjuhvet klasike. Kjo kje
arrsyja edhe, qi na shtyni të shtyshim pa kursim në tekstin
e paraqitun fjalë të teknik e të përdorimit ndërkom-
târ. Kishim para sysh, se ky sintaks u drejtohet më së
fortit shkollavet të mjesme, të cilat më pakë a më shumë
do të mirren me mësimin e gjuhvet të hueja, klasike a
moderne. Këtë e theksojm si një gjë të nevojshme edhe
Programat Arsimore (1940) kû thonë: „Nxansi duhet të
zotnojë mirë e pa pëshjellime terminologjinë gramatikore,
si shqip, si latinisht.“

Për të dbuem çdo pamarrëveshje, gati gjithkund, kra-
has me termet latinisht, vëmë edhe fjalën përgjegjë shqipe,
të përdorun djeri m' atëherë prej xansit ndër fillore.

Sa për punë të shembujve, na pëlqeu për-
gjuhësisht t' i xiershim këta më fort nga gjuhë e gjallë e
popullit, se t' i uhajshim prej së huejsh. Ndër këto të
thanne pasgryhohet mendësja e thjeshtësja karakteristike e
shpirtit të Shqiptarit; posë kësaj në to kemi edhe bukurin
e gjuhës e fuqin e shprehjes. Prandaj, fort me vend na u
duk shenimi e porositja, qi programet e natpërmenduna u
bajn mësuveset mbi këtë pikë: „Shembuj të morfologjisë

e të sintaksës mësuësi do të mundohet t'i nxjerrë nga një copë e mirë leximi, a më mirë do t'i qëntojë nga *gjuha e popullit*, e cila të na është shpesh herë më e bukur se sa gjuha e shkrimtarvet. Kështu nxanësi njikohësisht me rregullat gramatikore nën fjalët e fjalitë thjeshtë popullore."

Për të dalur gjithnji më i kandeshëm e i kjiartë mësimi i kësaj lande, "e cila (gramatika) ka qenë deri tash pjesa më e mërzitshme e mësimi të gjuhës, si për mësuësin edhe për nxanësin", ashtu edhe "për me i a hjeke kësaj thalesinë e monotoninë e me e bërë sa të jetë e mundur më tërheqse", shi për njëkëtë arrsyje na u shlym të zgjateshim ndashit pakë tepër në të prunjt e pakursyeshëm të shembujvet, t'ushtrimevet e sidomos të coparet t'aكتورvet.

Prandej, ata të cilët mund t'u duket në e parë tepër i vëllimshëm libri për një tekst sintaksit, i lusim t'a shfletojnë këtë njherë e t'a vërtetojnë mbrendh. Kanë për të pë se, hiq pasunin e shembujvet e t'ushtrimevet, — të cilat, po s'kjen të nevojëshme, mund të shkapërcehen pa tjetër — si rregulla e mësimi për t'u xanë nuk mbetë as gjyma.

Shtu edhe se, vetë landa e mësimi të përmbajin nuk asht për t'u treguem krejt ndër klasët e para. *V r i m e t*, b. f., mbas gjyqit të Profesorit e simbasi rand-sijet a nevojjet, mund të liben si landë për t'u xanë ndër klasë më të nalta.

Me gjithë kujdesimin tanë, e dijm se në këtë blë gjithë-shka s'asht kjenë e mundur t'u përshijet; në ndonji pikë ndashit edhe mund të kemi rrëshitun. N'anë tjetër, mbassi na ndër shkrime tona, sidomos përta u përket rimevet gjuhësore, kurdoherë nuk kemi pasë para sysh tjetërgj, e megjse kërkimin e ngadhnjimin e së vërtetësi; kështu, phot

nderim u siellemi Z. Z. Koleqet t' Arsimit Shqipëtar, këdo kjoftim, tue i lutun të na drejtojnë privatisht në dajim, apor edhe botuist këshillet, qortimet e orot e vela të gmuëshme për rreth këij botimi tinë. Kemi për t'i pranuem gjithmonë mirënjohës, edhe kanë për të na vjefun në gatimin e njëj rishbotimi, qi e shpresojm t'aferm.

Së mbramit po na kande të falnderojm këtu edhe Drejtimin e punlorët e Shtypshkrojtës, të cilët u kujdesuen, përta ishte e mundur në këtë vendin tanë, t'a kryejshin botimin, edhe nën pikpamjen e veshës tipografike, sa më të kjiartë e me shije estetikë.

Shkodrë, 14 Máj 1942.

Auktori

SINTAKSI I SHQIPES

Dega e parë e Sintaksit

PËRMBI FJALIN E VEÇUEME

1. NJOHITIME TË PËRGJITHËTA MBI FJALIN

Thirret sintaks njajo pjesë e gramatikës, e cila mëson përdorimin, përkimin e lidhnin e pjesvet të ligjratës në fjalë.

Shembuj — Ah! — Si kështu? — Të keqen!
— Shëndosh! — Mjaft mal! — Me mend... — Gati? —
Uh, gjarpni! — Punë e madhe! — Me nam! — Po ti
këndej? — Me ndihmë të Zotit!

Na kjosim shëndosh. — Uh, tek asht gjarpni! — Un
t' a marrsha të keqen! — Ti i a ké bā me nam. — Ju,
a jini gati? — Vetë thojshe me mend... — Si ké arrbur
ti këndej? — Po i a hijm me ndihmë të Zotit!

Mësim — Shkado qí nieri mendon a ndien në ve-
ti, mund t' a diftojë përjashta me shéje a me fjalë. Shpesh
mjaltón një fjalë e vetme, një brimë, një këlhim a një e
fshame, për të shprehun mendime a ndiesi të mbrendësme.

Por mënyra e zakonshme me diftuem shka mendojta,
është *fjalija*. *Fjalija* pra, është një mendim i diftuem me fjalë.
Në se të cilën fjalë do të jël i shprehun, jase i nën-

kuptuem: *a)* frymori a sendi për të cilin flasim, e ky thirret *subjekt*; *b)* shka thomi për të, e këta thirret *predikat*. Subjekti e predikati janë *dý kryegjymtyrët e fjalís*.

Nji fjalí e vërtetë do të kët predikatin e përbëm nga nji vërb në mënyrë të kryeme ase shkajore.

Njajo fjalí, e cila, posë subjektit e predikatit, nuk ka kurrnji pjesë tjetër, quhet *fjalí e thjeshtë*.

Në pastë, posë këtyne *dý kryegjymtyrë*, edhe ndonji pjesë tjetër, atbotë thirret *fjalí e smadhueme*.

Fjalija mund të gjindet, ja vetmas: *F. e vecueme*; ja në lidhni me tjera: *F. e përbhme*.

II. FARËT E FJALIS SË THJESHTË

Shembuj — 1. *Im ulla ka shkum në shkollë. Tim ulla nuk i a kande fort shkollën.* — 2. *Po ti, more ulla, a po shkon në shkollë? A thua njëmend, se s' don me shkum sod në shkollë? — 3. Kesh të shkoje im ulla sod në shkollë! Atij kurr mos i u merrziët shkolla! — 4. More ulla, shko në shkollë! Mos prito, more ulla, me shkum në shkollë! —*

Mësim — Fjalija mund të jët katër farësh, simbas mënyrët, a trajtet, me të cilën shprehët nji mendim. Në kjoftë se ditohët ky, vetëm si nji kalxim, fjalija atëherë thirret: *F. diflore*; ne u priftë puna tue pvetun: *F. pvetse*; po u ditue në trajtën e nji dishiri: *F. dishrore*; si nji urdhën: *F. urdhënore*.

Përpasë këtyne farve kryesore, kemi shqip edhe tjera trajta të posqme fjalish. P. sh. *Si kjenka bā! Ç' paska ndrruel! Sa keg asht tue m' ardhel! Tj të lamshin dy krahel! Shejani u djetë në ferr! Ju marrshim mbrapa për të mirë!* Këto fjalí, posë se e dittojn punën si të caktueme, e

kanë në veti njëkohsisht edhe kuptimin e nji ndiesije së posqme, si: të gëzimít, të pëlqimít, të habís, t' urimit, të namës, të dhimbës, etj.

Të gjitha trajtat e fjalivet të thjeshta mund të jën, ja *pohuese* (adfirmative), ja *mohuese* (negative).

VRIM 1. — Shqip mohimi trajtohet tue i vù para vërbít ndajfoljën *nuk, s'*, ndër mënyrët *diflore, kushore e habitore*. P. sh. *Nuk nisem nesër. S' kishem më t' u falë nderës. Njeko pendë nuk shtrukea; — e ndajfoljet mos, pú, ndër mënyrët lidhore, dishrore (tyshtore), urdhënore, paskajore (pjestore e përcjellore).* P. sh. *Athue mos të kesh gabue kund? Kurr mos u kallëshi! Në mos datë, tepron. Mos u nis njëherë. Duehet mos me u ngutë. Si mos me e dylë un! Mos me më pasë petë, anishka. Tue mos rahun, vjen e ligshtohet mbamendja. Tue mos i a pasë vù mendën me kotë, tash gjindesh ngushtë ndër sprotime.*

VRIM 2. — Fjalija pvetse trajtohet të shumtën e herës tue i vù në krye, posë peremdash e ndajfoljesh pvetse (*kush, cili, kur, pse etj*) edhe lidhsën *a (a thua)*; e cila lidhsë a shpesh, për pëlnazmë, përsritët edhe në mbarim të fjalís. B. f. — *A shkore a? A e pae mësuena? — Rrim kájhërë edhe pa lidhsë; por atëherë asht nji pvetje e dyshimë ase habitore: Kë shkue? S' k' drashtë? Nuk të than gjat?*

VRIM 3. — Kur në fjalín pvetse dittohet njëherit edhe gjyqi pohues a mohues i pvetit, atbotë vëhet në fund *pika eutitë*. P. sh. *Ku e gjën shoqin e tij! (Nuk e gji.) A dyo po më vjen beq mue! (Nuk më v. k.) A thua kaqë poshtë paska vojtë puna! (Po.)*

VRIM 4. — Në gegnishtën trajtohen fjalít pvetse edhe me vërba në mënyrë paskajore, në vend të ndërtimevet me lidhore, shkaktue nga mund të, do të. P. sh. *A un me i a vjerë mics kumbonën? Po kush me shkue? Pse me pasë kaqë frigë? Po pse me cá fort kryet me të?*

VRIM 5. — Shqip, sado të kët fjalija *dý* a mǎ shumë fjalza mohuese, nuk e bájim kurr pohuese. P. sh. *Kurrkund nuk duken. Asnjani endë s' ka ardhun. S' e kam bā sod kurrnji të mbarë. As k' mos shko. as atij kurrgjá mos i thua!*

PJESA I.

Fjalija e thjeshtë

Kreu I.

SUBJEKTI (Kryefjala)

Shembuj — *Krijuesi sundon shekullin.* — *Nieri do të vëjë shumë.* — *Unë nuk jam i smundët.* — *Luftën e mueni fort.* — *S'asht marrë me këqyr në punën.* — *Fort vishirë asht mos me gabue kurr.* — *T'urtin gjithkush e çmon.* — *Katër asht një nuer për.* — *Të parët tanë kjo shin bekuet!* Si do të shkruhet „a të herë“? — „Së“, herë mirret si nge, herë si ndajfolje mohuese.

Mësim — Subjekti tregon frymorin, a sendin, për të cilin folët, e i përgjegjë së pvetmes: *Kush?* (për vëhtë) e *shka?* (për frymorë të paarsyeshëm, a sende të pajetë). Subjekti rin gjithmonë në rasë t'ennores.

Subjekt mund të jët: a) një emën, b) një përmën, c) ç' do fjalë tjetër e marrun si emën.

VRIM 1. — Shpesh ndeshemi ndër fjalë, të cilat duken si të kishin për subjekt një emën në hjeklore, të prim të shumtën nga përmni diffues *kaj, ai, B. f. Një kësi miqësh s'na kanë ardhun kurr. As i djalë nuk lën më. Kësso luftë nuk ka ndodhun ndonji herë. Këta subjekta logjikë në hjeklore janë atributur e ndonji emni a përmni të mshehtë. Kështu p. sh. fjalit e tregueme sypr mund të plotsohen: Tjerë kësi natjsh; një tjetër asi djali; një tjetër këso luftë.*

VRIM 2. — Ndër vërba të pavehte, subjekti asht i nënkuptuem, d. m. th. ai send, ajo punë. P. sh. *Çka vetue sonte!* (moti,

rët). *Për ditë bambulon, gjimor (moti). S'jehet më kështu!* (jeta). *Nuk qitet me të (jeta, puna).*

VRIM 3. — Përmnat veltorë, si subjekt, të shumtën lhen jashtë: përdoren vetëm kur duem t'a theksojm më mirë veltën q' vepron. P. sh. *Kjerë, por s'e gjejë aly; kishite pas' datë. Eja, se po shkojm bashkë. A s'mund të rrish urtë? Po pse sielleni rrugash?* — *Hajt ti, se tash po e ndreqi vetë këtë punë! Na s'u bëm gjë, besë; por ata filluen me na shu. Shkruenji të një herë, mandej tash po shkruhem edhe un. As ti, as ai, por ata tjerët na u gjetën aso herë.*

VRIM 4. — Për t'i dhanun fjalës më jetë e fuqi, posë subjektit emën, përsitet ky edhe me përmën diffues. P. sh. *Lakmija, nje kjo s'e lën nieren me çue krye. Thupra, ajo kjo fë bekuet për fëmijë! Urtija, të perkurunt e dashinija ellaznore, këto janë virgjetel kyesore të njëj qytetasi të ndërshëm.*

VRIM 5. — Venu shëj si shkojm tue e përsitun subjektin me dyfishimin e përmnit. B. f. *Njeni njeni i a prion. Dikush dikush s'e çan fort kryet. Kush e kush ka ardhë?*

Ushtrim 1. — Kërkonje subjektin ndër këto fjalë, edhe caktoni njëherit, me ç' pjesë të ligjiratis mbahet; si edhe, ç' nduerë fjalish janë, për kahë trajta. — 1. *Rmojtë gjuha shqipet!* — 2. *Ndëro babën e nanën!* — 3. *Kë namit kështu qietla?* — 4. *E xën lepurin me gerr.* — 5. *Kesh të na dilte moti!* — 6. *Asht marrë për ty, me shue me asi shokësh.* — 7. *Kush asht Zoti?* — 8. *Këtij t'i thueshë, se!* — 9. *A njimend 6 herë 6 bëjn 36?* — 10. *Si do të shkruhet, tue'?* — 11. *Nga i mbapshiti punë të mbara mos prit.* — 12. *Shka ka kjenë një ditë kjo botë?* — 13. *Shka ka falë i Madhi Zoti!* — 14. *N' Amerikë tash asht natë.* — 15. *Këthe, dallndyhtë, n' qytetin tim!* — 16. *Ky është shkruin, se!* — 17. *A ka kund ngjiti Shqiparë?* — 18. *Po kush kje ai?* — 19. *Hi e pluhun jemi të gjithë.* — 20. *Mos të qitet Zoti me kësi njerzësh!* — 21. *Nëojarët duen ndihmue prej nesh.* — 22. *Mue kurr njëkëso punësh s'më kanë ndodhë.* — 23. *Dij shërtqij në një dorë a mund t'i mbajsh?* — 24. *Mos u merritin!* — 25. *Tashmë gati u pogen gërshijat.* — 26. *Ç' ka gjimue sontë gjithë natën!* — 27. *Asht mbekat para Zotit me mbetë mbë qafë të pajfajti.* — 28. *Fort i smundët kam ndjekun*

sod. — 29. *A njëky asht Taraboshit?* — 30. *Në vend të vet gury peshon më rëndë.* — 31. *Me një lule s' del pranvera.* — 32. *Gjekës i dogj miza.* — 33. *As mae, as gjini s' na i kanë madat.* — 34. *Darsinë nuk ka për ditë.*

1. shkrim II. — Vem shëj në këtë copë të gjithë subjektet

KOHA E RE NË SHQIPNI

...Komi Shqiptar pat Zotin prej vetë: prandaj sot, më i madh me numër, më i fort me trashigimë, i lumueshëm po ngrerhet e ndërtohet Sheti në veti. Na jemi pomenitari i dorës mbarshtvuese së të Lumit Përendi. Nuk bëhet dromsa, jo, ashtu lehtës një kom, që asht ngjeshun me gjak e me lot, që ka ardhun nën mëllojë të dhunshme të tiranis, e asht pjejë në flakë të baroiti e të luftave qindvjeçare! Janë vëçigat e robnis; janë gjamët e sa nënave të mjenume; janë 80.000 jetë shqiptare, të shueme vjet prej Sërbijet, që luten për të para sehs së t' Amshuemit; i Cili ka në dorë shartet e popujvet, e i Cili, prej njëj kokrrize, sado të vogël, din m' e mkambun rrapin e Jordanit e qedin e Libanit. Ai po, ka me dritë, se si m' e mbajtur me ndërë e me jetë komin e Shqiptarit mbi fage të dhent. Koha s' ka me mjetë me e brejtun; shpata s' ka me mjetë me e prë; e ai, i lumueshëm, ka me gëzue miradit e jetës, djeri sa mos të shkinën bana edhe dielli. Gajet, pra Shqiptarë! Me zemrë të plotë e me shpresë të gjallë t' a këqim kohën që asht tue na ardhë. Kjo asht koha, për të cilën, tash 500 vjetë e tekëtej, ka vrahun zemra e Shqiptarit. Për të ka dënesun malso-ri ke stani; për të ka fsham bolku mbas qevet; e barit e kanë ndjellun me zambare; e krushqët e kanë këndue ndër vallet; e Meshari e ka uruem prej lterit. Më e mbranja fjalë e Shqiptarit mbë shtrijë të dekës ka kjenë: *Lirë e beke!*... E na sot jemi të lirë! (FISHTA - Mars 1914)

Kren II.

PREDIKATI (Kalexuesi)

Shembuj. — 1. *Dielli shkëlzen. Hija vëzulloj. Ju kini bërillë fort. Ai shithet. A më*

thirr i kush? Mos u habiti? Grahun kambet!
S'mund t' ecësh më shpejt? Paska kjenë shkruar me mbetel!

2. — a) *Na jemi Shqiptarë. Morret s' asht e emja. Gjithë s' bënë llogjë. Paska top i mbafiel. Kemi cojtun emën meti. Mos na u mbaj fort i dijsheëm! Më dëdëti pak si i trushë. Ka mbetel e vogël.*

b) *Gjitha asht lullit. Sa rjetësh jep Janë bafijfish. Jemi bafij me llogjë mendësh. Janë për t'u mbajun në mend këto ditë. Ishit i fjalës e i punës. Shiset e fignoret Janë pësë. Të mija Janë të gjitha njëjto bakti.*

Mësim — Predikati difton shka thuehet për subjekt; d. m. th. shka bën subjekti, shka pëson, shka e si asht subjekti.

Predikat mund të jët:

1. *verb* vetëm, gjithmonë ndër mënyrë skajore;
2. disa *verba*, që hyjnë mbas vetit një fjale ndihmëse (emën predikativ), e cila mund të jët:

a) një emën, zakonisht në rasë I, rrafsh në rasën VI, asë priti nga një partjale e në lidhje me fjalën s; b), një adjektiv, një pjesore; c) përemni a numrori i marrun si adjektiv; d) *verb* në mënyrë paskajore e ndajfolje.

Verba, që kanë nevojë për një fjalë predikative, janë më së fortit *me kjenun* (verb lidhës, *kopula*) e *m' u bām*; *mandej*, *me mbetun*, *m' u thirrun*, *m' u qejtun*, *m' u emnuem*, *m' u dukun*, *m' u mbajun*, *m' u zgjedhun*, *m' u gijkuem*, *m' u gjetun*, *m' u vām*, e tjerë këso dore.

VRIM 1. — Shumë kësi vërbash mund të rrija edhe vetëm, e mund të bëja predikatin pa ndihmën e ndonjij fjalës tjetër; por atbotë kanë një kupium të ndryshëm. B. f. *Pse s' u duke (s' erdhe) dhe? Kam kjenë (kam shkue) në shkollë. Nuk mbet (s' ndej, s' u ndal) kurrkush aty.*

VRIM 2. — Shpesh, pasqerë nder fjalë të popullit e të përshëndetura, libet jashtë predikati, që nënkuptohet se veit. P. sh. *Si rrasa, vegsini, ja qafa, ja nafaka. Basi, kujtesa. Nadja e mirë! Puna e mbare! Me të shëndoshët!*

VRIM 3. — Këqyr, si edhe verbi në mënyrën paskajore, mund të xaje, për dukë, vendin e predikatis: *Po si me m' a bë ai këtë punë! Çka me kjenë! Po sa heret me u pjekë këtë figël!*

VRIM 4. — Ven në oroe, si e xen vendin e emrit predikativ një fjalë krejt e shkëputun, sidomos në urdhmore: *Jsh të bën, ndihmo, Zot. Djali ishte rritun e bën, të kande. Ata ishin. Zot rvejn!* Ai është, kado rraska, mos u rraska.

VRIM 5. — Për t' a prun punën disi më të fortë e më të sigurtë, përshtet në njësi predikat. P. sh. *Un shkoj, se shkoj, por të! E fëmija s' i u dajë. Më merr, që më merr me vetë!* — Kajerë edhe për të dituen vijm veprimi: *Siellat e siellat, e bjen në kuj e libhet. Koli e foli. I a dha e i a dha. Kjaun e kjaun.*

Kujtim 1. — Çaktonje predikatin njëherë, mandej subjektin nder këto fjalë, edhe ditoni ç' farë fjalish janë përkrahë trajta:

- 1. *Sa burrë i mirë është ky Vata!* — 2. *Tek i kë edhe librat të.* — 3. *Mue ndoshti tash po më duehet me u mirë.* — 4. *Po kush të ka faj, morë djale!* — 5. *Sod ka pasë për të rë shi.* — 6. *Kush e kash u zgjadh Deputat!* — 7. *Kurr s' do t' i bëni lak s' e vërtetës.* — 8. *Kush kje Bogdani!* — 9. *Rrugarat do të dalin një ditë e zezë e vetë.* — 10. *Jsh për t' u vjerrë në vesh kjo fjalë.* — 11. *Çili kje burrë më i përmendani i Shqipnis!* — 12. *A është Sandri qat?* — 13. *Jot atij i thonë Viktor.* — 14. *Po na, ç' dukesh!* — 15. *Korë e shkurtën është edhe kjo jeta e mirë!* — 16. *Sod i smundeti m' u dule dishta më mirë.* — 17. *A është yll e vllë aty?* — 18. *Mgure s' u mbet gjë në dorë.* — 19. *Po kuj s' i a kande fjalët e ambla!* — 20. *Nuk bëhet kështu punimi.* — 21. *Mue s' m' i ka pasë ande kurr lavdet e miltuesavet.* — 22. *Ty të lumtë goja!* — 23.

Kurkand s' ka më këso cohe. — 24. *ligu ora!* — 25. *Sa vjet ka akë Skandërben?* — 26. *Gjergji shihet i mirë.* — 27. *A jini edhe ju kësi mendimi?* — 28. *T' u ngjati jeta!* — 29. *Rrena mbetë gjithmonë rrenë.* — 30. *Çashja është me shumë vendë.* — 31. *"Smund të çoj marrë tu shpija... Lot për faje i kanë shkue!"* — 32. *Përmend ur është loka.* — 33. *Ty, lum mirë, Zoti të ndjell!* — 34. *T' na laqi dhe shiu!* — 35. *Nji danti vertë e çmueshme është shkëndeli.* — 36. *Mos më thashin burrë!* — 37. *Njëfjo, pra, është dila.* — 38. *Tym don ujku.* — 39. *Mos i shije veshët në lesh.* — 40. *Kë ardhë me kambë të mirë.* — 41. *Muri me krye s' i biehet.* — 42. *Nuk qëndrohet me purri në gojë!* — 43. *Shoket të këqi rrueniu fort!* — 44. *Mal pa ujë nuk ka.* — 45. *E kam mik.*

Ushtrim 11. — Shenjoni nder këto dy copa të gjithë predikatat:

1. — Kolana me margarita

Një zojë e randë, bashkë me dy bijat e veta, shkojnë një ditë në darsinë në këshqilin e njëj princi, që ishte në krye të njëj prozorni të madh. Pake para se të hijte mbrendë, kartoca i u avit për së teprti njëj Gardhi, e një ferrë ju u ngatrua flokvet të njansaso varzash; i a këputi penin, që e mbajti kolanën e margaritavet, e margaritat u shpërdan për tokë. Gruaja bëni me e ndalë kartocën; zdrypën të gjithë, e filluen me kërkue margaritat nëpër bër e nëpër triska andej e këndej. Të dyja varzat ishin plot me idhmim, pse po vanoheshin tue kërkue: drojshin se s' po e shihshin shkël-ximin e asaj ditë. Njëqë, tue ngá e tue dhatë, i a mbërrin një trim; i çili për ngut e në vesh i tha zojës: — „Ikni këndej, se po rezigoni kryet. Pretarët janë mshehun në prozhëm: mjerë, kush ndeshë mbetë ta! Pakëgjë të vonojshem me ardhë, s' po ju gëjshem. Ikni, sa më shpejtë ndryshej, një plumb, a në ball a në shpinë, po e fitoni!“ — Zoja e shkretë i fali atij trimi do parë; e pa me-ndue më as për margarita, as për darsinë, suell kualët mbrapa, e u nis në shpi të vetë.

2. — Skamnorja e vërbë

(MEDJA)

Kur Sira ndjeu krizimën e derës, që u mbyll mbasi hini fuqit, u ndal pakë, si të dojte me pritë që të vijte disi më në vetë; i drej-

toi Zotit një uratë të përzemrët, e ngau mandej mejerë, për me u bërë përp me mirneshën e vërbtë të vetën. Kjo kishte mbarrur së hangunit shi ngatëherë atë pak shujtë, qi i kishin pasë vë paraz, e pritë, pa mërzë aspak, të vjete edhe njëherë rohneshë.

Sira, për me i krye detyrët e përdishme, përta i përkite bujars, i pruni lypces do ujtë, për me lë duert e kambët, si e kishin zakon; i a krehi e i a dan flokët me një kujdes aqë të madh, si t'ishte ajo krijatyrë e shkretë shi bija e vet. E njëmend, sado qi Sira kishte vetëm pakë vjetë më tepër se ajo, kur i a lëshojte synin asai së vërbtës së mjerët, e këqyrte kaqë me t'ambël, bisedojte me të kaqë me të butë, e i vjete rreth kaqë me dashmë, sa kushdo t' a kishte vë oroe, kishte mundë me kujtue, se ajo do t'ishte një nanë, qi lëmojte fëmijën e vet. e jo një rohneshë, qi dojte mirë një lypce të shkretë.

E vërbta, prej ane së vet, ishte kaqë e dashmë, mbahet aqë e lume, e flite aqë me të kënaqun tue i dftue shumë punë të bukra, sa Sires i ncej me këputë kahnjherë ndonji punë të vetën, veç për me ardhë e m' e ndie atë kahë flite.

(WISEMAN-PENNUSHI)

PËLQIMI I PREDIKATIT ME SUBJEKT

A) ME NJI SUBJEKT

Shembuj — 1. *Toka siellet. Q' po bjen brerë! An-muqet u thgen. Të shkuen shokët.*

2. *Historija është mësuesja e jetës. Luani thirret mbretë i shtasret. Ata s' mbahen Shqiptarë. Skanderbeu kje ndera e fisit tinë.*

3. *Molla është e shijshme. Mos u bëni tepër të mërzitshëm! Nuk më dukesh fort i drejtë. Jemi lodhë e këputë. Dikur edhe ju jini kjenë të dhannun mbas gjojet. Janë betueme me detyrë. A janë pjekë kumbullat? — 4. "O" s' është kurr e hundzue me. "Ng" nuk është gjithaqë përdorun ndër*

Gegë. Me luejtë tepër fill mbas buket është damshëm për shëndet. Me u çue heret është të shëndoshët.

Mësim — 1. Verbi, porsì predikat, do të pelqejë me subjekt të vet në *numër* e në *vehë*.

2. Emni predikativ do të pelqejë me subjekt gjithmonë në *rasë*; po pati trajta të posaçme për se të cilën gjini, atbotë do të përkojë edhe me *numër* e me *gjinë*.

3. Adjektivat predikata pelqejn në *gjinë*, *numër* e *rasë* me subjekt të vet; pjestoret e kalueme rrijn të pandrueshme me çdo subjekt.

4. Me fjalët, e marruna si të palakueshme, b. f. gërmat, parfjalët, lidhsat etj., adjektivit shkon në gjini femnore.

5. Me vërba në mënyrë paskajore, të marrunë si subjekt, adjektivit i përket të shkojë në gjini asnjansë.

VRIM. 1. — Po kje subjekt një emën përmbledhës, si *taftë shumicë*, *numër*, *rresh*, *gjinde*, *femijë*, etj. sidomos kur ky është i bashkuem me një emën tjetër shumës si atribut, atbotë predikativ mund të shkojë edhe në numër shumës. B. f. *Shumica e njerzvet s' dijn me jetue. Nji lëste shkrepse bën (ase bajn) 15 lëkë. A janë dë femija prej shkollë? Duchen peitë gjindja e urtë. Kanë faj prindja.*

VRIM. 2. — Me emnat femnore *Shkëqesë*, *Mahni*, *Shëjti*, *Zotni*, etj. apelativa nderit, kur janë subjektia fjalijet, adjektivit predikativ nuk merr gjinin e tyre, por atë të vehës së caktime prej sish. Kështu: *Zotnija Jotë është tepër i mirë me në. Shkëlqesa Jotë u dftue fort i dlinbëshem aso here e i butë me popullin e rrëjtan. Shëjtnija e Tij mbet i kënaqun n' atë rasë për shkëlqimin e Shqiptarvet.*

VRIM. 3. — Të shenjobet ndërtimi mbas veshtrimit (*constructio ad sensum*), qi e thotë e këndon populli: *"Ndër Bardhokë kishte thanë: Tëlanë Milioti duen me m'xanë". — "Q" u bë Rrshëni, u bafshin grë? Hiken e duelen ke Ligëni!"*

B) ME SHUMË SUBJEKTA

Shembuj — 1. *Shkodra, Durrsi e Vlona janë qytele historike. Shqipja e elefantit rrnojn shumë. Romuli e Remi kanë themelue Romën.*

2. *Unë ti jem i njëjti fisi. Ti e Sandri, pse s'kinë urdhë dhe në shkollë? Gëgët e Toskët flasin një gjuhë.*

3. *Molla e dardha janë t'amblla. Dielli e loka janë të rrumbullakët. Mrika e Ndou kanë nisë me u bërë.*

Mësim — 1. Predikati me shumë subjekte vëhet në numër shumës.

2. Në kjosin subjektat me vete të ndryshme, vërbi shkon simbas këtyre rregullave: a) me një subjekt të vetes I. e me tjetrin në vete II. a III, vërbi shkon në vechten I. shumës; b) me njëanin subjekt në vete II. e tjetrin në vete III. vërbi rrin në vete II. shumës.

3. Adjektivi, a pjestorja e predikatit, me subjekta gjinje së ndryshme, vëhet: a) në gjini maskullore shumë, në kjoftë se njëanin subjekt është maskulluer e tjetri femnuer a asnjans; b) vëhet në gjini femnore shumë me një subjekt femnuer e asnjans.

VRIM 1. — Po u vendue predikati para subjektash, atëherë ky, të shumtën, shkon në numër njëans. P. sh. *Ernesti Malsija e Kosova Shqiptarë! Dje erdhi Ernesti e një vllë me më për. Këtë punë s'e kapë përgjithë, as kamani. Njëqatë e madhe dhe friga e trishtimi i popullit, sa...*

VRIM 2. — Vërbi mund të shkojë njëans edhe, po kje se vendohet fill mbas së parit subjekt. P. sh. *Harti ushtarak e muen lufën e disiplinën. Breshni na e çoi dam vënëstën edhe hini. Shirota të bënë të keq e lagësina.*

VRIM 3. — Mbas një numrimit subjektash së njërendshëm, më të shumtën vërbi shkon në numër njëans. P. sh. *Dita e mala për të vërbën është gjithë një. Një fjalë e papestume, një gaz i paqend, një asgjëndë kqjherë m'afion me e prishë shoguin.*

VRIM 4. — Prap, mund të shkojë njëans vërbi, kur ndërmjet subjektash shihen lidhsat dase, ase kundërshtore (a-a, ja-ja, apor, as-as, jo-por). P. sh. *Ja ti, ja Dandeli, sigurisht m'ka marrë. A po shkon Gjergji vetë, apor Prenkaj? As unë s'kam pikë fajit në këtë punë, as ata. As toka, as hana nuk rrin në një vend, por dielli. Jo ligshija, por ngushtica e bukës e shtrëngoi aso here Gjermanin me rë në dorë.*

VRIM 5. — Është i lirë numri i vërbit a i adjektivit, kur subjekti njëans i bashkohet subjekta tjerë, të lidhura me të parin nëpër parafjalën me. P. sh. *Komandari me ushtin e vet hini (ase hini) natën për tër në qytet, edhe shkoi (ase shkuen) fill e në këshjell.*

VRIM 6. — Sikurse numri e veshja e vërbit mund të përlqejë me numrin e veshen e atij subjekti, ngjat së cilët rrin; kështu edhe adjektivat predikativa mund të përkrijn me numrin e gjinjin e subjektit, ngjat së cilët gjinden, pa i këqyrë subjektat tjerë. P. sh. *Fort i madhe kje gjëimi e kënaqa e jonë në atë rasë. Mjaft i mëzëm m'u duk Lini edhe Kata. Kjoftë e zezë ditë edhe çasi i asaj ngjarjeje tragjike.*

VRIM 7. — Vënu shënj këtyne të thamëve, kjo predikati ndërtohet pa këqyrë veshen e subjektit, por më fort tingllim e fjalvet: *Ti luej, nafaka luej! Un nga, e ai nga. Na shkruaj gazit, e ata briti. Fol me ty, e rrucj vee! „Un këndo, e ti këndo — o byblyti i verës-or“* — Si shihet, ndërhimet këso dore bëhen vetëm me veshen II. t'urdmores së njëansit.

PJESA II.

Fjalija e smadhueme

Shembuj. — a) *Miku i mirë shihet në ditët e ngushtë. Loja e mi Bellet askt goshë e mi-*

cauel. — b) *Kashata e madhe të xan fytin. Shiu i butë lagë të marrë e t'urte. Gjithkuj thuaja fjalën e mirë.* — c) *Uhaja në Lesh merret shpesh. Shkrepi dielli buzës së Cukalit. Tërit e njerit kalon me jherë.*

Mësim — 1. Nji fjalë, e cila, posë subjektit e predikatit, ka edhe ndonji gjymtyrë tjetër, thirret *fjalë e smadhueme*.

2. Këto gjymtyrë të dyta (plotsore) vijnë për më caktue më mirë subjektin a predikatin, ase edhe ndonji pjesë tjetër të fjalës.

3. Gjymtyrët e dyta, qi e smadhojnë fjalën, janë tri:

a) **Atributi** (*cilsori*), i cili përcakton emnin, përemnin, a ç' do fjalë tjetër, qi të mirret si emën;

b) **Objekti** (*kundrina*), qi plotsos më për s'afërmit vërbën e adjektivin;

c) **Advërbjari** (*ndajfoljori*), i cili e përplotsos kuptimin e vërbit a t'adjektivit tue dftuenn vendin, kohën, mënyrën e shkakun.

Kreu I.

ATTRIBUTI (Cilsori)

Shembuj. 1. — a) *Të falem, Shqipni, ti i shpirtit tim dishirij! Të të bieje në mend për mue, mikun tanë më të dashunin.* — b) *Do vepra të Budist u hetuen tash së vonit. "Na jëm të bije nji j fis të përmendun". Mendja e natë dakt e zezë e të zot.* — c) *Dashmija ndaj atidhën dakt nji detyrë shëjtë*

për qytetas. Dam për nji muer të mendshëm më u dhanun mbas pijet. A e k'pá hyllin me bishit?

2. *Bëja e shtrëmb të ka rrëfën mbirapa. "N'at rrabë të dekenë, mbrenda vorrit t'errshëm, tash pluhun jë."* Klasa jonë ka pësë dritore. Ka falë Zoti d'j duerë për nji krye.

3. *Njetash dakt koha më u nisë. Nji punë për t'u b'd, kryeje sa më parë. Këtë s' dakt vendi me luejtë.*

4. *Kangën nade s'ia hande kuj. Lufta ku-ndruell e darsma ndër shokë oh, sa të kandë-shme janë! T'ihë kopëshi nja tje mbahet me në.*

Mësim. — Atributi dakt njajo pjesë e fjalës, qi cakton më për s'afërmit nji emën, nji përemën, a ç' do fjalë tjetër të marrun porsi emën; e i përgjegjë së pvetmes ç' f'faret? ç' sehit? ç' kahit? cili? i, e, të kuj? sa? i sati?

Atribut mund të jët:

1. Nji emën në të njajën rasë me fjalën qi cakton;

2. nji adjektiv, nji pjestore, nji përemën i marrun si adjektiv, e nji numruer;

3. vërbë në mënyrët paskajore;

4. advërbë.

Emnisi Atribut

A) APOZICIONI (Ndajshtimi)

Shembuj — i. "Rrnofie komi Shqiptar, fisi më i vjetri në Europë!" (Thallosy). Ju, katundarët, i a dijni më mirë punës së motit. "Qai Gjin Ndreca, p i-

*ka e djalit'. Të parët lanë, të përmenëdu në di-
kur në krajnë, i a zbardheshin fagen Shqipnis.*

Mësim. — Emni, a përcemi mund të caktohen më mirë me një tjetër emën, përcemen, a çdo fjalë të marrun si emën, tue pëlqem me të në rasë, e, kù të jët e mundun, edhe në gjiní e në numër. Kÿ atribut thirret: *Apozicion* (ndajshim).

VRIM 1. — Si apozicione njehen edhe *titujt*, d.m.th. emnimet e kambës e të zyrës së nderit, ase të fisit (përmbiemnat-llogypët) e të njeshiris, etj. P. sh. *Leka i Madh*; *Napoleoni i Parë*; *Princ Wied-i-Lesh Bardhokaj*; *At Fishla*; *kumbar Gjoka*; *nana Lenë*; *Imzot Bogdan*; *Don Gaspr*; *Haxhi Hyseni*; *Ho xhë Kadrija*; *Zotni Pema*; *Doktor Peknezi*, etj. — Titujt nderit a zyret turqisht vendohen zakonisht mbas emnit: *Prekë Pasha*; *Ymer Agaj*; *Gani Beu*; *Rehber Efendi*, etj.

VRIM 2. — Apozicioni, sidomos në gjuhën e popullit, vjen i vishurë ndër rasë tjera, posë se n' emnore; prandaj të shumtën siellet në këtë rasë, tue nënkuptue predikatin (qí asht). P. sh. *Gjin Kasrilli kje Princi i Krugës*, *qyteti i vogël i Shqipnis së Mjesme*. *Frank Bardhi leu në Kalmel*, *kaland mbi Lesh*. *Fort të Njërti Zotni N*, *Tregtari*, etj. në Vlonë.

VRIM 3. — Venu shenj këtyne ndertimeve, gramatikisht të gabueme: *Në Shqiptarve anniku na ka drashtë gjithmonë*; *Ju po, të gjithëve, ju ka thirrë për darkë*; *në tjerë jo*. *Atë ditë mësuasi na la të tanve në pendësë*.

VRIM 4. — Ndër dy emna të përvçëm — emën e apozicion — shqip zakonisht lakohet ai qí rin në fund; sado qí mã rregullisht do të shkojë pana, po t' u lakojtë i pari. P. sh. *Kumbara Ndoc, kumbarës Ndoc, kumbarën Ndoc*. — *At Gjergji Fishla, At Gjergji Fishla, At Gjergjin Fishla*. — *Taliri Hasanaj, Taliriti Hasanaj, Talirin Hasanaj*, etj; mã mirë se: *Kumbar Ndocit, At Gjergji Fishës, Talir Hasanajn*.

VRIM 5. — Edhë thirroret njehen si apozicione. P. sh. *O Marha Prekë Gjoka, falma t'a nderit d. m. th. O* (ti, qí thirresh, qí jë) *M. P. Gj., falma* etj.

VRIM 6. — Me përcema vebtorë apozicioni shkon gjithmonë në rasën e skajume: *Un i corfu. Na Shqiptarët. Ajo qyqarja. Ata të shkretët. Të lunët ju!*

B) ATRIBUTI NË GJINDORE

Shembuj — *Puna e natës asht gazi ditës*. *Fjalët e të papunvet e birat e gardhit nuk mbyllen kurr*. — *Shejja e Zotit e miqvet*.

Mësim — 1. Shpesh atributi asht shprehun nga një emën në rasën II., edhe atëherë asht i mvarshëm prej emnit qí cakton.

2. Nejet e atribulit marin gjinin, numarin e rasën e emnit të caktuem.

3. Atributi në gjindore rin, posë në poezi, mbas emnit të vet.

Shembuj — 1. *Psalmet e Davidit*. *Damet e luftës*. *Trimtë e Skandërbeut*. *Porosit e mësuesit*. *Dashnija e prindvet*. *Kanuni i Lekë Dukagjinit*.

2. *Rrënoftë flamuri i Shqipnis!* *Pronet e mbretit*. *Molla e Adamit*. *Tokët e Vezirit*. *Mulet e Mirditës*. *Kryeqyteti i Gegnis*. *Librat e bibliotekës*.

3. *Mai pari i klasës*. *Shumica e njerzëvet Gjyma e xanasëvet*. *Imbrami i shkollvet*. *Mabesnikët e kalandit*. *Mai zot i shqpnis*.

2. — P. J. BROTA — *Shtatësi i shqips*.

4. *Kali i shalës. Dashi i humbonës. Kan i kularit. Nieri i punës. Bukurija e stilit. Zotsija e pendës. Katundi i Trosbanit. Mali i Tomorrit.*

5. *Dashnija e atdheut lypë fije nga qytetarët. Të kryemt e detyrret. Friga e dekës. Ftimi i luftës. Të gjetunt e Amerikës. Kujdesi i shpis.*

Mësim — Njëpër atributin në rasën gjindore mund të diflohet:

1. *Haruesi*, shkak u a bási i njëj sendi: Gjindore subjektive;

2. *Prónesi* (pasës), d. m. th. njëj që ka ndonji send: Gjindore pronare;

3. *Tansija* e krejt sendit, nga i cili është hjekë një pjesë, a qitë në shesh mbi tjerat: Gjindore pjes-tuese;

4. *Fara, ciltija*, a shijellimi i njëj sendi: Gjindore shijelluese a cilsore;

5. *Krymori* a sendi që pëson, d. m. th. mbi të cilin është drejtume, ase vret vepra e vërbt: Gjindore objektive. Këndej, kjo farë gjindorjet ndërtohet si-domos me një të çetë emnash, të cilët janë të përbamë prej vërbash kaluesë. P. sh. Due (dashit) — *dashnija*; fitoj — *fitimi*; shkruetj, *shkrimi*.

VRIM 1. — Theksoji të thanmet popullore të gjindores cilsuse a pjesutese, që bënë tue e përsritun emnin: “*Qai Ndac Barab, trimi i trimit. Djalë i djallit, qeni i qenit.*”

VRIM 2. — Shpesh në vend të këtyre gjindoreve atributive përdoret atributi prepozicionar; am ky ndërtim është i nevojshëm kë mund të ndodhë pëshjellim kuptimit. B. f. në vend të: *Dashnija e prindret*, — kë mund të kuptohet edhe, se prindët duhen (gjindore subjektive), — thuehet më mirë e më kjarë: *Dashnija ndaj prindet*. — *Më i mburani i shoket*; *më i mburani ndër shokë*. — *Më i mëmi i klasës*; *më i mëmi në gjithë klasën*.

VRIM 3. — I don vë mendja fort, sidomos në shkrim, mos të lihen pa u shenjuem të dyja nejet, aty kë prej raset I. a IV. së skajume shihet kjarë se shkojnë dy. P. sh. *Shpija e sime motrë, shpis së sime motrë, etj. Kanani i të parret, kananit të të parret, prej kanunit së të parret, etj.* — Për rregullë të përgjithët pra, do të vëhen në rasën II, III, e VI. *dj neje, një, ja asnjë nye*, në kjoftë se në rasën I. e IV. janë *dj, një, ja asnjë nye*. P. sh. *Në luftim të të dekanret për atdhë* (pse në rasë I: *Kujtimi i të dekanret*). Por: *Detyrës së randë, detyrret të randat*; perse: *Detyra e randë*; mjesa: *Detyrës shëjte, përaret kryesore*; përse: *Detyra shëjte, përkat kryesore*.

VRIM 4. — Po kje emni në trajtën e skajume — në rasë IV. njëj e shumtës, ase në rasë I. shumtës — ndër atributat që e ndërkin, vetëm i pari (në dashitë të jët emën, në dashitë adjektiv) lidhet me të nepër nenin e skajumet; ndërsa tjetri, a tjerët, e ndërtojnë në të shpejtë nenin e skajumet, e marrin të paskajumetin të. P. sh. *A e kë pá ndonji herë qytetin e Vlonës e të Butrintit? Kanë rá në Shkodrë kryet e Shalës e të Shoshit*. (Si të duejte me thanë: ...e atë të Butrintit... e ata të Shoshit).

VRIM 5. — Emnat e sendet, që gjinden si atributa mbas masësh, peshimesh, numrash, etj. vëhen në rasën dishmore. P. sh. *Asht dá me një grushit miza. Pës kile renë të mirë bájti 25 lehtë. Dhetë metra pëllurë të mëndashitë kushtojn 50 frankë. Kështu: 4 bocuj ufallë të fortë; 45 kualë qëldere të pashume; dj barrë grunë të lasthë; 30 okë peshk të krypun; 6 qerre ranë i intë; katër gota birrë të freskët, etj. bájti... — Shio edhe: I vjen era myk, era mish të pjekun; era bukë të djegun.*

C) ATRIBUTI NË HJEKTORË

Shembuj — *Druja lisit e grueja fisit. Nji plak 100 vjeç. Fëmijë rrugash. Log Zanash. Pralla hinit. Thupurthanet. Kucend burrash. Bukë Zadrimet e venë Podrimet. Janë të dy njëj moco. Do punë këso dore; kangë trimniet; fjalë gazit.*

Mësim — Për të ditur cilin e njaj sendi, përdoret fort shpesh atributi në rasën hjektore (*Ablativus qualitatis*).

VRIM. — Fort më e caktueme vjen shqip gjindorja, se hjektoria e cisis. *Krahason: Kali i shalës, e kal shalët; nata e krahavet, e natë krahavash; dita e të vjelunavet, e ditë së vjelunash.* Si shihet, hjektoria e cisis shqip shkon gati gjithmonë mbas emnash së paskajumë; mbas së skajumësh përdoret gjindorja e cisis.

D) ATRIBUTI PARFALOR (Atr. prepozicionar)

Shembuj — *Shpresa në Zotin. Nieri me gjin. Nji ligjiratë e bukur përmbi dashninin vllasnore. As s'ka kund peshk pa halë, as shpí pa fjalë. A i kë këndue luftat e Burrit kundra Romakësh? Nji bar për dhimbë krejet. Si mësalla me dy fage. Pshesha në tam bël. Kolana me margerita. Nji shputë mbas veshit.*

Mësim — Atributi gjindet i shprehun shpesh edhe nga një emën me parfalë.

Se ç'farë parfallet mandej do të zgjidhet, kjo gjë rrjedhë nga vërbi i nënkuptuem a adjektiv, kahë ka dalë emni pris. P. sh. Thuehet: *Shpresoj në Zotin*; pra: *Shpresua në Zotin*. — Si (është a gjindet) *molla në gem. Nji bar (i mirë) për dhimbë krejet.*

VRIM. — Atributat, pri nga parfajala pa, shpesh vijnë e bëhen adjektiva të vërtetë. Atëherë, posë se marrin nenin para, lidhen edhe me emën, e trajtojnë një fjalë të vetme. P. sh. *Rrani popull i pafarë* (jo: i pafarë), *i pamasë, i panumër.*

DH) ADJEKTIVI SI ATRIBUT

Shembuj — *Motë i mirë; dora e djathtë; fjalë popullore. Toka e gjanë e qiella e natë. Ujë e freskët; të dridhuna të forta. — Morë e zezë nanë. I naltë Perëndi. „Armët e mbushuna mos me i dhanë“. E bardha mori ditë; e para herë; i pësti pushim. — Fisi ynë; asnjë gabim; gjithë ditën e lumë; pësmbëdhete vjetë.*

Mësim — 1. Adjektivi si atribut, dhe përemni, numrori e pjestorja, të marrunë si adjektiva, pëlqejnë në gjini, në numër e rasë me emën të vet. Lakohen vetëm atëherë, kur t'i prijn emnit. Atributat adjektiva shkojnë shqip të shuntën e herës mbas emnit.

2. Emni para adjektivit atribut lakohet gjithsi t'ishite vetëm; ndërsa adjektivi mbetë i pandrrueshëm, perposë nenit, i cili lakohet simbas gjinjët, numrit e raset s'emnit që ka përpara. P. sh. *Dora e mirë, dorës së mirë, dorën e mirë, etj.* — Në kjoftë se adjektivi i prín emnit, abotë lakohet ky me nje të vet, ndërsa emni mbetë i pandrrueshëm, në trajtën e paskajumë. P. sh. *I Madhi Zot, të Madhit Zot, etj.*

VRIM 1. — Atributat shkojnë para emnit të vet sidomos ndër këso rasash: — 1. Adjektivi e pjestorja ndër të shprehuna piklluse e përsëritume: *Të lumët na për ty, o Zot! I dashuni miq! I shuerni ail! I fortë kuprrac! E keqja gjat!* — 2. Në shkallën e tretë t'adjektivit (krahason): *Më i përmenduni albanolog i kohet lona;*

mâ e nalla kumbonare e qytetit; mâ të pasunat rise të Shqipërisë. — 3. Numrorët si adjektiva, e përmnat pronarë, ngjithan me një emën gjinijet a gjakut: *Dhjetë xanxat; të dyja palët; e katërta herë. Im ells; yt kushter; jot amë.* — 4. Përmnat e pacaktuemë, si adjektiva, shumica e të cilvet s' kanë kurtisi ndërtohen ndryshej, veç para emnit të vet: *Do femijë; disa punë; kurriji lajm.* — Por ndiehen edhe: *Janë dora vetë; ka pupla shumë e mish pakë.* — Për t' u shenjue janë të thanmet: *Shumë i marrë mbë këtë shekull! Njer i madh ka mbetë në luftë. Kaqë milt mâ bë! „Vorhoi me aqë djatë Eshubenz“ Kaqë gjt e sheh edhe i vërblt.* — Vënu shënj ndërtimevet uruese të moqme, mbetë në përdorim edhe sot; ndër të cilat shihet objekti caktes para emnit: *„Marrë mbarama, mirë mbarama N. X.“ — „Morrë dila, për lallanua...“* — Dikt-diktâ edhe sot: *Morrë mëgjesi? Mirë mbaramë! E P. q. di Me shëndoshun atë gjithaqë të mallën e të randën epratën e Prindet (të parë), qi batë ndë Parrisit. Mandej, sidomos me atributin i madh: Nje e madhe frigë; pa të madhe kafshë; ndë t' atijat mpkate; me t' atijat vjele; me të drejtë arrsyje.*

VRIM 2. — Atributat përmnorë *ky, ai, me* të përbënëc *njerëz* *qat, etj.*, sado qi drejt për së drejtë gjinden të lidhura me emna femnorë maset a cilsijet, si *farë, copë, grinë, pëlqejn zakonisht në gjini e në numër me frymorët, a sendet e caktueme prej sish. (Ndërtim mbas kaputit). P. sh. Ky farë djatit; joi kjo, si do të shkojto gramatikisht). Ai grinë vend. Njëqj copë tiradh. Ata farë burrash.*

VRIM 3. — Ndër disa të thanime enfatike, këqyr si adjektiv i atribut rrin a s' t' ishte një përbhëmë; e atbotë, posë se merit skajimin a, si mashkullorët *llagapë (Xlokë Pjetra, Këlë Ndoca, Deli Meta, etj.)*, e hjekë edhe nejin parvus (i, e). Kështu: *Plak shkretë; nanë zezë; babë ngrita.* — Prap, ndër disa të thanime pëthirrtores, adjektivave t' luan, i njerë përdorimi i shpeshë u a ka perpi nejtë: *Lam milt; mjerrë zemra e tij! Lam i fortë e mjerrë i liqur! — E në poezi: „Riza Pasha del n' kalë — Madhi Zot, se shka me pë, — Forta njequll paska rë.“ — (E.)*

VRIM 4. — Përmnat diftojë (demonstrative) *ky, ai, me* të përbënëc, kur mirren si atributa, ndër të gjitha raset, njojs e

shumës, lakohen vetë së bashkut me emën në trajtën e pacaktuem. Qe pasqyra: *Ky lis, këtyj list, këtë list, ast list; këta lisa, këtyne lisore, kësi lisash.* — *Kjo punë, këqaj punë, këtë punë, këso punë; këto punë, këtyne punë; këso punësh.* — Prallë, vetëm në ndonji të thanime, sidomos kur emni është i plotuem me ndonji adjektiv, ky përdoret edhe në trajtën e caktueme: *Këta djelatë e soren janë bërë... mos në i prehtë me puplë. Këta katundarë; ky plak po kishte gati përherë arrsyje. Ky shpëthesi i lemit; këso puna e zyrtarcel.* Ndër këso së thanimesh, kur të këqyret mirë, diftojësi s' e mban gjithaqë atë zyrën e vet, qi ka, për të caktuem sendin së bashkut me vend: prandej, ndër këso së thanimesh s' është aqë i domosdoshëm.

VRIM 5. — Përmnat e pacaktueme do, disa, pakë, shumë të gjithë, tërta, si atributa para emnit, tue shkue kundra rregullës së përgjithët vetë rrijn të pandrueshëm, e bijnë të lakohen emnat e caktueme prej sish: *U tharrë do fëmijet; zani i disa burra; një shoqni e përbanë prej pakë celësh. Mbi të gjithë kotë.*

VRIM 6. — Kur dy emna, të ndryshëm për gjini a numër, janë të caktueme nga një adjektiv, qi do t' u përshtetet të dyve si atribut, atëbotë ky do të përsitet para se të cilit emën, tue pëlqem me ta. P. sh. *Ma e babëra qytetë, e mât i buhri saraq i Shqipëris gjinden në Shkollë. (Jo: Ma e babëra qytetë e saraq). — Për kundra, po u vâ adjektiv i mbas dy a mât shumë emnash së ndryshëm për gjini a numër, ngjafon qi ky të pëlqejë, pa u përshtim, me emnin e fundit. P. sh. Roza e Ndoci i cogel lëshon datë me atëllë. Kôn pë sod babën e nanën tande.*

VRIM 7. — Është mirë të dihet, se ndër shkrimtarët e hershëm mund të shihet, se ditur edhe shqipja ndoshta do t' a bët pasë ndërtimin e raseset të cijueme (consecutio casuum), sidomos ndër atributa adjektiva, si e lypë sintaksis i gjuhvet klasike. P. sh. *Pashoi të shtatën atë të gjith ceprrashit së tijsh. Bz. — Gjithë të parcel ture u ep (epjua, Zot), jetën e amshuome ...ën së madhi laudit stit. (Bz.) — Ai, në këthefitë të ndëshitit së këqijash së tijsh, ai të gjithë (ka për të jetuem). (Bz.) — Nili, tue u rrëxuem bjeshtëshit së nallash... (Bz.) — E ti, o Amë, a din ti gjâ travajshit së mijash? (Bz.) — Ret bahen, kur forcet së ditellit ngjihen*

nat avulli ujnash e bërakash e vëshit së njomash. (B_G). — *Pagëjra* (paga, shpërblimi) *e veprave të mirave e të këqijave.* (B_G)

VRIM 8. — Sod, posë se në lidhni me përemna përmendës, si pëm, na ka mbetur lakimi i emrit bashkë me atribut të vet, njëqetërë vetëm kur ky të jët i përfjellun prej përemnit pronar. P. sh. *I dashuni mikui im, të dashunui mikut tim, të dashunin mikun tem, prej së dashunui mikut sim, — të dashunët miqët e mi, të dashunet miqet të mi, etj.* — V. O. Në shumës pronari, mbetë i palakueshëm, pse përemni ka trajtën e adjektivit.

E) ADVËRBI SI ATRIBUT

Shembuj — 1. *Në njëkëtë vjerrshë janë 5 fjalë shqip e 10 fjalë turqisht.* *Ligj turbull mos i bje.* *E ka marrë vesh mbarrë bola.* *Punët janë ende pëshpëlueshëm.* *Deka e Shendërbeut veshi në të zë krejt Shqipin.* — 2. *Un jam shëndosh; po ju, a jmi shëndosh e mirë?* *Ti, pse rrin idh. në eshëm me të?* *Mësuasi s' dshi kondend me ju.*

Mësim — Nder këta shembuj fjalët *shqip, turbull, mbarrë, krejt, shëndosh, etj.* gramatikisht janë trajta të paadrtueshme, ndërtha, ase ndajfolje të vërteta; por këtu janë të marruara si adjektiva. Ndajfolja pra, në gjöhën ta në mirret shpesh si adjektiv, tue xanun kështu vendin, në dag t' atribuit mbicimuer, në dag t' atributit predikativ.

F) ATRIBUTI PREDIKATIV

Shembuj — *Kurrkush s' ka lë i dijs hem.* *Kanë dalë lagë e lëme.* *Mbërrijti në shpi lodhë e këputë, lagë e ndragë.* *Skanderbeu dille në lufë ma i pari e u këthejte ma i mbarami.* *„Kam ndodhë, tat-o, fort i ri.“* *Kemi vojtë emën*

molit. *Shumë janë shkruar ullndetarë.* *Kanë dalë komitë.* *Ka hi xhakue.* *Asht ngjitur shkarrth, shërbtuer.* *Nuk bjen i gjallë në dorë.* *Sod kam ndjehe pakë i smundët.* *Si fëmijë, kam kjenë një herë në Lesh.* *Kurr s' kë dalë thirrës?*

Mësim — 1. Atributat ndër këta shembuj nuk shërbejnë vetëm pors caktime emnash a përemnash, por plotsojnë njëkohësisht edhe veprën e predikatavet; xanë vendin e një fjalje së mshehtë. Kështu plotsobet b. f. kjo fjalë: *Kurrkush* (s' ka kjenë) *i dijs hem* (kur) *ka lë.* — Si shihet, ndërtimi ndodhë gati përherë me rërba pakaluesë, a pësuesë.

2. Adjektivat, si atributa predikativ, do të pëlqejn me emën e përemn të vet në numër, në gjini e në rasë. Pjestorja e kalueme rin gjithmonë e paadrtueshme kundrejt ç' do gjinje a numri. Emnat e përemnat, pr nga fjalzat si, pors, pëlqejn në numër, e n' e pastë, edhe në gjini.

VRIM 1. — Këqyt, si ndrtroa në nje atributi i thjeshtë prej atributit predikativ, kur ky të jët një adjektiv a pjesstore. P. sh. *Kanë ardhë të gjithë djelmët e armatisunë* (atribut i thjeshtë). *Kanë ardhë djelmët të gjithë t' armatisunë* (atribut predikativ). — *E kemi goditë shpin të madhe* (jo të vogël). — *Sod i kanë bartun nga balli i lufës ushtarët e varruemë* (atr.). *Shumë ushtarë kanë këthgen të varruemë nga balli i lufës* (atr. pred.).

Ushtrim 1. — Caktoni ndër këto fjalë shka shenjon atribut në rasë II. — *Ndiliua e Zotit; triket e Mjedës; zburkurrimi i qytetit; një trejtë e rrogës; të thyejt e amikuit; besa e burrave; një pjesë e Tosknis; shokët e shkollës; rrezet e diellit; zyrja e timet; ortiqet e borës; të shtruemt e urave; vesi i pijes; ma i zhdërvjellti i të gjithës; mënjia e të huejës; gabimet e xanësve;*

lulet e pranverës; cerdha e aullinjsharës; bujarija e zemrës;
mbarrimi i shesullit; zani i mërrgjegjes; jeta e merrit; lulet e pla-
kut; malet e Shqipërisë; veshët e leprit; mençija e fëmijës; gjana e pla-
mullit; Mbroeti i Tatis; Kripelari i Parlamentit; gjyma e popullit;
të hijerant e kohës; malli i adheut; libri i gjithës; era e atundu-
flles; mi e bukura e të gjitha kangcet të Eshutës; mbretësia e
lulet; mjerimet e luftës; krejt e maret; Lidhja e Perëndit;
Ura e Rrethamës; Kuvendi i Berlinit; i biri i Mbroetit;
Skandërbeut; engjelli i rojës; baba e mjeshtës; shtë e babilit.

Ushtri in H. — Kërkoni me ia ngjithin mbase të gjithë emën një arbut me parafatën përkitse. *Lupus... Eshtrija... Nji arbuti... Melli... Nji shkrim... Mënjë... Zelli... Nji shet... Nji it-gjerë... Sinqetija e popullit... Të lumë... Shpresa... Nji prej... Sundim... Kujdesi... Fijë... Dumbë... Mjetet e nevojshme... Kujtime të përgjithshme... Dreq... Kapat e parë... Nji gotë rënë...*

Ushtri m III. — Shitongja, kà mungon, atibhyim ngjektiv:
 Dielli ndërte madhueshëm ndër qiellin ... Gjyshkë arë ... i
 kishte thei zhegu, e kintet ... ishin dheu për një për shi, Pandori
 i ... me të zi mundte m' e darve ato të rrit të ... kur qe, ndi ma-
 let ... po daken do në të ... të ebot daf-kadalë eijn tue mbue
 gjithkahë bryën ... të qiellit. U çue një erë ... i a fllë një shi
 i ... dhe pautori ... ngon me kërue një strehë të ... Xidatngjstet-
 hja e ... rren gjithnjë tue u ofruen. Vetina e kumbitua ... shpër-
 thejn farsishëm në katin arët, edhe me ras shuë ... e ngjant e ngin
 tokon ... Del m' atëherë gheri i ... tue shër rren ngjos qiellit e pëkës-
 Ushtri m IV. — Shikoni me i gjeten ndër këto që qen,
 e me u a dituen farin atubutave:

Shpja e Kallurit

N' atë trimë' ari dëshner këllimogel e bërë, trishet e pakostura e prozmi i njëmë kërrqshin s'yt me lloa-
lietm e ngjyretet ndërtojse. Eshë ajo shëp' kalandë, q'i
ngrihej në mes të tyre, me gjith' lobsin e saj, ashtu e
prerume nga plotija e dritës mënjësore, merre një oshë detyrë
mà të bukur e mà të përgjashme. Pielat e oborrit qëshin tym në
diell, pulat kakaisishin tue kërye mbi gurabëq; dhenëqshat ende-

shim me hov shigjetues prej prozimit e në hatlla, dhe e rrethojshin s'atëpin me futurime miratuese. Heshija e artë e mëngjesit an' e kaad ishte e mbushur nga të keshillshmit e përherëshëm të kungahave.

Mirka, bija gjashtëmbethyeje e shqipëris, me lehtësi e shpjetë të gëzeshme po kryente punët e mëngjesit. E ama, Lukja, me finkë në dorë tue fjerë lesh me një levizje automatike gjashtësh, stellet nëpër shtëpi e i hiehte së hijës me zà të natë herë një, herë një tjetër porosi. E, si ndodhë gjithmonë, në fort e ngatërroste, se e ndihmonte me ato fjalë, pse e bante në e imë për gjymësi një punë, e m' e kapë tjetërën pa rend e pa kurrë. Por, ec e thueju plakave!...

Üçü Mleşhi

...Burra i shkurtë, me shpatulla të gjana e të fuqishme, kamëret pak si të lakume, Eëë Lleshi, me gjithë qif flokët i lëshite fort të thingura, ofronte së paku pështetë vjetë të plotë. Por vizat e nënjëkë të fëtyrës së dëgura prej diellit e s'ishte shprehja e thirrjes s'asnjë shpirteshi se, për shpejtë e guxim, nuk i linte datë një të rinu. Njeri me influencë në atë pjesë të Malisë ku banonte, kishte pasë prej qeverisë gjada e shpëchime, për me përishi forrën e madhe të tij, qi, për ndryshoj, mund t'ishite e damshme për makarën e Shetit. E nuk kishte qeverë masë administrative e gjakume kjo, për atë kohë; pse qyshëse Uj veshi uniformën, s'gryente komitë, më me u ëndë n'ato ana, edhe urdhnat e qeverisë u zbraujshin më së mirit. S'kishte nën komandë gjendarrë të rrugullët, por njerzë besnikë, qi mblidhte në rasë të novejës. Këta ishin gjendarrët e tij. (KOLIQI)

Kreu II.

OBJEKT I (Kundrina)

Shembuj — 1. Fjida sjalën s'e min. Iah-nimin e mbrames lënë për nade. I kande m e luejtë.

2. I shtrëjti është i ziu i vetit. Gjerdani mund të jët i zoti sod i 20 mijë napoljonavet.

3. Ndigoju të Parvet. Thirri nevojës. Kundarët janë njerzë të vaditunë mundit. E kam hjekë më atë punë. Shportu si.

4. Kau lidhet për brinash e hurri për fjalët. Me kë e kë? Ti jët fort i dhanun mbas lojës.

Mësim. — Shumë vërba e adjektiva kanë prej veit një kuptim të plotsuem; kështu që s'kanë nevojë për kurr-nji cakim tjetër. B. f. *Fëmija po flen. Ai është fort i arsyeshëm. Pse s'flet?*

Porse shumë vërba e adjektiva lypin një cakim a plotsim, për t'u kuptue sa duehet. P. sh. *Un levdoh...* trimin, të mëmin, punën. *Un mbdy...* parti, besën, një lopë. — *leshuem...* dorel, zemret etj. — Ç' do cakim pra, që vien për të plotsuem vërbën, a adjektivin, thirret objekt.

Objekti i përgjegjë së pvetmes *kë? shka? kuj? shka-hit? ase për shka? në shka? mbas kuj? etj.*

Objekt mund të jët emni, përemni, a ç' do fjalë e marrun si emen:

a) në rasë II, III, IV. e VI;

b) me një parafjalë.

Si objekt mund të rrjët edhe vërbë në mënyrë paskajore.

VRIM. — Ka asi verbash e adjektivash, të cilët mund të përdoren me objekt, si edhe pa të. B. f. *Kendoj, shoh, ndiej, tres, hu-pi, há, këthej; i lodhun, i lirë, i zhgalttruem, i mësuem, etj.* — Provoju e ndërto me ta fjalit.

A) OBJEKTI NË DISHMORE

Shembuj — Murati II. e rrethoi Krujën vjetërin 1465. Nevoja s'ka gjyq. A t'a kande në fort historin, a matematikën? Barri i mudi Romakët dy herësh. Fjala e keqe kërkon të zotin. Shie mort mos lyp. A deshte muë, a por tjetër kend? I pari të mbramin s'e priu. Dueje shoguin und si vetvedin. Nisi me kjá. Skandërben, a ka dijë me folun latinisht?

Mësim — E shumta e vërbavet lypë objektin në rasë IV. Ky objekt dfton sendin, mbi të cilin vret drejt për së drejti vepra e vërbit; prandaj thirret: *Objekt i drejtë, e i përgjegjë së pvetmes kë? shka?*

Objekti i drejtë shkon me vërba kaluesë, d. m. th. me njata vërba, që mund të këthehen e mund të bëhen pësuesë ndër të gjitha veltet. B. f. *Levdoh (levdohem), lidhi, ap, rrëj, shes, këshilloj, pves, përkuli, etj.*

VRIM 1. — Adjektiva të vërtetë, që marrin rasën IV. si objekt, nuk ká. Ndër disa të thamme të popullit ndeshemi n'adverbën plot, ndërtime këso dore: *Trou plot gojën. E ka menden plot marrí. Një gotë plot regel.* Por, me emna masësh ky gjindet edhe n'emnore: *I a bá njëkrra plot pëllama.*

VRIM 2. — Ka vërba kaluesë, të cilët marrin objektin e drejtë, sado që nuk mund të përkëthehen — ase nemose nuk përdoren — në trajtën pësuese ndër të gjitha veltet. P. sh. *Ti, a e pin venën? Na zakonisht e fillojm mësimin n'orën 8. Mos i a plas zemrën prindës. Thuaje lekcjonin.*

B) DY DISHMORET

Shembuj — *Dikú go marín (ob. i drejtë) e quejn ma gjár (dishm. predikativ). Mos e bân kurr m i-*

zën buell. Nuk të ka vù kush të parë. Të kemi përiment të zotin. Asembleja e Lezhës e zgodhi Skanderbeun për kryetar të ushtrisë. Ju kam mbajtur fort mdatriona. E pruni punën e tij patësi të rishitirë. Mos e mbaj vetin agë të dijshtëm. Njëkëtë vend e laça bekue! Pëgnija e qili Gjelo shin krejt të pafaj. Lekën e kam dytë për njer të ndershëm. „Jam Miridias, nuk bie ndore: kam pasë tparin shpatë mizore.“

Mësim — Janë do vërba, të cilët, posë objektit të drejtë, marrin edhe një dishmore tjetër — emën, adjektiv a pjestore — të shumtën në trajtën e paskajume.

Ketë dishmore të dytë e marrin sidomos njata vërba, që në trajtën pësuese lypin mbas vetit një fjalë plotsuese për me përbá predikatin. Në trajtën pësuese të dyja këto dishmore dalin rasi të parat: d. m. th. njana si subjekt, e tjetra si emën predikativ. Kështu: *Ju e kina bá Mihajlin krejt si të marrë, siellet: Mihajli asht bá prej jush krejt si i marrë.*

Këta vërba janë: *Baj, thirr, mbaj, zgjedhi, bie, qes, vë, kam, shoh, gjykoj, gjëj, dishmoj, etj. këso dore.*

VRIM 1. — Lë t'i vëhet shënaj objektit të mbrendshëm, d. m. th. objektit të drejtë në lidhni me vërba pakaluesë: *Shka zgërdhi-hesh ashtu? Ç'ka gjimue sonet! „Kë verove verin-o?“ Kam sjotë një gjumë të rante, — Mandej: Njëkëtë arë krejt e kemi mbjellë grunë. Kopshin e kemi vù mû se gjymuën lakua. „Deli Pjotra, krahët e bardhë — (akuzativ relacjoni) la Vezirin të padjalë!“ — Prap, dy dishmore (me të cimit, 3) kemi edhe ndër të thanmet. Njëkëtë shajak e kam blé — m'a ka mbajtur 8 frankë lutan. Kry-pën e kam marrë 2 lekë këlen; e llyenin e kam bá (shitë) 20 frankë okën.*

VRIM 2. — Njëkëtij femije i thonë *Isuf*, atij tjetrit *Jakup*, Paloc, Musá. Njëatë mal njatje e thyrasin *Mali* i Djequn, *Maja* e

*Krrabës, Bjeshtët e Xamuna, etj. „Pse mue m'thonë Oso Barotit...“ — Ndër këto tregime, në vend të dishmores predikative, që do të shkojë logjikisht, përdoret emojja, si t'ishë një gjá, a një titull i shëpuam, krejt në vëti. Mjesa, me adjektiva mû shpesh përdoret dishmojja: *E ket' barrë m'a thyrasin të mendshëm!**

C) OBJEKTI NË DHÂNORE

Shembuj — 1. *Krytargjët títana do t'i shërbejn Kryju esit. Mos i kundërsho sê vërtetës së njohun. Ndigjoja prindvet. Dekës s'i pështon kush.*

2. *As t'ij, as mue s'na duehet gjá kjo punë. Më vjen mirë për të. I kará fort heq mësuesit. Kuj i kande ne shkue? I përket Vasilit.*

3. *Ua dhacë xansëret dishnit. Edhë i marrin i a lëshon rrugën të dejunit. Qënit kalxoj shkopin. Zemëzinu i a bân vorrin vetit.*

4. *Trimisit tulet shpatës, as zjarmit. Qasnyu pakë murit. T'urritet ndera! T'ij të kjosha truel Të smundëtit i vëlet haqja.*

Mësim — Objekti në dhânore i përgjegjet së pvet-mes *kuj?* e shenjon vehten a sendin mbi të cilin vret vep-ra e vërlit, jo drejt për së drejtit, por si tërthoras, në një mënyrë të lakueme; prandej ky thirret edhe: *objekt i lakuem.*

Objekti në dhânore shkon:

1. me vërba pakaluesë (intransitiva); b. f. *ndihmoj, shër-bej, pëlqej, ilet, prý, mungoj, viej, kundërshoj, etj.;*

2. me disa vërba të pavetë; b. f. *më babet, i kandet, të duket, më gitec, i duehet, më vjen mirë, të bjen heq, i*

ujen marre, etj.; *kështu* edhe me do *çerba bredhtorë* (refleksiva): *i gasem*, *i lar dohem*, *i falem*, *i legerem*, *i shihem*, *i vielem*, *i ruehem ndokuj*, etj.;

3. me vërba kaluesë, posë objektit të drejtë: *Ja dhën besën shogisht*. *S' i ka lanë kurr marre veti*, *as shpis*, *as bajrakut*: *Falla ma* (qulma) *dorën!* *Ngjijtja* *lrahin*.

VRIM 1. — Posë vërbash, kemi, por fort pakë, edhe adjektiva (pjestore), qi marrin rasën e tretë si objekt. B. f. *I shtruem plotisht u r d h n a v e t t e t e P a r r e t*. *Asht njeri mësues m u n d i t i*; *i vadtun s e k e q e s*; *i kushuam Z o t i t*, etj.

VRIM 2. — Kujherë, sidomos ndër fjali thirrtoare a pvetse, — pa kienë nevoja — ndërbin përemni i vehtes I. e II., si *ahano*re e lirë (*datus ethicus*) — e difton si merr pjesë ajo vehte në vepren e prediatit, në një mënyrë fort të gjallë. B. f. *Si m e k e ndjehë?* — *75 e 38 n a b a j n n e r r u m b u l l 113*. — *T' a kemi kutë një kokrrë festet, q i f k e m e t e j* — „*Pa ty* (*Shqypnë*) *lules s' m i v j e n e r a*“ — *M' a bash natën e mirë!* — *N a u f a l m e s h e n d e t*. *Nuk m e d i n k u r r g j a*. — *Mirë, se n a e r d h e t*!

VRIM 3. — Lë t' u vebet shenji edhe këtyne ndërtimeve me *dij dhanore*: *I ka r a (atij) n e n i t t e k a n b e s*. *M' a ka ngjithun shi lues s e b a l l i t*. *I a k r i s i (rruzit t e)* *shpinës*. *I a m a l a l i r e s*, *palcit t e g a f e s*, *k a n b e e t*. „*M' i a k e r i m a r i n e n k r a h i t e*“.

VRIM 4. — Kemi shqip asi vërbash, qi ndërtohen si me dhanore, si me dëshmore; shpesh edhe pa një ndryshim të fort kuptimit. B. f. *Me e fye Zotin* — me i fye Zotit, *me e ndihmue shogin* — me i ndihmue shogit, *me e thirrur mikun* — me i thirrur (me i lëshue zâ) *mikut*, *me e lakmue gjân e huejë* — me i lakmue *gjas s e huejë*; *i grahi lopët* — u grahi lopet; *me e ndigjue ndokend* — me i ndigjue ndokuj.

VRIM 5. — I don vù mendja, në shkrim sidomos, mos të habet grimsimi përemnueri vehtes II. t' objektit në rasë II. e III. njajs, (të), kur këtij i hjen të ndeshet me fjalzën e lidhtores (të). P. sh.

Due mos të të vije keq (ty). *Dishroj*, *qi të të shkojë* (ty) *mbarë puna*. *Kam dhanë urdhën qi të të thrrasin edhe ty n' atë mbyedhje*. — Për sigurim, ndër rasa të dyshimita, të siellet veltja e objektit njajs në v. II. të shumsit, kù grimsimi del m à k j a r a s. *Kështu: Due mos të ju vije keq* (ju). *Dishroj*, *qi të ju shkojë mbare puna*. *Kam dhanë urdhën*, *qi të ju thrrasin edhe ju n' atë mbyedhje*.

D) OBJEKTI NË HJEKTORE

Q u e m b u j — *Njehy katund ka dalë krejt f a r e t*. *Shporru fjalësh e n g a t r r e s a h*! *M' u h i q s y s h*. *U këputa k a m b e s h*. *Shqiptarët l a h e n d u e r e s h* *para bakut*. *Vetëm fëmijët e këq zhyehen p e t k a s h t u e h a n g r e*. *Kush asht ngjallë s e d e k u n i t*? *A e k e m b a r u e e n d e s e s h k r u e m i t*?

2. *Asht b a s i i l u e j t u n m e n d e s h*. *I verbët s e d y s y s h*; *i l a n p a t k o j s h*; *i s h k a l m u e m b r i j e s h*; *i s h k a n d a n k u l e t e t*; *i m a r r u n k a m b e s h e d u e r e s h*.

Mësim — Objekti në hjektoare i përgjegjë s e p v e t m e s s h k a h i t ? p r e j s h k a h i t ? (kuj? prej kuj?). Ndërtobet:

a) me një çetë vërbash bredhtorë, si me thanë: *lidhem*, *lyehem*, *pengohem*, *zhyehem*, *shporrem*, *këputem*, *ndigjem*, *lahem*, *pihem*, *kugem*, etj.

b) me pakë vërba kaluesë bashkë me objektin e drejtë. P. sh. *Thaj ndokend brtjesh*, *ges faret një popull*; *hjetë gafet ndokend*.

c) me disa vërba pakaluesë e bredhtorë si: *me dalë*, *me mbarue*, *m' u l a*, *m' u shporrë*, etj.

2) me adjektiva të përbamë, zakonisht nga pjestorët e disa vërbave, si: *i marrun*, *i dalun*, *i lidhun*, *i zhgattruem*, *i penguem*, etj.

3. — P. J. KROTA — *Sintaksi i shqipes*.

VRIM 1. — Këqyr, si mund të ndrojë veshtrimi i mënyrës së të thanut, tue ndrue vetëm numrin a trajtën e emrit objekt: *Me datë mendjet nd. s.* (me hartue), e: *me datë mendësh* (me u bā i marrë). — *Me qitë mendjet* (m' e hartue); e: *me e qitan mendësh ndokend* (me i a bām kryet për voe). — *Me bā fjalë me kend* (me u hangrë me k.); mjesa; *me bā fjalët me kend* (me u marrë vesh, me rām në godi me kend).

VRIM 2. — *S' kam pā kurr kësi niери.* Nuk due me ndie mā *këso fjalësh.* Asi guzi dhe aso lojësh nuk due t' i shoh mā. *Njaso letr e s' kam gjelë mā me blë.* Me vërba kaluesë shpesh rasa VI. xen vendin e objektit të drejtë, kur emnit t' i prijn diflojsat *ky, ai.* Me të vërtetë këto rasa të gjashta s' janë, veç atributat e objektit të drejtë, të mshenhun e të nënkuptuëm. Krahajoje me subjektat, për dukë, në rasë VI. P. sh. *S' del mā kësi moti!* *Këso idhnimesh nuk më kanë rā ndonji herë, eij.*

E) OBJEKTI PARFJALUER (Ob. prepozicionâr)

Shembuj — 1. *Gjithmonë shpreso në Zotin.* Skanorët s' duen lanë kurr mbas dorë. A të harā ndër mend ndonji herë për në? Do të lufojm pa dā kundra vesh së liga. Nuk foli kush me ty, as për ty. Kanë rā në dorë.

2. *I mjери ti për mend!* Të lumël na për të *Madhin Zot!* Do të jini pakë mā të dashunë me shogishogin. Neroni kje nji niери i prishun në zemrë, edhe i vërbët kahë mendja. I lig në fyti, i lir nga paguesat; i evarshëm ndaj barmir s' ël; i dhimbshëm kundrejt të vorfënvet. Nier i dekun në shpirt. Shëndosh me krye!

Mësim — Shpesh vërbat, adjektivat dhe adverbat marrin për plotsim kuptimit nji objekt emën, prīm nga nji parafjalë; prandej ky thirrret objekt parfjaluer ase prepozicionâr.

VRIM 1. — Bān ndryshim ndërmjet së thanmësh. *Jam tue mendue dishka, mbi dishka, për dishka.* *Idhnohem me ndokend, kundra ndokuj, për ndokend, mbë ndokend.*

VRIM 2. — Kajerë është vishirë të dahet, kur emnat me parafjalë janë objekta e kur janë rrethanë vërbash (adverbjarë). Përgjithësisht janë objekta, kur vërb i pa këto nuk ka nji kuptim të plotë, jase kur pa to mund të kuptohet nji gjā për nji tjetër. Mjesa janë adverbjarë kur e caktojn veprën e vërbit mā largas, si mbas rrethanavet të kohës, të mënyrës, të vendit e të shkakut. R. t. *Mbas shiut del dielli* (adverb). — *Me u dhanun mbas këndimit* (objekt). — *A mund të rri në fjalë tande?* (obj.) *Un rri në kopësht* (adv.). — *Pag vedin mbë qafë* (obj.) *Shqipja fluturoi mbi rë.* (adv.) *I rash nërë: foli për mbi lirrë; e mora mbi veti* (obj.). *E vuni mbi tryezë; punova simbas dishiritit;* *ka mbetë ndër lopë* (adv.).

Ushtrim 1. — Theksoni ndër këto fjali objektat, tua u a diftue edhe farën. 1. *Mësimi është i vjeshëm për fëmijë.* — 2. *I a kam lanë punën tene në dorë Zotit.* — 3. *Kësqj plegniye është punë fort e vishirë me i a gjetun fillen.* — 4. *Mos ngatroni lasha!* — 5. *M'a pruni punën pus.* — 6. *Mikut të mirë mos i kurse nderën.* — 7. *Misht prej thonit nuk dahet.* — 8. *Mollën e kuge e brin krym.* — 9. *Mos u bieni punet neqër të.* — 10. *Kali i mirë i shon tagjin vetit.* — 11. *Mirë s' është kurr me vū gjë mbë kend.* — 12. *Nji plahë me nji dhamb ka hangrë nji qytet.* — 13. *Peshku gjithmonë qëlbet prej kreqet.* — 14. *Nevojari djeri mini i hangri pallën.* — 15. *A ka me të rā ndër mendë ty ndoherë për në?* — 16. *S' i përgjet shala gomarit.* — 17. *Pse ti s' i ejen arryges?* — 18. *Un s' e hā atë ulli.* — 19. *Spatës i a nep pylla bishit.* — 20. *Shumë ihan furra.* — 21. *Atij i rrënoshin fjalët!* — 22. *Tëja brën drëmin.* — 23. *I ligshi gjithmonë ka nevojë për ndihmë.* — 24. *Kurr s' do t'a qes në harresë atë ditë.* — 25. *Sa për bujari, s' i a del kush.* — 26. *Mos i bān dam as të mirit, as të keqit.* — 27. *Mikut të zemrës mund t' i a diflojsk këshillet tua.* — 28. *Atij pëshletju kurdohet.* — 29. *Toka e mirë i a paguen puntorit mundin.* — 30. *Kush jush ka nevojë për krah tem?* — 31. *Ti s' i a din aspak kurendit të burravet.* — 32. *Këqyr me i a*

ed menden më fort shkollës. — 33. Nuk asht mirë me ju a marrun jetën kot shlasët të shkreta. — 34. Cili djetmësh, po don me ardhë? — 35. Nuk kam frigë prej njerit të gjallë.

Ushtrim II. — Kërkoni me ju a vum objekun përkthës njekejtue vërbare: Ankoj, ndiej, guboj, qeshem, kuptoj, dyshoj, përshëndeti, pendohem, ndajtoj, çuditim, shij, gëzoj, dyshoj, pëlqej, largohem, ndjek, pres, ngjitem, kapem, shërbej, rrej, urdhno, turrem, shiktoj, suahem, shkyej, ngushilloj, dhimbem, premtoj, ndihmoj, mësoj, drethoj, rrethoj, kundërshtoj, ap, lodhem, harroj, shkrihem, besoj, bie, vjedhi, iki, peshtoj, shtrohem, viej, përgjaj, pitem, mirrem, thehem, prej, zhgatroj.

Ushtrim III. — Këqyrni me i a vum objekun përkthës vërbt nder këto fjali: — 1. Skamnor ka nevojë... — 2. Kur s' do t' a qesim në harresë... — 3. I a porosita cashjet... — 4. Un kam frigë më fort e më... — 5. Leka i Madh shtini në dorë... — 6. Shumë shkrimtarë, edhe të huajë, kanë folë... — 7. Vjollsa, një lule kaqë e përputë, lëshon... — 8. Gjymnastika, një ushtrim kaqë i shëndoshtë... forcon... — 9. Burri, mbret shqiptar, luftoi disa herësh... — 10. Se të cili zog i a kande... — 11. Ajri e drita janë di sende fort të nevojshme... — 12. Më se katër shekuj Shqipëria ndër robueshë... — 13. Deka e Poetit komtar veshi në të zi... — 14. Ju u dhimb... — 15. Kurkuj s' i kandel me i a për-mendun... — 16. Mos i a çil zemrën tande... — 17. Un s' e diç vedin të dejë... — 18. Na do të jemi krenarë... — 19. Kush të pveti ty...?

Ushtrim IV. — Plotsoni këto fjali, tue u a vum objekta përkthës me ndihmën e fjalvet në kllapë: 1. I urti nuk ka nevojë (lavdet e kuj). — 2. Mos e tier gjatë (puna e të nisunt). — 3. Shpesh më bien ndër mend (kohët e kalueme të fëmijnis). — 4. Kush e ka bā (faj), lē t' i sktrohet (ndeshkimi). — 5. Jemi lodhur (smundja). — 6. E vërteta nuk ka nevojë (mprojt). — 7. Bolla asht plot (mjerime). — 8. Mësuesi u a mëson (xansat) shpejt e mirë (gramatika). — 9. Bienu mohit (lojë e këqija). — 10. A mund t' u ikesh (të vucjuntat e sham)? — 11. Bjerti mbrapa që me kohë (shkolla e mjeshtria). — 12. Bana gati (lufta e jetës). — 13. Egoisti nuk këqyrë, vëç (puna e vet). — 14. S' i fryn kuj (syni).

— 15. Vaejtjet e shqit s' e trandin aspak (zemra e tij). — 16. Kohën, më të cilën të jesh i lirë (gallimi i shkollës) ipu (ushtrimet gjymastike).

Ushtrim V. — Kërkoni në këtë copë objektat dhe fardn e lyuve:

Ligjirata e Skanderbeut

„Kapëdanë dhe ushtarë trim! S' është as e re, as e papritur pamja që kam përpara sye. Ashtu si ju kujtonja, ashtu ju gjeta: Siç më për të fjeshtë të një race të vjetër e bujare, trima dhe besnikë të patronduar të vendit tuaj. Edhë jam i lumtur tani që mund të ju hap zemrën time. Ju thom pa u-mburruar që, sa kam rrotur, kam patur gjithnjë këtë mall për atëdhenë, dhe këtë dishirë, për lirinë. Kur më fuat për këtë vepër nga shërbimi i Sulltanit, kisha në zëmër atë dishirë që kishit edhe ju. Juve nofta ju shkoi nga mendja, që e kisha harruar edhe vëndin. edhe nderin, edhe lirinë, kur ju kthenja prapë të behmuar, pa ju dhënë asnjë shpresë, e pa ju treguar asnjë ndjenje bujare dhe shpirtmadhe. Po unë si-llështa me atë mënyrë, se ashtu e deshte shpëtimi tuaj, dhe imi, se puna ish e tillë, që duehet bërë, e jo thënë; se shikonja që kishit më tepër nevojë për frë, se sa për shyrje. Ju a fshëha pllaret e mia, dhe s' ju a çfaga dëshirën që kisha në zëmër kaqë vjetë, jo se s' ju kisha besim; jo se s' ju dinja shpirtin, posá ju ishit të parët që e hothët zorin, dhe u futët në këtë valle; por, se puna duhej mejtuar thellë, se duheshin gjetur mjetet, se duhej zgjedhur koha e mirë.

...Lirinë, munt t' a kishit fituar me trimërinë tuaj edhe me një tjaçer çlirimtar, se Shqipërisë nuk i mungojnë burrat; por ju pëlqen t' a prisni nga dora ime, ndonëse vonë, se kështu nofta desh vetë i madhi Zot. Se është me të vërtetë çudi, që trima kryelartë si ju, të rritur në liri, duruat kaqë kohë robërinë e barbarëve, dyke pritur të më shikoni një ditë në kryen tuaj. Po vallë, a e meritojë këtë titull të bukur të çlironjësit, që kini mirësinë të më ipni? Lirinë s' ju a solla unë; por e gjeja këtu në mes tuaj. Posá shkela këmbën këtu, posá më dëgjuat emrin, reniët të gjithë, më duallet përpara kush e kush më shpejt, sikur t' ishin ngritur nga

varret atrit, vëllezerit dhe bijt tuaj; sikur të kishite zbritur nga qenie-
lli vetë Perëndia! Më priet me që dashuri e gëzim, më suallët
aqë shërbime të çmuara e pa-numër, sa me bëte më tepër Ju ro-
bin tuaj, se sa unë të lirë Ju. Këte mbretëri e këte qytet nuk
Ju a dhashtë unë, por Ju gjeta t' armatsur; lirinë e kishit kudo
në krahëtor, në ballë, në shpatë e n' ushat. Si gardianë, besnikë,
t' emëruar prej tim-eti, Ju m' a vutë mbi krye këte kurorë; Ju
m' a dhashtë në dorë këte shpatë; Ju më bëte zot të kësaj mbretërie,
të cilën m' a ruajtit me që besë, e që kujdes, e me që mundi-
me. Shpëtimen tani, me ndihmën e Perëndis, që t' a cillojmë
tërë Shpëtimë." (BARLETTI-NOLI)

Vērbu frazeologikē

Ka vërba, të cilët ndër disa mënyrë së shpesh, me ndihmën e objektit a t'adverbjarit, apin një kuptim të porsajëm, krejt të ri, shpesh tue i a largue veshtrimit të parë.

Qe, këtë një rend të vogël kësi vërbash frazeologjikë, të prunë sa për shembull. Lë të këndohen me vemende, tue u a xanë kuptimin e vërtetë; dhe, sa për ushtrim, të trajtohen me ta fjalë.

<i>Baj ball</i>	<i>baj (i) rrethin</i>
<i>baj dishmi</i>	<i>baj rrugë</i>
<i>baj dorë</i>	<i>bajn (më) syt, veshët</i>
<i>baj fjalë</i>	<i>bahet (s' më) me shkue</i>
<i>baj kambe</i>	<i>bie prë</i>
<i>baj ma mirë</i>	<i>bie i lig</i>
<i>baj mendim</i>	<i>bie (i) n' erë</i>
<i>baj namini</i>	<i>bie në zjarr për kend</i>
<i>baj (i) lak</i>	<i>bie (i) ndesh ndokuj</i>
<i>baj (e) livadh</i>	<i>bie (i) në fjalë kuj</i>
<i>baj vuj</i>	<i>bie në gjëj</i>
<i>baj pall</i>	<i>bie në fyje</i>

[illegible]

<i>marr në dorë</i>	<i>Prëj kend mbas vetit, në besë</i>
<i>marr neper kambë</i>	<i>prën (m' a) mendja</i>
<i>marr dhën</i>	
<i>marr me shkue</i>	<i>Qes në dritë, në shesh, në shlek</i>
<i>marr ngrykë</i>	<i>ges në harresë</i>
<i>marr frymë</i>	<i>ges mbas shpinet</i>
<i>marr malin, rrugat</i>	
<i>marr gjakun</i>	<i>Kraki një qashije</i>
<i>marr të keqen ndokuj</i>	<i>rrahi numrin</i>
<i>marr me të keq</i>	<i>rraki rrugën</i>
<i>marr mbrapa</i>	<i>rrahi kambët</i>
<i>marr vesh</i>	<i>rrën (më) mendja</i>
<i>marr më sysh</i>	<i>rrij (i) kokrrë, për ball</i>
<i>marr idhnim</i>	<i>rrudhi gojën, krahët, dorën</i>
<i>marr mendësh ndokend</i>	
<i>marr erë</i>	<i>Shkoj kohë, mot, merrzi</i>
<i>marr për të keq</i>	<i>shkoj (i) ndokuj për gjulë,</i>
<i>marr anën ndokuj</i>	<i>[për wdhën</i>
<i>merr (më) ana</i>	<i>shkon (më) rënd fjala</i>
<i>merr (m' a) mendja</i>	<i>shkon (më) hug, për rënd</i>
<i>merr (më) mulli</i>	<i>shkon mbarë, keq</i>
<i>mirrrem mendësh</i>	<i>shitij në punë, në dorë, në e keq</i>
<i>mirrrem kambësh,</i>	
<i>mirret (më) goja</i>	<i>Vjen (më) mirë, keq, ligisht</i>
<i>mirren (më) syt</i>	<i>vë dorë</i>
<i>mbaj në mend</i>	<i>vë kambë</i>
<i>mbaj (i a) kahë shpija</i>	<i>vë mend,</i>
<i>mbaj shpresë</i>	<i>vë gisht</i>
<i>mban (më) shëndetja</i>	<i>vë besë</i>
<i>mbes pa mend</i>	<i>vë në mend ndokend</i>
<i>mbes mbë zall</i>	<i>vë (i a) menden ndokuj</i>
<i>mbes shtang</i>	<i>vë (i a) kambën ndokuj</i>

<i>vë (i a) synin ndokuj</i>	<i>xà fill</i>
	<i>xà fjalën</i>
<i>Xà mend,</i>	<i>xà gël</i>
<i>xà (e) mik ndokend</i>	<i>xëhem me kend</i>
<i>xà vënd</i>	<i>xëhem për kend</i>

U s h t r i m — Venn shëj frazavet ase mënyrvet të së thanunit në këtë copë:

Si përcapet fjala!

Ju e kini njohitë hallën Tone, dritë pastë! Plakë e shkue, dhamb në gojë nuk i kishte pasë mbetë. Ajo më dojte gazep, e më mbajte mbë shplakë të dorës; as nuk hajte gjë pa mue, as nuk shkojte kunud pa më marrë me veti. Ndër duerë të saja u rrita si djallë dishrit. E mbaj në mend, se një ditë, si më deshti mirë, boq e më tati një grusht koke, qi për mue i kishte pasë rucjtë në xhep të brandavekret. Edhe un, si fëmija, aty për aty nisa me i thye me dhambë, një kahë një ato lejthija. Sa më fort kriste lejthija, aqë më tepër m' u bëjte qell, kesh se dishka po bëj. Ajo një herë më bërtiti me të mirë: „Mos ashtu, të pastë halla, se po prishtë dhambët: por merrë e theji me gur.“

Si të më kishte thanë „grajja sa të mundesh“, t' u vuna gjithnji me i thye të gjitha një mbas një. Ikkur më bërtiti edhe për-njiment. Si e pash se nuk po më lën, marr një kokrrë lejthi, edhe i a ap asaj, tue thanë: „Qe, theje ti, pra!“

— Un s' kam dhambë, — më përgjegji ajo.

Me të zi ç' prita m' e ndie atë fjalë, e n' atë temen u vuna me e shpottitë: „He-e-e, halla Tone nuk ka dhambë, nuk ka dhambë!“

Ajo atëherë pati keq, vrani fytyrën e theksëm më tha „Përcapë fjalën, bir, se nuk asht mirë me folë ashtu.“

Sa më me dashini më flite, aq më tepër mershem llasë. Deri më voji mendja, se me atë fjalë po e xà ngusht; e, mbasi ajo s' kishte dhamb në gojë, i thaçë: „Po si përcapet fjala, moj hallë? Përcapë ti një herë!“ — E ajo, me atë butsi e durim qi i rridheshin prej zemret, vëhet me më kalxue, shka don me thanë „me e përcapë fjalën.“

Nisë tue më bà me qeshë, Hi goja mbrendë, e gai përpjekë hundë e mjekrrë bashkë, hân si me dashtë me u përcapë, edhe më thotë, „A e sheh? Un s' kam dhambë, edhe e përcapi fjalën!”

— E me shka, hallë?

— Merr vesh, pra; pse fjala nuk përcapet me dhambë.

— Me shka, pra?... më kaxol! — e gjithnji i afrohem, i pshtetem, i lvyerem, e, si fëmijë i llastuem, baji kesh se po kja; e gjithnji, herë me gjymse zâni, herë me gojë plot, tue u sjellë e tue u përdredhë, e tue e pvetë, „Me shka? me shka? me shka, de, përcapet fjala?...”

— Pëpara se me e folë fjalën, duehet me e peshue e me e matë mirë. Me u ruejtë mos me rrëjtë, mos me shá, mos me folë fjalë të këqija; qe, njikëia don me thanë me e përcapë fjalën!

Dikur, dishka mora vesh, përsa mundshem me kuptue n' atë moshtë; edhe gjithmonë më ka mbetë i ngulon në mend mësimit, qi halla Tone — atë e pasë Zoti në lumni — më dha n' atë rasë, me aqë durim e dashmí. (A. HAKAPI)

K r e u III.

A D V Ë R B J A R I (Ndajfoljori)

Shembuj — Hyji xhixhillojn; në qiell, për bukuri, gjithë natën e lume, prej prendimit të diellit djeri n' agim të dritës, dimën e verë. Skanderbeu luftoi: gjithmonë trimisht, për fë e aldhë, të shumën e herës, ndër rrethet e Krujës, për 22 vjetë rresht. Punët e kryeme mirë, me kohë, pa u ngutë, me rend e tue u matë, dalin përherë përnderë e me dobi. S' duehet të jesh tepër i butë me të rí. Kurrkush nuk mund t' u dijë, kur, si e kù do t' na vjë e mbramja. Djalthas, këthen!

Mësim — Si vërbat, (pjesoret), si adjektivat mund të përraktohen më mirë nëpër rrethana të vendit, të kohës, të mënyrës e të shkakut. Këto caktime rrethanash quhen: *Adverbjare*.

Adverbjari mund të shprehet:

1. nëpër një adverb,
2. nëpër një emën: a) në rasën IV. b) në rasën VI, (III) c) me një pargjale;
3. nëpër vërba në mënyrën paskajore.

A) ADVËRBJARI I VENDIT

Shembuj — „Qyshë prej Tiuarit dëri n' Prerezë, gjithkund lshon dielli i vapë e i rrezë”. Burri diq ngjat Argut. Ka hasë sharra në gozhdë. Paudhni shkruaji mbi ranë, ndernat mbi gúr. Drini del nga Ligeni i Ohrit. Fisi i Pukës gjindet në lug të Drinit, kahë buza e rrëmaktë. Peshku (asht, gjindet) në déti e fulerja në zjarm! Shko rrugës urtish! “Mbasi bjeshkvet dé asht bora... Ee hijes. Kà rá borë malesh, (malcel). “E qe, krisi qiellvot kanga...” — “Ngjellshih, sënë altit s'Olimpit ka me ardhun... Prej duershit e kambësshit po dilnin rrezë”. (Bg.)

Mësim — Adverbjari qi cakton vendin, i përgjegjëse pvetmes: *kù? kahë? djeri kù? prej kù? etj.*

Ky caktim vendit shprehet, posë se me adverbja të vërtetë, edhe me emna në rasë VI. e III., a të primë prej njaj pargjale.

B) ADVËRBJARI I KOHËS

Shembuj — Shkodra ndëj nën sundim të turkut 435 vjetë. “Ali Pasha i ngratë — lufton ditë e natë”. Në e merkurre e në e shunde mbasdite s' kemi.

-shkolle. Leka i Madh mbretinai që prej vjetrit 356 p. K. djeri vjetin 525; pra, 13 vjetë. Moti i mirë shihet nade. Molla s'piqet në një ditë. Kam kjenë si vjet gjithë vjeshtën me ethe. Së vjelunash follojmë mësimin. Natën verës bien vonesa e dimnit bryma. Kemi shkue mbramë me fjetun pa u errëdhë. Në të dalmit na i lëshoi këto fjalë. T'ardhmen mësuasi lash po i kalajoj.

Mësim — Advërbjari që cakton kohën, i përgjegjë së pvetmes *kur? qyshë kur? djeri kur? sa kohë?* etj.

Ky caktim kohet ndërtohet: a) me advërba të vërtetë, si: *dje, nesër, kur; b)* me një emën në rasë IV., si: *kohën e Nuelnit, vjetin e kolerës, natën, verë e dimën; c)* në rasë VI., por në një mënyrë më të paccaktueme se në rasë IV.: *Moti, heret, Bajramit, sëlidhunash; d)* prëm nga një partijalë, si: *Mbas shkollet, prej dritet, rreth mjesnates, rrokull javës.*

VRIM 1. — Për të dituem vijim a të përsritun veprimin, vëhen para emnit si cakim kohet, fjalat *ne e. Kështu ne e nade ne e marte. ne e mbrame.* — Kjo mënyrë përdoret gati vetëm me tri kohët e ditës (*nade, mbasditë e mbrame*), e me 7 ditët e javës.

VRIM 2. — Si cakim kohet ditët e javës përdoren në rasën IV. të skajume; *Të hanen, të shunden, etj. Vetëm të diellë e të merkuerrë, mund të përdoren edhe në trajtën e paskajume, kur mos të jën të përcjelluna nga një atribut, si: të Diellën e Baradhë, të Merkuerrën e Përthine.*

C) ADVËRBJARI I MËNYRËS

Shembuj — *Mos fol marrishit! Punove me mend. Burri s'lën me mustakë. Se i cili do t'i i a ngjësë dorën të vorfunit si mbas fuqisë së vet. Pëtyra e tij ishte bërë verdhë si fika, duert e tij,*

bardh si borë; por buzët e tij kugsi gjaku. Kryekrejtet, mad s'fortit ju detyrën e shkolles dotë këqym. Klasa jonë asht e gjatë 7 metra e gjatë 5 metra. Gjakuva bahej dikur prej Shkodrës 4 ditë të mira.

2. Ndigo pa fjalë. Nën krizmën e 101 topit, tue rrahë në kalër anët kumbonët, me gëzim të madh të popullit komandari me ushtrinë ngadhnyse hini në qytet.

3. Ka bërilitë me u ndiem në rrugët e madhe. Asht bër me luejtun mendësh, me marrun malin, me pime mizën. Jam i lig me dekë).

1. Mësim — Caktimi i mënyrës diton:

1. mënyrën, shkallën e masën, tue pvetë si? (në çë mënyrë? në çë shkallë?) *sa? (sa natë, sa gjatë?) etj.*

2. rrethanën përcjellëse, d. m. th. njatë punë, njatë rasë, qi përcjellë veprimin e predikait, a ndodhë së bashkut me të, me të pvetmen si? (me çë rrethanë? neper shka) *tue ndodhun shka?*

(3. rrjedhën, me të pvetmen si? sa?)

D) ADVËRBJARI I SHKAKUT

Shembuj — **1. Luejti mendesh nga gëzimi.** „Sa njerzë t'permendun — janë kalamendun — prej us e skamit“. Për shpirt s'len gjat pa bërë. — **2. E helova në zë.** Zogu njihet në kangë, nieri jo gjithmonë në fjalë. — **3. Kjen për krye shkëndosh le kambara.** Rrogari shkoi në mal për dru. — **4. S'mbathet pela me krande.** Nuk mbushet ujtë me shportë. — **5. Vetëm ne për një**

me u n a l e p a r e s h t u n m u n d t' u d a l i n n e s k d j
do punë. Vetëm e vetëm me n j i l u f t i m t e p a -
d a m m u h e l v e s i. — 6. M e g j i t h e u r t i t a n d e,
n u k q i l e g j d n e d r i t e. M e g j i t h e k u n d e r s h t i -
m e l e a n m i q v e t, n a d o l e m s e d o l e m n e v e l i. —
7. N i e r i a s h t i p e r b a m p r e j s h p i r t i l e p r e j
k o r p i t. L e t r a b a h e t n g a d r u n i.

M e s i m — (Aktimi i shkakut (aktimi kauzal) difton:

1. shkakun e arrygen e n j a j v e p r e, m e t e p v e l m e n
p s e ? p e r s h k a ?

2. shkakun e t e n j o h t u n i t, m e t e p v e l m e n n e s h k a
n j i h e t ?

3. q e l l i m i n, m e t e p v e l m e n p e r s h k a ? p e r s e ?

4. n j e t i n p e r t i a m b e r j i t u n n j a j q e l i m i, m e t e
p v e l m e n m e s h k a ? n e p e r s h k a ?

5. q y s h k u n a k o n d i t i e n, m e t e p v e l m e n m e c e q y s h k ?

6. l e j e n (koncesjonin), m e t e p v e l m e n m e g j i t h e s h k a ?

7. l a n d e n p r e j s e c i l e s a s h t p e r b a n j i s e n d, m e t e
p v e l m e n s h k a h i t ? p r e j s h k a h i t ? c e s e h i t ?

VRIM 1. — Shpesh përdoret si adverbijar shkakut emi vetëm,
n e r a s e V I, t u e e n e n k u p t u e p a r f a l e n p r e j. B. f. d i q a u n i t, u f i -
k a e l i t, p l a s a s e a t t i; m' u s h k r i q a z i t, m' e m b y t e s e r r a h u n i t.
„N j i k r e a t y r e b a l l e j e k r i j u e n.“ Bg.

VRIM 2. — Rrjedha, si do të shohim m a a n d e j, t u e f o l t e
m b i f j a l t e l i r a, g e g n i s h t s h p r e h e t m e m e n y r e t p a s k a j o r e t e v e r -
b i t. B. f. J e m i b a (aqe, sa) m e d a l e m e m' e l a n e.

VRIM 3. — Adjektivat, q i d i f o j n n j i m a s e, s i: i g j a t e, i g j a n e,
i n a l t e e t j. p o u v a n e m b a s n u m r i t t e m a s e s, g a t i p e r h e r e k e t h e -
h e n n' a d v e r b a. K e s h t u: N j e k y p a s a s h t i k e t h e l l e t 13 p a s h e i
g j a n e 5 p l l a m e, m u n d t e n d r o h e t. N j e k y p a s a s h t 13 p a s h
k e t h e l l e t e 5 p l l a m e g j a n e.

VRIM 4. — I b o e m n a, q i p e r d o r e n s i m a s e, p e s h e, a n u m r i m,
s a d o t e b a s h k u e m e m e n u m r i e r s h u m e s, s h p e s h m b a j n t r a j t e n e
n j a s i t. B. f. D y g i s h t l e t r e; 10 m e t e r g j a t e; n j i m i j e
c o p e t u l l a. K e m f u s i n e v e t d j e r i n e 10 b r e z. (Jo:
g i s h t a, m e t r a, c o p a, b r e z a).

VRIM 5. — K e q y r, s i a d v e r b j a r i, i p e r s i t u n d y h e r e s h, m e
l i d h s e a s e e d h e p a t e, f o r c o n k u p t i m i n, a s h e n j o n r e n d: F a l e m e
s h e n d e t f o r t e f o r t. N a e k a l x o i p u n e n m b a r e e m b a r e. E r d n i k a -
d a l' k a d a l e. D i t' d i t', h a n e h a n e, h e r e h e r e, f r i j n n j i e r e m e t e
p i. E l b a s a n i l u g j e l u g j e, T a r a b o s h i b r i g j e b r i g j e.

U s h t r i m I. — (J e n i n d e r k e t o f j a l i a d v e r b j a r e t, t u e u a
s h e n j u e m n j i h e r i t d o r e n: — 1. K e m i r a p r e j s h u t e n e b r e s h e n.
— 2. Q e n i t e t e r b u e m i a k a m h j e k e d j e n j' a d h e t e s h k o p i j
s h p u n e s, q i s' i b j e n n e m e n d m a p r e j f r i g e t m e u s j e l l e k e n d e j p a -
r i. — 3. P r e j s e m a j n i t s h t a s a e s h k r e t e n e t h u r k, m e t e z i m u n d
t e m i r r e f r i g m e. — 4. K a h e m u z g u i m b r a m e s m' u b a s e p a s h
d i s h k a s i h i j e n i e r i t e g a r d h i m b a s s h p i j e t. — 5. D j e m b a d u e
k a m d a l e n e p a z a r m e k a r r o c e k a m k e t h y g e k a d a l e k a d a l e m e k a m b e.
— 6. N g a i d h n i m i a t e d i t e s' d i j t e a s a i s h k a t h o j t e. — 7. E d h e
r o b, n e d o r e t' a n n i k u t, i m u j t u n i k u r r n u k d o t e d e s p r o h e t. — 8.
M b a s s h t e r g a t e t s h p e s h, s i d o m o s v e r e s, d e l m o t i. — 9. P s e t i s o d
p o r r i n k e s h t a d y z a s h, m e k a m b e m b e k a p e r c y e l l? — 10. M e c a
g j i t h e d i m n i t, g a t i t e l a n e k o h e n, p r e j s e f l o h t i t, r r i n b u z e v o l t e s.
— 11. M e L e c i n i k e m i s h p i j a t f o r t n g a t a s, t e t h u e s h, d e r e m e
d e r e. — 12. G a t i p e r g j i t h e d i t e, n j a n d e j k a h e m j e s t i t a, s h h e m i
m e s h o g i s h o g i n, s h p e s h e d h e k u e n d i m b a s h k e p r e j d r i t o r j e t. — 13.
D o r e m e d o r e k e q y r e m' a c o d j e r i m b r a m a l i b r i n e f i z i k e s. — 14.
C i l a n d e r s h t a s e s h k o n g a t i g j i t h m o n e m e s h o p i m b e k r a c h? — 15.
C i l a s h p a t e m u n d t e p r e j e n j m i j e l a n d e m e n j i t e s j e l m e? — 16.
K e a s j g a v e k a r a g a t i g j i t h k u n d m a l i t b o r e, e f a s h e s s h i. — 17. D j e
m b a d u e n e p e r g j i t h n j a t e m o t, k e m i a r d i t e n e s h k o l l e b a s h k e m e
s h a a n, t e d y n e n n j i m b r e r l e. — 18. S h p e s h p r e j s h p i j e s o n e m u n d
e n d i c j i n k j a r t e b r i m e n e f e m i j v e t t e s h k o l l e s. — 19. J o m e d o r e,
p o r m e m a s h e h i g e n g j i t h m o n e k e s h t e j a t p r e j p r u s h i t. — 20. P l a k u
i s h k r e t e, n g r i k r e j t d u e r e s h p r e j m a r d h e t, l u g j e v e s t e s h n g a m u r r -
l a n i, h i n i m e v r a p m b r a m e n e s h p i.

Ushtrim II. — Kaktioni prap edhe ndër këto fjalë advërb-jarët, e farën e tynve: — 1. Në nade herët u çuen ujku e dhëlpna, e rân në fushë. Mësyjë kanë një stan fill e le vathi i gjas së gjallë. Nga friga nuk u hullen mejerë ngjat. Barit e shkretët e bakijsa e tremun teshuen vijnën në kapë të qiellit. N'atë pëshjellim bishët u drodhen ndër strofaj të vet. — 2. Skandërbu lafsoi më se 20 herë për lirin e mprojen e vendit. Dig në Lesh, i shkërim për shkallë t' ethet, ditën 17 të Kallindorit, vjetin 1468. — 3. Kush asht tue ecë tash natën, dimnit, për gjithkëtë murrë e të ftohët? — 4. Thëndiellit i guri rretet zakonisht këthellit nga gju i tokës. — 5. Qyshtë prej kryengritjes së Francës vjetit së Kr. 1819, gati të gjitha marrëdhënjet e popujve kanë ndrruën. — 6. Po t'a tham për të mirën tande: Dikur, njajje më vonë, sigurisht qi kë me u pendue për këto marrë tua. — 7. Zani i mirë nuk ftohet ashtu ndryjë kambë mbi kambë. — 8. Hijnja punës sa më parë e sa më me zell. — 9. Qyshtë prej brigjevet t' Adriatikut e djerë në Ligë t' Ohrit, gjithkund sod, prej Zotit e prej miqve, asht Shqipni. — 10. Na e kalro krejt punën, fill e për pë, shë njetash, njëkëtu.

Ushtrim III. — Këqyrni me gjetun në këtë copë advërbjarë:

Agimi

Mrekullija e agimit, ari e drandofllesh, rrinte pezull mbi horizonin linduer. Kanga e përditëshme e dritës, qi dikohet për ç' do mëngjes mbi botë t' avullueshme, shpërtheu e pamatun në kupën qiellore e u përhap, me dritë t' yllërita, tue zgjuem himët e sendet e fjetuna. Dielli nisi të qesë ballin e farfurishëm përmbi kodra. E prej Çukalit në Tarabosh, sipër Shkodrës së përgjumshme, ishte një festë e heshtëshme rrexesh e ndriçimesh, dijamantash së shkrimë e zafirash xhixhiliuesë.

Fërshillimi i paretshun i gjetlvet, qi flimet mëngjesore lëmojshin, drithej n' ajr. Gardelina e treckla të padukëshme përshtendeshin me harë lindjen e ditës. Nji amë pranvere s' egërë, nji frymë e shëndoshët, nji fillad qi hinte të përzieme ernat e ndryshme të vneshtavet, të gardhiqevet në lulzim, të harit të natës, bante m' u zgjanue mushknit, (KOLIQI)

PJESA III.

Fjalija e bashkëngjitun

Shembuj — Ndeskimi e turpi janë buka e përditëshme e braciit. Ujku ndrron gjmën, jo vesin. Brenabjen shpesh damin e marren, rrall fitimin. Ka pupla shumë e mish pakë. Dimnit janë diët e shkurtat, por netët fort më të gjata. Kambeletë ngusht, si daci në govizh. „E t' u ngrehen, urra, djalë! — dikë kambë e dikë katë...“ Njerzë trimë e hesnikë kë pakë sod mbë shekull. Njani i bien thumbit, tjetri palkonit. Kjosha bindë e mrekulluet Kemi mbërrijtun tu mirë e shëndosh.

Mësim — Gjymtyrët e fjalës përsiten më se një herë në një fjalë. Njajo fjalë prandej, qi ka dy, a më shumë subjekta me një predikat, ase kù janë përsritun atributat, objektat e advërbjarët, thirrret fjalë e bashkëngjitun.

Ndër këso fjalësh mund të gjindet i përsritun edhe emni predikativ, ase edhe predikati i njëjshëm. Këjherë dy verba me një kuptim plotsues përbañ e mirren si një predikat i vetëm. B. f. Ç' ka gité Gjeyja e ç' ka thanë! Rin e lallet rrugash gjithë ditën. Vjen e më thotë. Shkon e i kalxon gjithkuj. Fusha ka sy e gardhi ka veshtë.

Gjymtyrët e persrituna të fjalës, ja daben njana prej tjetret me një presë, ja ngjiten me lidhsa: e, edhe, sikur edhe, por, ja - ja, jo velem - por edhe etj.

PVEJTJE PËR PËRSRITJE TË LANDËS. — Shka asht fjalija? — Cilat janë trajtat e fjalës së thjeshtë? — (Ë prejtjes i përgjegjet subjekti, predikati, atributi, objekti, e advërbjarit? — Shka asht e në ç' rasë rrin apozicioni? — Shka mund të jët subjekt? — Njëhi njado verba qi marrin rasën III. të vetes e rasën IV. të sendit? Ndërto fjalë me tat? — Kur mund të rrijë rasta e tretë në një mënyrë krejt të lirë?

PASQYRA E PËRDORIMIT E E VESHTIRIMIT TË RASAVET

I. Emnoria

Në rasën I. rin:

- a) subjekti i fjalës: *Florina*
- b) fjala predikative: *është një gjetje*.

II. Gjindoria

Rasa II përdoret:

- a) si atribut i mvarshëm nga një emër, e shenjon:
 1. hartuesin: *Ligjirata e Skanderbeut*;
 2. pronuesin: *Tokët e Vezirit*;
 3. tansin: *gjimna e xansëve*;
 4. cilsin a farën e një sendi: *kali i shalës*;
 5. subjektin që përon: *të gjeturit e Amerikës*;
- b) si objekt, mbas adjektivit, si: *i ziu i vetit*; *i dyti i dheut*, *i mbrami i shokut*; rrall si emër predikativ: *Asht i fjalës*; *i shëjtanit e i mejdanit*;

III. Dhania

Rasa III. përdoret:

- a) si objekt;
- I. i mvarshëm prej vërbash:
 - aa) *me u ndigjuem të Parvet*;
 - bb) *me i u shtruem së keqesi*;
 - cc) *me i a bëm vorrin vetit*;
2. i mvarshëm nga adjektivi: a) *i vadiun mundit*;
- b) në mënyrë të lirë: *pa ty nuk më del prendvera*.

b) si adverbial: *iku malit e fushës*¹⁾; *me u endun rrugave*.

IV. Dishmoria

Rasa IV. përdoret:

1. si objekt:
- a) si objekt i jashtëshëm: *me ndjekun shkollën*;
- b) si objekt i mbrendëshëm: *me fjetë një gjumë të mirë*;
2. si objekt predikativ: *Të thrras burrë*;
3. si caktim adverbial: *shetita gjithë mbasdien*; *5 planë gjatë*.

V. Hjektorja

Rasa VI. përdoret:

1. si atribut: *lesh dhijet*; *lekurë vigj*;
2. si objekt: *zakone Shqiptarësh*;
- a) me vërba: *luej mendësh*, *ngrithem gishtash*, *dhehem voesh*;
- b) adjektiva e pjestore: *i lām palkojsh*, *i verbët dy sysh*, *i marrun gjymtyrësh*;
3. si adverbial:
- a) vendit: *m'u sjellë rrugash*; *me tre të shpatit*;
- me kullotë malit*;
- b) kohet: *Pashkësh*, *Ramazanit*, *së vjelunash*.

¹⁾ Nuk është i sigurtë kategorizimi i kësaj rase s'adverbialit të vendit.

P J E S A I V.

Rendi i fjalvet në fjalën e thjeshtë

Dy mënyrësh është rendi i fjalvet në fjalë: i drejtë e i zhdrejtë.

A) Rendi i kryegjymtyrvet të fjalës

S h e m b u j — 1. *Kuli ngjet. Toka është e rrumbullakët. Kush ka ardhë? Unë s'kishem me e çd' kryet.*

M ë s i m — Rendi i pjesvet të fjalës është i drejtë, kur rrin subjekti para vërbit në mënyrë skajore. Ky rend i drejtë i kryegjymtyrvet shkon sidomos ndër fjalë, kù kalxohet a diftohet ndonji gjà (fjalë diftore); mandej ndër fjalë pvetse, kù subjekti është një përëmën pvetës.

S h e m b u j — 2. *A ka mbetë sod hund burri? A thue njëmend toka është e rrumbullakët? A ka kethye Kapleri? Kë namë kshutë qiella? — Sa i mirë është Zoti! Ardhje mbretinja e të Lumit! T'ishem vetë m' i madh...! Kësh të dille ngjherë m' a kjo pranverë! Nuk po na urdhanë sontë miqtë! — Shko ti! Bieni ju, burra!*

M ë s i m — Rendi i pjesvet të fjalës është i zhdrejtë, kur vërbti i mënyrës skajore rrin para subjektit. Ky rend i zhdrejtë mbahet zakonisht ndër fjalë pvetse, kù pritet një përgjegje për po a për jo; jase, nuk pvetet gjà për subjekt, por për ndonji pjesë tjetër të fjalës; mandej përdoret edhe ndër fjalë kù shprehët një dishir (f. dishrore), një urdhën (f. urdhore), jase. habi (f. habitore).

VRIM — Mirret veshët, se ky rend e këto drejtme, mbas së cillash u lla se rregullohet vendimi i pjesvet të fjalës, nuk mbahet gjithmonë. Arsyja e posaçme, tinglli i fjalvet, q' biejn mbartë, e shijn ligjinesin, m' a shpesh p'ocin, me e theksue, e me e v' u në

krye të vendit një pjesë fjaljet, q' e lypë puna të qiet m' a në shesh. Këshutà, ndër këto fjalë, sado diftore: „*Erni era, u cil taraba*“. I dogj miza. M'aroi lufta. Qel i marrti një gur n' ujtë, cohen 100 vetë e s' mund t' a xjerrin.

B) Rendi i gjymtyrvet të dyta të fjalës

S h e m b u j — 1. *Peshku i madh e han të voglin. Trimi i mirë me shokë shumë. Gjyja jote e shpirti im. Dy qej e han një gen. „Armët e mbushuna mos me i dhënë“. (T'ueja e kthyme, si qerija e thyeme. Æsht si pulë pa furrik. Shpija është e Zotit e e miqet.*

M ë s i m — Atributat zakonisht shkojn shqip mbas emnit së vet, kur këta të jën shprehun nga një emën, përëmën, adjektiv, a vërb në mënyrën paskajore. Numrorët rrijn gjithmonë para emnit, posë rendorvet, të cilët mund të shkojn edhe mbas. R. f. 1 pësi rend — rendi i pësët. Të parën herë — herën e parë.

S h e m b u j — 2. *Fjala e keqe kërkon të zot'n. Nuk han bota bër. A t' a prini librin? Ti, bësà, i a pale me-ndët vetit. Në s' na e muer mendja. A njëmend u a lëshoce pengjet? Thirrma një herë shërbitorin. Kishem m' e t' a dijte fort për nderë.*

M ë s i m. — Objektat të shumën e herës — emna a përëmna — rrijn mbas vërbit të skajuem.

VRIM 1. — (Trimisimet përëmone, — të cilat shpesh, s' janë tjetër, vëg të përstruina të kota t' objektit emën, — shkojn fit pa-ra vërbti. Në mënyrën urdhore këto grimime, kur janë të thjeshta, rendohen këso dore: Po kjen të veltës së parë (njajë a shumës) mund të shkojn si para, si mbas vërbti: „*Pigëm, Zot, n' at Ramadàn*“. *Falna edhe një herë*. — Jase: *M' pig, o Zot, etj. Na fal edhe një herë*. — M' e veltë tjerà (në Gëgnishen nëmose) vëhen gjithmonë mbrapa. P. sh. *Thirrë (atë), thirrë (atë), thirrë (atë), thirrë (atë)*. — Po kjen dy këto grimime, njena e veltës, tjetra e

sendit, vëhija shkon para, sendi mbas: B. f. *M'a* (mue atë) *pat folun*. *T'a* (t'y atë) *kishle pasë dëftuem*. *Nuk ka me na i* (në ata) *dhanë*. *A i a* (atij atë) *kalazove punënt*? — Vro, përsrijet pleonasike: *E le lanun rrugën*. „*Po m'a thirrni nanën mue*“. *Na e len në*. *S' të përket t'ij me folë*. *I a dha atij librin*.

VRIM 2. — Mbasi rasa I. (subjekt) shumë, shqip ka të njëjtën mbarese, si rasa IV. (objekt), kështu mund të shkaktohen dyshime kuptimit. B. f. *Romakët i mujten Grekët*. Për t' u ikun pëshqjellimevet, ruga më e sigurtë është, të sillel vërbij veprues në trajtën pësuese: *Grekët k'ijn mujtan nga Romakët*.

VRIM 3. — Trajavet vërbore, q' n' urdhnore dalin në j, duehet me u a shuëm, në shkrim nemose, grimsimin përemnuer (i) t' objektit në rasë III. njajs, ase të shumsit në rasë IV. Kështu: *Thucji (atij, ase ata); shkruaji (atij, ase ata); shkryji (ato)*. Por n' urdhnoren mohuese, si t' i vëhet para vërbit grimsimi, s' është nevoja të përsietet mbas, *Mos i tucj, mos i shkryji, mos i lëj*.

Shembuj — 3. *Vadën me verë, të hollat kurryjherë*. *Dy shëryj në një dorë nuk mbahen*. *Due t' i shkrujnesër mikut një letrë*. *Na banojmë zakonisht dimnill në gjetet e verës në katund*.

Mësim — Si shihet, nuk mund të folët për vendimin e adverbavet e adverbjavet në fjalë, mbasi këta përdoren gjithundëresh; më shpesh vëhen mbas predikait.

Analiza e fjalës

Për të b' analizën, ase për t' a imtue një fjalë, puna më e para është, të gjejmë *predikatin*, d. m. th. vërbin në trajtën skajore. Predikati mandej të qet në rrugë m' e betue *subjektin* (nga numri e vëhija e vërbij), me plotisoret e veta, *objektat*, e *adverbjavet*. Emnat a përemnat, si k'ijn subjekta, si k'ijn objektat etj. do të këqyret, a janë të përcjellunë nga *atributat*, tue b' am rreth sish njato të pvetunat, q' mund të shkojnë për se të cilën pjesë të fjalës.

Qe, një tregim: *Nushi, djalë qytetit, kishle mbijedhure dredhsa të kuge në pyllë qyshtë n' agim*.

kishle mbijedhure

<i>Nushi</i> (subjekt)	<i>dredhsa</i> (predikat)	<i>në pyllë</i> (adverbjavet vendit)
<i>djalë</i> (apozicion)	<i>të kuge</i> (atribut)	<i>qyshtë n' agim</i> (adverbjavet kohës)
<i>qytetit</i> (atribut)		

Pasqyra e analizës logjike e gramatikore e fjalës së smadhueme

Analiza logjike		Analiza gramatikore	
<i>Në</i>	Adverbjavet vendit	<i>Parfjalë, me r. 4.</i>	
<i>nji</i>		<i>Nye i pacakt. r. 4.</i>	
<i>arë</i>		<i>Emën i pëj. f. r. 4. pc. nj.</i>	
<i>dlinë</i>		<i>Ndajfolije vendit.</i>	
<i>a'jer</i>		<i>Parfjalë, me r. 6. (3)</i>	
<i>shp'jet</i>		<i>Emën i pëj. f. r. 6 e ek.</i>	
<i>së</i>		<i>Nye f. r. 6.</i>	
<i>rel</i>		<i>Përemën vht. m. r. 6.</i>	
<i>dy</i>	Atribut rend. I.	<i>Numruer m. r. 1.</i>	
<i>femijë</i>	Subjekt	<i>Emën i pëj. m. r. 1. e pëk. sh.</i>	
<i>të</i>		<i>Nye i pac. r. 1. sh.</i>	
<i>vogjël</i>	Atribut rend. I.	<i>Adjektiv m. r. 1. e pacak. sh.</i>	
<i>gjetën</i>	Predikat	<i>Vërb. kal. vb. 3. sh. kh. krye.</i>	
<i>nji</i>		<i>Nye i pacak. r. 4. [me e thj].</i>	
<i>çerdhe</i>	Objekt i drejtë	<i>Emën i pëj. f. r. 4. e pëk. nj.</i>	
<i>flanzash.</i>	Atribut rend. I.	<i>Emën i pëj. f. r. 6. e pëk. sh.</i>	

Zhvillimi: *r.* — rasë; *i pëj.* — i përcjellët; *pëk.* — pacaktuëm; *f.* — femnuer; *m.* — mashkulluër; *vht.* — vëhë; *nj.* — njajës; *sh.* — shumuer.

Ë s' b' t' i m — Bani analizën logjike të këtyre fjaltve: — 1. *Shoqë sotës s' i a rjerre s'jt.* — 2. *Dora e thutë s' ka mullë.* — 3. *Jë po të kucet shpinat?* — 4. *Heret, a vonë, vrena marron të zën.* — 5. *Yotra e madhe eojon shpin.* — 6. *Ujku bari nuk bëhet.* — 7. *Rrëfija nuk shkrepë di herë në një vend.* — 8. *Vendi të bari trim* — 9. *Dy gjeta në një pleh nuk këndojn.* — 10. *Ujlla e fortë then anën e vet.* — 11. *Qafën e përretë nuk e prën spatë.* — 12. *Të don me e gjete hatën në përpeq.* — 13. *Mos qit, he krehethat, petlla n' ujë!* — 14. *Ka mbetë si qeni mbë qerr, si peshku mbë zall, si mui në mir.* — 15. *Tash t' a fati topin ditën e mos-kurrit* — 16. *Moti i lig të rrafte te mihu i mirë?* — 17. *Nuk i a kande miqës peshkun?* — 18. *E del dëtin në kambë.* — 19. *E ka hangrë gramin n' arr.* — 20. *Kashata e madhe të xren fshin.* — 21. *Asht lloë kripa në Durrës.* — 22. *Këqja tën lund, e jo qymen e hucje.* — 23. *Idhminin e mbrames lene për ude.* — 24. *Xa për-cuel me fjalë të mira e me gurë në strojë.* — 25. *Kingji i butë thutë di unan.* — 26. *Këputa e hucje t' a rret kambën.* — 27. *I ka mbetë thiba n' asht.* — 28. *Ka rë ngusht Peja për speca?* — 29. *I a ka shiti të dyja kambët në një këpuçë.*

Deçka e dytë e Simlakit

FJALIJA E PËRBAMË

FJALITË E PAKA TË PANVARSHMË E FJALITË E DYTA

TË MVARSHMË

Shembuj — *E shijën miza e s' e rjerre buelli.*
„Dridhet toka, gjimon deti; ndezen malet flakë e shundija“.
E çp me dorë e e këtkon me kambë. Buj venë e pi ujë.
I marrë nuk xren gjá prej t' urrit; por i urti xren shumë prej të marrit.

Kush flet timës, i bjen shpinës. *E din luga, shka ka eegshi. Kur t' i shkojsh buj në gostë, lidhe pulën për kambet. Shka asht një ditë, nuk asht për ditë. Në mos datë, tepron. Masi po bijnm, s' jo hjekim.*

Mësim — Dë, a m' shumë fjalë të lidhuna në një, për të përbam së bashku një kuptim të plotsuem, thirren *fjalë e përbamë* (grumbull fjalish). Fjalija e përbamë do të ketë pakë së pakut *dy predikata*. Së e cila fjalë, që ndërton fjalën e përbamë, thirret *gjymtyrë* e saja.

Fjalitë e përbamë dalen dysh: d. m. th. se gjymtyrët e saja mund të jenë dy a më shumë fjalë të para (të pamvarshme), jase ndër ta përziehen edhe fjalë të dyta (të mvarshme).

1. *Ha pshesh n' ujë, e buj kujdesin e hucj.*

Si njana, si ljetra fjalë këtë janë kuptimisht (logjikisht) kryej të pamvarshme, asë në veti: d. m. th. se mund të mirren vesh të dyja edhe damas, e nuk rrjedhin prej shoqja shoyës.

2. *Rueje zogun, sa t' a kesh në dorë.*

Në këtë tregim e njana gjymtyrë (e dyta) mvarret prej së parës, e nuk ka në vetvël një kuptim të plotsuem, po u shkrupat nga gjymtyra e parë. Kjo gjymtyrë pra, e cila ka nevojë t' i pëshketet një fjalije së pamvarshme, thirret *fjalitë e dytë asë e mvarshme*.

VRIM 1. — I ngjati mevdim mund të shpërbet me shum-vuarë tregjash fjalijet, pa ndryshim kuptimit. B. f. 1. *Asht rritë Drini për shkak të shuit të madh.* 2. *Ka rë shi i madh, e asht rritë Drini.* 3. *Asht rritë Drini, pse ka rë shi shumë.* 4. *Ka rë shi shumë, prandaj asht rritë Drini, e j.*

VRIM 2. — Gjymtyrët e fjalitë së përbamë kanë ndërrujt vetë po njëjtë lidhni, përpjekje e kuptim, që kanë pjesët e fjalitë së thjeshtë. Kështu, sikurse smadhimet e fjalitë së thjeshtë (plotsorë) vëje për m' e caktue në mirë *subjektin* (e emnin), dhe *predikatin* e fjalitë, njëjshin edhe fjalitë e dyta, prej së cilash ndërtohet fjalija e përbamë, s' kanë qetim tjetër, veç m' e caktue në mirë e me e plotsue kuptimin e fjalitë të para të dyta, prej së cilash mvarren.

FJALJA E PËRBAME, NDËRTUE PREJ FJALSH
 SË PARA

Sa nduerësh lidhen ndërmjet veit

She mbuj — 1. Un flas kaherë, e ju s' e gëz
kryet për fjalë të mëja. Shkolla e diçja e shëndoshët, jo
veg se ju a pajisin mendën me njohtime të bukura, por
md tepër ju a nalisojn zemrën kahë ndiesit bujare. „Shkre-
pi dielli buzës s' Çukalit, ndriti bora mb' qafë i Ramis".
Zogjet na kënaqin me kangën e vet; posë kësaj na i dritir
shpizat e kopshijet nga kandrrat e dardshme. Un s' po
mund t' i këqiri punët e mëja, jo më po mund t' u bie
mbrrapa punët të tjeret.

2. Te gjithë s' janë ndoshla të zotët me të vjetër,
por dam mund të të baje kushdo. Mos t' i mëzisim tjerët
me predke e qortime, porse t' i mësojm më fort me she-
mbull e me punë. Disa aldbetarë të vërtetë e shpirtinë mu-
ndin e jetën për vendin e vet; me gjithkëta s' e putën fa-
tin me e pa Shqipërin e lirë. Ndo m' u hoxe qafet,
ndo të xorrë për krahut e jashtë. Athue jë ti, apo' më
bajn syt?

3. I pari të mbramin s' e priti; për arrëse se m' atë
gas shkrepri rrefejn në shpin shi aty afër. Ndër të gjitha
lulet, drandofilla vjeher si më e bukur; mbasi, posë traj-
tës e ngjyres, ka edhe erën fort të mire. "O qindro, Shqyp-
tar, ndër të vshira, teri loll, e më mos k'aj; pse mbas so-
dit dit më të mira ka me i reshë i Madhi Zoti!" (1°).
Kjën gjindja tue mbytë shogishojn; d. m. th. se kishite rrë-
dhë e shekull.

4. *Drita ecë* m*da* shpejt se z*am*i, p*er* ke*të* punë na mb*err*i*n* n*ë* m*da* para vetim*a*, se bumbullim*a*. T*ep*er conë ka dalë pr*an*vera s*iv*jet, pr*an*de*j*, m*bas* gjas*et*, do t*ë* kemi n*ji* kor*rë* t*ë* lig*sh*të. Guri d*as*t m*da* i r*an*dë, se u*jt*i, p*er* ke*të* arry*g*e, t*ë* r*an*en n*ë* n*ji* hur*th*ë, m*ej*herë sh*kon* n*ë* fund. J*ë* i d*han*un p*er* s*ë* t*ep*ri m*bas* lo*g*et, k*esh*t*u* q*i* m*uk* t*ë* del ng*a*eja m*e* i u g*at*ue shkoll*es*.

Mësim — Fjalët e para, që ndëtojnë *fjalën e përbashkët*, janë këto: 1. *Rendore* (kopulative), 2. *kundërshtuese* (adversative), 3. *shtatore* (kausale), 4. *rriedhorje* (konsekuive). Dihen kështu, si mbas lartës që tregojnë (konsekuive). Dihen kështu, si mbas lartës që tregojnë (konsekuive). Dihen kështu, si mbas lartës që tregojnë (konsekuive).

mâ fort mbas mënyrës, me të cilën lidhen ndërmjet veti.

1. — Quehen fjalí *rendore* njato qi shkojn tue e zhvillue má mirë, a tue e smadhue landën e fjalís tjetër; dhe ngjiten me lidhsat: *e, edhe, ashtu edhe, as-as, jorec*; por (*edhe*), *má tepër, nji herë - mandej, posë-kësaj, (d.m.th., së parit, së dytit, - së mbramit (në e mbram), etj.*

2. Janë *kundërshtore*, kur landa e njanes fjali ngushtohet e mohohet farei nga tjetra fjali; kështu qi këto rrijn si në kundërshtim me shoqjasbogen; dhe ngjiten ndërmyjet veit me lidhën: *por, porse, reë, reëse, a por (a po) vetëm, përkundra, me gjithëkëta, asgjatungut, njinend — por, a-a (ja-ja, o o) asë, jase, ndo-ndo, gjithnji, për ndryshej, etj.*

3. Thirren *shkatore*, kar njana tregon *shkakun* e punës, qi ditohet në tjetrën; dhe ngjien ndërmjet vetit me lidhsat: *pse, përse, prejse, sepse, mbasi, për arsye qi, për punë se, etj.*

4. Janë rrydhore, kur njana fjalë tregon një rrydhë, që burron nga mbrendija e fjalës tjetër; këto ngjien ndër-

injet veit me lidhsat: *pra, prandej, për këta, për këtë punë (arrsyje), prashit, kështu qi, elj.*

Lidhsat, qi ngjesin ndërmjet veit fjalit e para, thirren *lidhsa njërendore* (koordinate). Mjesa ato tjerat, qi lidhin fjalit e dyta me të parën, thirren *lidhsa nënrendore* (subordinate).

VRIM 1. — Këto katër mënyrë fjalish së para qi u përmenden, janë më të përdorurat. Mund t'u mungojn edhe lidhsat, e atbotë daben me piksimë (;). Nga kupimi i kontekstit do të xieret dora e fjalit. P. sh. *Shpejt do të na bëjë shi, këm pëm do rë të zezë andej kanë gryka.* (*Fjalit shkakore*, mbasi këtë nenkuptohet lidhsa pse).

VRIM 2. — Lidhsat, si shihet nga shembujt e treguem, mund të gjinden ja vetmas, para njans fjalit, ja u prijn të dyja fjalitvet. P. sh. *Ai erdhi, por s' u ndal aspak.* — *A po del, a po shkojm?*

VRIM 3. — Fjalit shkakore përgjiten shumë me fjalit rrjedho-re; pa të vishitë prandej, mund të siellen, e mund të shëndrohen, pa i ndrrue gjë kupimit. B. f. *Ai ka për të mbarue heq, për-se është kapë tepër mbas lojës.* — *Ai është kapë tepër mbas lojës; prandej ka për të mbarue heq.*

VRIM 4. — Ndodhë, qi gjymtyra e parë e fjalit së përta-me të jët e plotë; ndërsa në gjymtyrën tjetër mungon predikati; i cili, tue u sjellë vetija a numri, do të xieret nga fjalia tjetër. P. sh. *Eme mërtë është një sod, un nësër.* *Vërës na kënaqin me kangë të vet dalldyshat, dimnit mulltizezat.* *Në e hane mbaratue kemi gjim-nastikë, në e çjete rruvë.*

Ushtrim — Këqyrni me u a vum këtyne fjalive të para lidhsat e piksimet përkise: — 1. *Në e parë u çue pestë një erë e tërbueme...* *shpërtheu shërgata e breshni, kokrra sa gruishi i dorës.* — 2. *Bluji rriten shpejt, kanë erë të mirë, edhe qindrojnë gjatë...* *në malisi shihen gati gjithkund ndër logje të kuendit.* — 3. *Nji za merit s' ndielej kurrkund...* *gjetet e listi nuk shiteshin tue luejtë.* *Nji hije e zezë i kishte rām mbarë vendit; s' i u bëje...* *as me folë, as me këndue.* — 4. *Mbëkat i madh është m' e trashtue-m althoun...* *ka asish qi mbërrijn me i a shiun amnikul.* — 5. *Pëq-*

noje një herë se kù don me datë... nija. — 6. *Nuk jët kurrkund tue i a vù menden shkollës sijet...* *mbas gjaset tash po mbetë në klasë.* — 7. *Shpesh merti e han pa dashtë gjithën me dhambë...* *këto gjymtyrë gjith monë shkojn mirë ndërmjet veit...* 8. *Rueja fort shoqit të pasqyrë...* *ky të gon, pa u kujue ti, në një çjete të keqë.* — 9. *Ajri në nade është i laghtë...* *malet e largta i shohim më bjartë.* — 10. *Ban një...* *Zoti të nep dij.* — 11. *Mos thuej gjith-monë shka din...* *të dësh gjithmonë shka thue.* (CLAUDIUS)

K r e u II.

1. FJALIA E PËRBÂMË PREJ FJALISH SË DYTË

Shembuj — *Ai qi dën, kjan* (—dasi kjan) — 2 *I jët qi s' lot, s' pihet* (— ujt e paluejshe-m, amull, nuk pihet). — 3. *Shpresoj, se i smundeti shpejt do të shëndo-shet* (— shpresoj shërimin e të smundetit). — 4. *Kush han hudrë (ngranst të hudrës i vjen era).* — 5. *Kemi këthye në shpë mbasi pat prendue dielli (mbas prenimt të diellit).*

Mësim — Nji fjalit e përta-me, e cila, posë fjalit së parë, ka edhe një a më shumë fjalit të dyta a të mvarshme, thirret: *Fjalit e përta-me prej fjalish së dyta.*

Fjalija e dytë xon përherë vendin e njaj gjymtyre së fjalit së thjeshtë; edhe i përgjegjet të gjitha njatyne të pvetunave, qi bân ajo gjymtyrë e fjalit së thjeshtë, në vend të së cilës rin.

Kemi prandej, njagë farë fjalish së dyta, sa janë farët e gjymtyrvet të fjalit së thjeshtë; d. m. th: *Fjalit subjektivit, f. predikativit, f. atributit, f. objektivit e f. adverbjantit.* — Kështu, ndër shembujt të naltreguem, fjalia N. 1. është nji *fjalit e subjektivit*, pse rin në kambë të subjektivit, edhe pvetë, si subjektiv, me *kush?* (kjan); fjalia N. 2. është nji *f. atributit*, pse cakton a plotson kuptimin e njëj emni, edhe pvetë, si atribut, me *cilët*, (*ujt*); fjalia N. 3. është nji *f. objektivit*;

ambasi kjo plotson këtë, si objekti, kuptimin e një vëbi. edhe pvetë, si ai, me shka? (shpresoj); fjalia N. 5. prap është një *f. objekti*, përse rin në kambë të një objekti të lakuem, edhe pvetë me kuj? (i vjen era); fjalia N. 6. është një *f. aderënjari* (kohet), jo veç pse rin në vend të tij, por pse edhe pvetë krejt si ai me kur? (kemi këthye në shp).

2. SHKALLËT E NËNRENDIMIT TË FJALIVET TË DYTA

Shembuj — 1. Nga numri i sodshëm i fletorës mirret vesh, se Parlamenti do të çilet kësaj jave. — 2. Sod më ka rá në dorë një letër, prej së cilës mirret vesh, se Parlamenti do të çilet kësaj jave. — 3. Një mik më ka çue prej kryeqytetit një letër, në të cilën shkruen, se, porsa të kalojmë të kremet e Bajramit, do të mblihet Parlamenti.

Mësim — Në shembullin N. 1. fjalia e dytë (se P. do të çilet k. j.) mvaret drejt për së drejt nga fjalia e parë (mirret vesh); prandaj kjo thirret: *Fjali e dytë re-ndi së parë*. Në shembullin N. 2. fjalia. ...se Parlamenti do të çilet kësaj jave, nuk mvaret më prej fjalije së parë (sod kam marrë një letër), por prej një fjalije së dytë (prej së cilës mirret vesh); prandaj kjo thirret: *Fjali e dytë rendi së dytë*. — Në shembullin N. 3 fjalia... porsa të kalojmë të kremet e Bajramit, është e lidhun e mvaret drejt për së drejt nga fjalia... se do të mblihet Parlamenti (f. e dytë rendi së dytë); prandaj kjo thirret: *Fjali e dytë rendi së tretë*.

3. SI LIDHEN FJALIT E DYTA ME FJALIN E PARË

Shembuj — 1. Kujtuem, se dishka po lot. Mbasi s'ké pulë, ha sorrë. Në paq fjalë me me, ec më vonë.

2. Qeni, q i lehë nuk han. Kush s' i ndijgon nanës i ndijgon njerks. Se i cili qytetas e ka deljtrë me dashtrë vendin, k u ka té.

3. A e pae, kahë i a mbajti? Mendo shka flet. Nuk po di, a l h u e po më merr vesh.

4. Po rá shí, si do t' i a bájim? Tash po na del moti, kujtoj. E bane edhe njëherë ketë punë, i ziu ti!

Mësim — Fjalit e dyta lidhun me fjalín e parë: 1. nëpër lidhsa nënrendore, b. f. Se, mbasi, në, prejse, sadoqí, sa, eij. (*Fjali koniunkjone*); 2. me për-enna lidhsë, si: Kush, shka, qí, i cili, ai qí, eij, jase me adërba të marrunë si përenna lidhsë, si: Kú, kur, sí, pse, prej kahë eij. mbas një emni (vendi, kú; koha kur, mëny-sí; arsyeja pse; (*Fjali relative*) — 3. me përenna poetës, si: Kush, shka. cili, eij, jase me adërba të marrunë si përenna poetë, si: Kú, kur, sí, pse, eij, jase edhe me fjalzat pvetse: A, athue (*Fjali pvetse*); — 4. fjalit e dyta shpesh nuk lidhen me kurrujenen këso lidhsash; e atëherë, prejse nuk janë fjalit të dyta të njëmendëta, munden pa të vishirë m' u sjellë në fjalit të para. B. f. Po rá shí? Si do t' i a bájim?

VRIM 1. — Për t' i dá fjalit poetse nga fjalit lidhse (relative) tue kjenë se shqip lidhsat janë gai të njiat, mund të mbahet kjo rregullë: Janë *f. poetse* kur mvaren prej vërbash (a emnash vërborë), qí kanë kuptim kalazimí, mendimí, gjykimí, kështillí, spruovimí, së pamit, së djiuní, eij, posë kësaj, këto të gjitha, po të duejsh, mund të siellen ndër fjalit pvetse të pamvarshme (ligjiratë e drejtë). P. sh. A e pae, kahë i a mbajti? — Kahë i a mbajti? A e pae?

VRIM 2. — Shqip shumë herë lidhsat se e qí përdoren pa nevojë, për pleonazmë, në krye të fjalivet poetë; prandaj, n' aná, lizimin e fjalit nuk janë për t' u marrun ne kujdes aspak. D. m.

th. do të këqyret për emni, a advërbi pvetës., q i vien mbas, pse këta janë lidhsat e vërteta, me të cilat lidhet fjalia e dytë me atë së cilës i pëshketet. P. sh. *Nuk e di se kush m'a ka marrë.* A e more vesh se k'u deshi me dale? Lidhsat e vërteta, neper të cilat këto fjali të dyta ngjiten me fjalën e parë, nuk janë se, se por, në të parën për emni pvetës kush, e në tjetrën advërbi pvetës k'u.

4. VENDIMI I FJALIVET TË DYTA

Për kahë vendimi, tri nduerësh mund të gjinden fjali e dyta kundrejt fjalës së parë:

1. para fjalës së parë: *Kush ecë kadalë, shkon shëndosh e larg;*
2. ndërmjet gjymtyrvet të fjalës së parë: *Mali, si t'i thuesh, të përgjegjë;*
3. mbas fjalës së parë: *Leshoje errapin, sa të kësht hapin.*

5. KOHA E VËRBIT NDËR FJALI TË DYTA

Shembuj — *Mirë e di, kush je, si të thonë emni, kahë po vjen, e shka të ka hjedhun këtu.* — *Sa herë q i kalojte kësuji, nuk rrijte hurr pa u dukë edhe te na.* — *Na e shishim prej shpije mjaft mirë aeroplanin, q i hidhte bumbë mbi qytet. Kanë për të të rë ndër mendë këto fjalet e mija, kur të plakesh edhe ti si un.*

Mësim — Nuk mund të caktohet me një rregullë të paturdeshme koha, q i do të mbahet ndër fjalë të dyta. Të shumtën e herës kohët e fjalës së dytë përdoren me kohët e fjalës së parë, kur puna ndodhë njikohesisht. Kështu: *Koha e tashme në f. të parë me kohën e tashme në f. të dytë; koha e pakryeme me të pakryemen, e kaluena me të kaluemen e ardhëshnja me t' ardhëshmen, etj. P. sh.*

Un po e shoh, se k'u ti po don me dale. Un e shishem, k'u ti dojshesh me dale. Un e pash, k'u deshte me dale. Un e kam pë (e pagë pë), k'u ti ke dashë (pate dashë) me dale.

Por ndrron koha e vërbit ndër fjalë të dyta, kur puna nuk ndodhë njikohesisht me fjalën e parë, edhe ndrron kur e lypë veshtrimi e fjalës së dytë. P. sh. *Un po e shoh (tash) k'u paska dashë me dale (atëherë). Ju do t'u ndihmoni shoket, pse edhe ata ju kanë ndihmuem ju, kur kini pasë nevojë. E dija, se dishka do të më ndodhte.* — *Dojshem, kin s' po diç gjë. U shë, si t' ishte i marrë.*

VRIM — Jo: Punët vijuen të jen të danshme si për njanën, si për tjetrën anë, por vijuen t'ishin. Jo: *E pagë ndie, se vjen; por, e pagë ndie, se do të vije.* Jo: *Nuk e diç, a më gjen në shpë, por, nuk e diç, a do të më gjejsh, a kë me më gjetë...*

6. — PËRDORIMI I MËNYRVET TË VËRBIT

1. — Mëndyr a diftore përdoret: a) ndër kalxime, tue e prëm punën si të vërtetë, si njohim a mendim të prëm, të pamvarëshëm, a të caktuem. P. sh. *Kush pvetë, nuk tretë. Të gjithë e dijm, se do të desim. E mbollu tokën krejt, por s'u bđ kokrra;* b) ndër fjalë pvetse, të pamvarshme nga çdo qyshk. P. sh. *A pë dimi kund sigjet me vërrue? Kur po vijni më një herë me na pë? Si i a bati?* c) ndër fjalë kushore (qyshkore), shkaktue prej disa fjalzash, si: *Bani e s'erdh? Po kje se nuk duket djeri mbrama, çoi fjalë. Në kjojtë se nises, më kalxo.* — *Më rrall: Po erdhe vetë, më mirë. Mos shko pa më pvetë?* Për: *N'ardhësh vetë...* — *Athue shko?*

2. Mënyra lidhore përdoret për t'a prëm punën, 5. — P. J. BROTA — *Sinaksis i shqipes.*

jo si të shkëputun, në veti, por të mvarun, a të lidhun për ndonji kusht. Æsht mënyra e fjalivët të dyta: E bien punën më fort si një mendim, si një gja që mund të jët, si një dishir, etj. Lidhëria përdoret sidomos: a) Nder fjalë të dyta qyshkore, pa lidhë, a por të shkaktueme nga fjalat po të, sikur të. B. f. *Po të vjete ai, un s' do luejshe vendit. Sikur të më dille kjo punë, s' i due Zotit tjetër. T' a kishem dije përpara, s' e kishem lanë m' u nisë.* — b) Me vërba ndihmtarë mënyret, mund, do, le, duehet, e me do vërba të pavëhte, kù gegët kanë mënyrën paskajore: *S' e dij, atue mund do t' i a dal. Na duehet të dukemi (me u dukë) nesër të gjithë para Drejtorit. S' asht mirë, t' a këqym i njeni tjetrin këshutë me sq të shtrëmbët.* — c) Për të shprehun një dishir, një qelim, një lutje, frigë, shpresë, këshill, etj.: *T' a duem atdheun! Kesh t' a shoh atë ditë! Drue, mos të prishi punë. Kalo kësaj, mos të zhgehesh pelkash. Vënjë veshin mësuësit, që t' a kuplojsh mirë problemen.* — d) Nder fjalë të lëjsime (koncesive): *Të jët, si të jët, ti mos rri pa ardhë. Të dalë ku të dalë; shkado që të ndodhë, të bahet shka të bahet, etj.*

3. — Mënyra qyshkore (kondicionale) tregon një veprë të mvarëshme nga një qyshk. Kohët e kësaj mënyre mund të përdoren si ndër fjalë të para, si ndër të dytat, tue marrë shumë veshtrime. Kështu, qyshkoria ka veshtrimin: a) të mundsis (potencial), për me diffue, se një gja mund të ndodhë. P. sh. *Pagë me shkue, por s' më len baba. Ndokush kishle mundun me më thanë se këtu jam ngutë; por un kishem me i përgjegjun krejt të kundërtën.* — b) Mund të shprehë një dishir, a një vendim të marrun. P. sh. *Nuk dij shka kishem me dhanë, po t' a shishem edhe një herë atë ditë! S' kishem me dashë tjetër,*

ecë të këthejshin prap ato kohë! — c) E bien punën edhe si me dylhim e të pasigurtë. P. sh. *S' m' a merr mendja, se kishem me mundë me e bartë. S' e dij aty, shka kishem me bër.* — d) Së mbramit mund të shprehë një mendim me njëfarë martshëmijet a njerzjet, në vend të diftores. P. sh. *Kishem me thanë, se nuk vonon me ardhë. Un kishem me të këshillue ndryshej.*

4. — Mënyra urdhënore, posë se përdoret me shprehë një urdhën a ndalim, bin në punë edhe për ane dhanë një këshill, a për të bër një lutje. Urdhënorja përdoret vetëm ndër fjalë të pamvarëshme. P. sh. *Vënjë mendën! Mos folni! Këputë zverëkun! Shko, na u hig qafet!* — Vrashtësia e urdhënit mund të zbutet tue i paravum urdhënoret shprehjet: *Ju (të) lutem. P. sh.: Largonju pakë, Ju lutem! Të lutem, mos e bër të madhe punën!* — Tue e përsritun urdhënorën e njësisit, ndër të thanme të popullit, kjo merr shpesh veshtrimin e gjerundit, a të përcjellores. P. sh. *Puno e plas; mandej edhe fjalë përmbropa. Ec e ec, filluem me u mësue. Nga e nga, dikur erdh e u lodh.* — Nder fjalë pvetse të dyshimita: *Shka të bër? Si t' i përgjegji? Kë të mbytemi? Zot, kahë t' i a mbyj? Mos të jët nisë?*

5. — Mënyra dishnore, posë se përdoret me shprehë një urim të mirë a një namë, vien edhe për të prum një qyshk, tue vër para trajtavet të kësaj mënyre fjalat ne, ne mos. P. sh. *Të paçim me të mirat! Rrënosh e kjosha mori Shqipni! Pusi e martë edhe ketë punë! Mos kjosha kush jam, po s' e bana temen! Tash i thomi, ne e pashim. Ne mos ndëjët, udha e mbarë i vofte!*

6. — Mënyra habitore (admirative) e bien punën si të papritun, të pamendueme dhe si tue u habi-

tun. P. sh. *Çe të paska fke Zoi! A keshit kjenka puna?*
Çe paska prite me bäl — *Shka kjenka!* — Me hijeshi e
 forcë përdoret edhe në vend të dftores ndër kalxime të
 gjalla ndodhish e prallash. P. sh. *Paska kjenë motit një
 plakë...* *I shkuekanë njandej kanë muzgu tu shpija, edhe
 e gjetkanë mu gjaksin në krye të votrës.* „*Qysh' u drehka
 Pasha e ç' thanka! Kurkund synin, Prelë, s' m'a mbushë.*“

7. PËRDORIMI I KOHVET TË VËRBIT NË MËNYRËN DFTORE

1 — K o h a e t a s h m e vien për të shprehun një
 gjëje ase një veprim, që kryebet ndërsa flasim, a shkruejm.
 P. sh. *Çe po bjen bore!* *A po mërdhim?* „*Asht natë e
 rreh veri; tërmales së thyeshme kush vjitet, i mjeri?*...“
 (Fishta) *Janë kanë më xan ethet. Asht tue m'ardhë
 fort keq!*

Por përdoret edhe:

a) Për të dftue një gjëndje që zakonisht përsritet
 (prezent iterativ). P. sh. *Si një ditë për ditë çohem prej
 gjumit n'orën 6; lahem fagesh, ha shpeji cilën, bäl gati
 librat, edhe nisem fill e në shkollë.*

b) Për të dftuëm një gjë, një veprë a një gjykim, që
 asht i vërtetë kundobët: e përdoret zakonisht ndër fjalë
 të urta, ndër ligjë, etj., që rrethana e kohës nuk ka një
 randsi. P. sh. *Kurrëgj s'asht jeta e njerit. Kush punon,
 gëzon. Poeti më i përzemërti i Shqiptarit asht, e mbetë
 përherë, Auktori i "Lahutës".*

c) Për të shprehun një veprë të kalueme, e cila
 gjithnjë edhe sod vijon. P. sh. *Fishta në poemën epik "La-*

kula e Malsis" këndon trimi e burraet, që luftuen për
 pamvarsin komtare. *Teofan Noli në kryeveprën e vet ëndë
 jetën e Fatosit Komtar, Skanderbeut.*

c) Përdoret edhe ndër kalxime a përshkrime të
 punvet të kalueme, tue u dhanun keshitë jetë e gjallm,
 a s' t'ishin tue ndodhë njetash ndër sy tanë (prezent histo-
 rik). P. sh. *Njandej rreth mjesmate i a përsjesin shokët.
 I bân zâ mikut, njëherë lehtas, mandej të madhe; i krisin
 më derë me shula të mazerreuet, edhe rrijn e vezhgojn,
 palë a po ndiehet kush.*

d) Për të dftuëm një punë t'ardhëshme, kur para-
 shibet kjo e biehet si një gjë e sigurtë (prezent profetik).
 P. sh. *Mue më kë sigurisht aty; poç ti a vjen! Ju, a po
 niseni sontë, a shka po bân! Jo, jo; nisemi nesër nade.
 Kur bân hana e rë? Bân të Hanën mbas mjesmate! Sod
 një javë kemi sprovimet.*

2. — K o h a e p a k r y e m e dfton një veprë, që
 ndodhë njëkohësisht me një tjetër të kalueme. P. sh. *Zo-
 tynë në fillim krijoi qiellën e tokën; toka ishte atëherë një
 shkretë e tytë. Sa ishem i smundë râl, erdhen shumë be-
 resh shokët me më pû. Kur i bërtitlle mësuesi, ai qeshte.*

Përdoret edhe:

a) Në vend të së kryemes së thjeshtë. P. sh. *E
 keshit, ethet mizore i a shkurtuen jetën fatosit në Lësh.
 Me deke të tij i ligjë ora Shqipnis së ngratë: vorrohej me
 të liriya, e xëjte fill robniya jonë më se katërqindvjeçare.
 Kuj i vejte mendja atëherë, se do të kishim pâm prap dri-
 tën o liris?*

b) Për të dftuëm një veprë që përsritet në të ka-

luemen (imperfekt iterativ). P. sh. *Kur ishem ma i ri, s' e a djshtem vlerën kohës; mjaft prindja e mësuesi më qortojshin; por që dobi: S' më mbushet mendja! Kajherë, prej friget, dishka u mundjshem, por s' mbajshem mbë thumb: gjithnji u këthejshem si përpara.*

c) Përdoret fort edhe ndër përshkrime e kalxime. P. sh. „*Vizat e fytyrës s' atij prifti të gjatë ishin plot enërgji. Ecte me një hap ushtarak, tue i çue pak përpyetë gjithi në t' ecun, si njerzit e vadiun me shëgtue maleve. Mustakët i shkojshin vesh më vesh. Por shikimi, që e kishte t' ambël e të kultuët, si një shikim foshnjeje së pafajshme, e zbute tonte diç përshypjen e egër që bante në të parin ças ai ministër i viganshem i Zotit.*” (KOLIQI)

3. — E kryemja e thjeshtë ase aoristi tregon një veprë të ndodhur në të kaluemen, që s' ka kurrë një lidhje me të tashmen. Është koha e kalximevet; prandëj thirret *perfekt historik*. P. sh. „*Unë i shkova të shpiu, por s' e gjeçë. Mbaroi Malsija! —, Vetoj jashtë, e bumbulloi. Era bëni me gjënuë dyerë e dritore. Në fund qielli shpreu: rëndë shiu; i fortë, i shpejtë, i kumbueshëm. Mandej vetimat u rralluen, bumbullinat u larguen, e këtheu heshtja e përparshme.*” (KOLIQI)

Aoristi përdoret edhe:

a) Për të tashmen ndër fjali qyshkore, pri nga fjala po, ase edhe pa të. P. sh. *Po deshte ti, unë t' a dërgoj me postë. Këje mirë, të mbysin; pate bishkin, t' a presin; s' e pale, t' a njesin. Luejte kambët, luejte dhambët.*

b) Kajherë rin edhe në vend të s' ardhëshmes, për më prut punën më të sigurtë. P. sh. *Ik, se të xvinë mala. Ti, pasha bukën, e pive edhe një gotë! Oe, besa ju,*

po më ndiqniet me, ndëjël edhe sonle për darë! Edhe një muej ma, e e pat shkolla. N' ardhie edhe Gurashi, siqur isht që e fituem lojën.

4. — E kryemja shenjon një veprë të ndodhur në të kaluemen, e cila ka lidhje me kohën e tashme; thirret edhe *perfekt logjik*. P. sh. *Nuk kam xanë shumë siçet, pse kam kënë i smundë.*

Përdoret edhe për të treguëm një veprë të kryeme, e cila endë vijon ndër rrjedhë të veta. P. sh. *Pro-makët u kanë prun qytetinimin popujet. Nuk janë pjekë fiquet ende. Kam ardhë me të pá.*

5. — E kryemja e plotë e tejshtueme difton një veprë të kryeme përpara një tjetre së kalueme. Është zakonisht në lidhje me të kryemen e thjeshtë. P. sh. *Kur erdha vetë, (veprë e kryeme) ju kishit dalë, ase kishit pasë dalë. (Veprë e kryeme edhe para asaj tjetres). Ai diq i panjohtun njëmend; por kishile (pasë) lanë gjë e pasunë të madhe. Unë s' u pacë thanë gjë endë, kur ata u nisen. Mbasi pat kalue koha e caktime, që, se i a behen një mbas një të githë. Njëherë porsa kishin rëndë me fjetë, kur i a filloi bombardimi i qytetit. Si i pat thanë i ati, njëshlu edhe i duet. Kur u këtheva, nuk e gjeçë qytetin kurrunul sikurse e kishem pasë lanë.*

6. — E ardhëshmeja e thjeshtë shenjon një veprë t' ardhëshme në të përpjekun me kohën në të cilën follet. P. sh. *Më rrën mendja, se kam me shkue përjashta shpeji (do të shkoj). S' e diq, kur kam me u këthgem (do të këthehem). Kanë më e pá edhe ata, si janë punët.*

Përdoret kjo kohë edhe: a) kur bienet puna si me

djshim, me drojë e tue u matë. P. sh. *Un ndoshti kam me e pasë gabim (jam në gabim); por, dije se ngashu ka me të dalë (të del). Ti kë me kjenë (jë) ndoshta m'd i mendshëm se ai; por m'd i thyeshem e i ardheshëm, sigurisht q' s' kë me kjenë (s' jë). Fjalët, q' t' i thacë atë ditë, kanë me t' u dukun të forta ndoshti e lehtë të vrashta; veç kurr s' kanë për të kjenë aqë sa i merion. Ku kë m' e gjetun ti (e gjën) shogin e tij?*

b) E ardheshmeja përdoret edhe në vend t' urdhnoret, për m' e prù urdhënin disi m'd të butë e të njerzishëm. P. sh. *Kë me shkue në shpë, kë me i thanë vllaut, (shko e thuej) të duket te un një orë e m'd parë. Nade kini m' u nisun (nisju) në të zbardhun të drilës, e kini me i u falë me shëndet (falju me shëndet) fort e fort ku-ndarës.*

c) Për t' a shprehë veprën q' do të kryehet për së shpejtit, përdoret shpesh edhe trajta e posaqme e s' ardheshmes, e përbame nga qetashja, pr' nga fjalza *tash*. P. sh. *Tash vij nesër; tash shohim; tash i thomi mësuessit; ai tash ju kalxon.*

7. — E p a r a r d h e s h m e j a difton një veprë q' do të kryehet, përpara një tjetre së shprehun neper t' ardheshmen e thjeshtë. P. sh. *Kam me que me të thirrë, kur do t' i a këm p'd gjasën. Do t' a kësh njohun, sigurisht, por kë harruë. Do t' a kini p'd kushdi sa herë, por tash s' ju bjen në mend.*

Përdoret edhe kur biehet një ngjarje e tashme, a por e kalueme, si një gj'd e pasigurtë, a si një mendim. P. sh. *Ndoshti këto fjalët e mija do të ju kën prekun në zemrë, e do të ju kën mbushun mendën dishka m'd lehtë.*

K r e u III.

FARËT E FJALIVET TË DYTA

1. FJALISJA E SUBJEKTI

Shembuj — *Kush s' ka mend, të kët kambë. Shka jën prej miet, gjuen m'j. Ai q' rrin nën dardhë, i han kokrrat. Kuj t' i k'aj zemra, të flasë. Kë të thrras un (njai të cilin), njai ka me më përgjegjë. Në mbrame shihet, që mot do të kemi n' e nesret. Nuk dihet mirë, si e mbaroi jën Butri. Këtu fillet, se shpejt do të kemi luftë. Të kandet, të plasë kush për ty? Më bjen në mend, se dikë e kam p'd këtë fetyrë. Kurr s' ka ndodhë, q' një popull të jët mundue drejt për së drejti për humbjen e vet. Nuk mund të thuehet me siguri, a ka jëtue ndonjë herë Homeri. Më bahet, se dikë e kam këndue. Kushdo q' mbjellë erë e stuh, ai korë breshën e shi. U kje b'd me dijë qytetaset, mos të dëshin jashtë mbas dhetësh. Kemi për të pasë vjetë të mirë syjet, më duket.*

Mësim — Fjalija e subjektit xen vendin e subjektit, edhe, sikur ky, i përgjegjet së pvetmes: *kush? shka? cili send?*

Lidhet me fjalën e parë: 1) neper lidhsat *q' se;* 2) me përemna e advërba a fjalza pvetse: *kush? kur? si? a thue? etj;* 3) me përemna lidhëse, sikur: *kush, njaj i cili, shka, ai q' k'j, kë, etj;* 4) këto lidhsa edhe mund të mungojn, e fjalit dahan prej pikimesh.

Përemni lidhës *kush*, q' i prin fjalës së subjektit (a s' objektit), shkon n' atë rasë, q' e lypë predikati i vet, d. m. th. i verbrit të fjalës në të cilën asht; pa e këqyrun rasën, q' lypë predikati i fjalës nga e cila mvaret. Pra:

Kuj t' i kande (njai të cilit) *të të shkojë. Fatë me shëndet kush* (atij qi) *të presë për mua. Kuj* (ai të cilit) *i dije mëna nuk bën zë.*

1's h t r i m 1 — Smadhoni këto fjali në mënyrë, qi nea se i cili subjekt të trajtohet një fjali subjektive: 1) — 1. *Ndodhet e hërshme kalohen me ane prej së vjetërsh.* — 2. *Prisi i ushtrisë do të jetë vetë trim.* — 3. *Vendi e koha e detës nuk dihen prej kurrkuj.* — 4. *Shpesh më bieji në mend punët e femijnis.* — 5. *I miri gjithkund është kondend.* — 6. *Krenari, për kundra, s' e gjen kundra pagjen e zemrës.* — 7. *Të dëshëmi kanë detyrë të mësojnë të padishëmt.* — 8. *Shumë herë nuk smohet prej shekullit i drejti.* — 9. *Në ditën e ngushtë shihet miria e vërtetë.* — 10. *Lypsi zakonisht nuk dabel pa gjë.* — 11. *Gjithmonë nuk mund të njihet në fjetje i miri e i keq.* — 12. *A mund t' i shihet fundi njëditij pas?* — 13. *Nga mrekullit e natyrës mirret me mend mathërisja e diçja e Atij qi e krijoi.* — 14. *Nuk mund të me i u dëjshu kurr ndarim i atij të shkretit.* — 15. *Dasi nuk bëjnë gjithmonë.*

1's h t r i m II. — Një verbat në mënyrën paskajore fjali të zgjidhuna) të të xierën fjali të vërteta subjektive: — S' është ndotë për ju, me u sjellin gjith ditën rrugash. Duket me lufuëm pa dam kundra vrymës së esit. A është si me e presë para sysh. A të çjen mirë në këso punësh. Më duket si me e presë para sysh. A të çjen mirë me t' u shqarhuem kush t'ij? Mjaft zë për ju me i thënë këto fjalë. Mue më përket në fjalë tash. Na duhetel, ja me detyrë, ja me ftuëm. A është rrugë me në e bën mue këshat? Nuk është ndotë kurr me e vë cilau të ellën. A është detyrë e se të cili rinës me i a vëm sa mui me kujdes menden mësimi. Nuk është mirë kurr me e vëm gojë mbë të Prerë. A të bëhet ehtë t'ij, si me ndien kreninë topash? Dërgasi është me i zë se dorosi. Të kullamet s' duan përmanen tash e parë. Burri i mirë s' harronhet kurr.

1) — Për t' i bëm fjalë, emnat do të këqehen në vërta të mënyrës skajore, pri nga adverbi a përmimi lidhës, si t' a lypë veshitimi. P. sh. *Ndodhet e hërshme* == shka ka ndodhë heret. — *Prisi i ushtrisë* == Ai qi i pën ushtrisë. — *Vendi, koha e detës* == kë, kur do të desim.

2. FJALISJA E PREDIKATIT

Shembuj — „In jam Ai qi jam!“ *A të duhem, se kam për t' i a datë kësu punë?* *As s' jam në qi shkoj, as ai qi rrë. Mbatet, se dëshka është. In hjerë ai qi të peshlova aso here. Burrërisja ves, vërtigë e diçja janë ato qi dëshka mund të të vëjsh t'ij në luftën e jetës. Je t' a sa s' rritesh mui. Më dukesh se po rren. Zakonisht si të jën plegët, njashitë janë ehtë vogëlja. Smirra është për shpirt, shka është ndryshu për hekur.*

Mësim — Fjalisa e predikatit xen vendin e fjalës predikative; d. m. th. se rin si emën predikatit me njatë dorë vërshash, të cilët lypin, për kuptimin e plotë, një fjaltë ndihmëse, si: *jam, bëhem, dukem, eji.*

Fjalivet të predikatit u prijnë: 1) përmimi, ase adverbi lidhës; 2) lidhsat qi, se.

3. FJALISJA E ATTRIBUTIT

Shembuj — 1. *Morashu, djalë i një barkës, qi me djerse së ballit ftoje bukën e ditës, kisherim i smundë. Punët, qi shkojnë gjatë, bëhen bolla. Mboje në mend mirë besën, qi më bë dhunë. Të ligun e shkretë gjithnjë e rren shpresa, se dikur do të shëndoshet. Se i cili njer është i shtym prej natyret i a duejë renlin, kë ka të. A e bë harruem ditën, kur (në të cilën) i kemi datë para Murret?*

2. *Një ushtar, të cili t' i mungojë disiplina, s' bën parë për luftë. Deka është ngai amik i fort, prej së cilit ka fije që do njer. Shembulli i të mirret është si një pasqyrë, mbë të cilën pa dë do të këqyreni. Njëkjo bje arrygeja, për të cilën un u daca prej si. Sporti, mbas së cilit jini soa kaqë të dhanunë, kë për të ju lanë një ditë në ballë.*

Mësim — Fjalja e atributit i përgjegjë së pvetmes *cili? që fare?* eji; edhe vien, si atributi, me e zhvilluem a m' e caktuem një emën.

I prifti fjalís s' atributit përemnat ase advërbat lidhës, e lidhsat *që, se*.

Përemnat lidhës *qí, i, e cila*, do të përkoin në *gjini* e në *numër* me emën, të cilit i caktojn farën, tue ndjekun rasën qí lypë predikati i fjalís së vet, e jo predikati i fjalís nga e cila mvaret.

Fjalija e atributit do të rrijë sa má ngjat emnit, qí ásh tuc caktuem.

Shembujt N. 2 kanë vetëm trajtën e fjalís s' atributit; prandej, nuk mund të thirren fjalí të njëmendëta atributit, mbasi nuk e caktojn për s' afërmit cilín e emnit, qí kanë përpára. Do të thirreshin má mirë: *Fjalí të smadhueme atributit*. Këtyne fjalive, të shumtën e herës u prín përemni lidhës në një rasë të lakueme, ase me parfajli.

VRIM 1. — Përemni qí mund të shkojë vetëm në rasë I. e IV. njajs, a shumë; gabimisht prandej përdoret në rasë tjera, a në vend të përemnit me parfajle. Si b. f. *Kam harruë diën, qí kam ardhun të mbramen herë*. Má e qortueme: *Kam harruë diën, në të cilën (a kur) kam ardhun të mbramen herë*.

VRIM 2. — Advërbat qí mirren si përema lidhës, mund të këthehen pa të vishitrë në përema lidhës, me parfajle. Kështu: *Vendi, ku (në të cilin) párn má së parit dritën, thirret Shqipni*.

VRIM 3. — Përemni përmendës *shka*, qí i veshet, jo njëj emni, por mbarë njaj fjalje, mund t' i prijë fjalís s' atributit; por kjo prap, nuk ásh njëj fjalí e njëmendët atributit, mbasi qí i ep shkas má fort njaj mendimi krejt, të thuesh, të pamvarshëm. B. f. *Nuk jeni tue i a vum menden fort shkolles; shka një ditë ka për të ju përtitun shumë idhënim*.

Ushtrim 1. — Këqyrni, me gjetun në këtë copë fjalit e atributit:

Zana e mbrame

Po zbardhullonte agimi në hapsin e qiellit. Zana zbriti tu kroyet e kullueta me pí ujín, qí sa herë kishie pasqyruem fëtyrën e saj, dikur të gëzueshme. Në logun má të gjelbrin, ku bari kishie hijë má i butë, vallzoi vetëm, për herën e fundit, shpirtin pezull në mall të shoqevet, qí përpára kërceshin me të; pushoi tue heshun nën hijet e ambia, kú kishie zhegjitë e mirzue me motra. U ul me hov notarak nëpër prue shkumës, qí i a lmoi me valë t' argjanta gjymtyrët e bardha. Shetit nëpër vetmit e erandëshme të rudinavet, kú lulët çelshin vetëm për të. Kështá, gjithë dita i kaloi tue u përkundun ndër kujtime. Hana, kur del nga një vetullë malit, për me praruem bjeshkët e hapta, e gjel të shtrime mbi një shtrajtë t' ershme bathrash, me zemrë të frytë prej idhnimit. Një bylbyl, i mëshebun ndër gjethtë, nisi me këndue. Majet e papërlyeme ngriheshin kahë qielli me një madhni vigëjsjsh së mujtun, por jo të shtruem. Dërdhej ndër lugina zhaurrima e ujnaveit e zani i tyne, qí muzgu smadhonte, merrte në largsi gjasimin e njëj vajit të ndrym. Të fërshehuenit e pyjeveit dukej si një të vrumulisun disprimit. Por bylbyli, qí cërcërronte pa pushue, e shyni dhe atë me këndue, má parë lehtas, pastaj me zà má të çelun. Shkulmat muzikorë të kangës së saj u shprazën në kallërtit e prarueme të natës. Hana e ndali udhimitin e vet ajruer; rrezet i u ngrinë e s' patën má kurrnji të dridhun. Ujnat ecën má kadalë, për me ndëgjuem të Lumen e Krojevet. Gjethët mëné pipllimin. Bylbyli preu vargun në gjymse, dhe fluturoi në një gem má t' afërme e t' ulët, për mos me humbë asnjí notë të melodis së përmallshme. Zana këndonte, e rembyeme ndër vegime të kalësës e të ardhjes mbi shesh të lulzuem, në heshitín e paskajshme. E mendonte, se mieri i gjallë nuk ishte tue e ndëgjuem.

Por, n' ato natësina të pastra, qilloi një bari, stërnip i njëj luf-tari të Skandërbeut, qí ish' zhgultë prej fushës, për me gjalluem në vobsin e lirë të malevet. Ai e ndjeu për së largut kangën e thekshme, dhe u avit për m' e shijue má mirë. I mëshebun mbas njëj abi, ndëgjoit gjithë natën, edhe e xumi fillim e mbarim. (KOLIQI)

4. FJALIA E OBJEKTIT

Shembuj — (ë sjiellë një orë, s' e sjiellë moti. *E din luga shka ka vegshi. Çë sheh mbi shokë, prite mbi kokë. Kush këqyrë punët e tjeret (njatë i cili) e lan sht e vet. Njeshitë e pres, së më vjen (për ditë). Shka ndjellë zogla, e bjen vera. Shpresoj, se s' do të na harroish. Më kalxo, a e kë marrë vesh. Heret thojshin, se dielli nuk luen. Se na e ban këtë rreng, askuj s' i voji mendja. Si kam me i a bam, as vetë s' e di. Për mue ban shka të dvesh. „Epni Cezarit, shka asht e Cezarit.“ Zoti u a shpërbleftë me të mira atyne që u mbunduen për në! A e njohle, kush kje? Po i a këndojn, se ka dergjen.*

Mësim — Fjalija e objektit i përgjegjë së pvetmes *kuj? kë? shka?* për *kë? etj.* krejt si objekti, në vend të të cilit rin. Lidhet me fjalë nga e cila mvaret, në të gjitha njatë mënyrë, si fjalija e subjektit.

VRIM — Daje mirë: *Më kande, se po bjen shi* (f. objektit — *m' a ka ande njëkëtë sendi; ei: Më kandet që po bjen shi* (f. subjektit — *më kandet njëkij sendi*).

Ushtrim 11. — Kalzoni që farë fjalish janë njëkët: Edhë këhenji, kà mund të shkojë, fjalit e dyta ndër pjesë të fjalit së thjeshtë. — *Shka bër miza, s' e con buelli. Kush don gjithkënd, atë gjithkush e don. Kush vetet pa fejuar, e gjënë pa shuar. I diegë atij që ka mizën nën kësulë. Kush nuk mëson në djalëri, nuk gjen nderë në plegëri. Çë të sheh syri mbi shokë, prite mbi kokë. Banu mirë edhë atyne që ju duen të këqen. Vendi, kà na kemi lë e jemi rritë, thirret atdhë. Kush flet tinës, i bje shpitiës. Qeni, që s' lehtë, të han. Shka s' mundet luani, e ban dhelpna. Nji lundë, që ka rrëjë e forta, s' e dron erën. Shkon shëndosh e larg, kush ecë kadalë. Rueju asaj lojë, që të hupë kohën, të hollat e ndër-gjegjen. Vec i marrë e femija kujtojn, se 20 frankë e njëzet vjetë s' mbarojn kurr! Miku, të cillin t' a pritësh me zemrë, kurr s' ka*

me të harruem (Homeri). *Kush nuk din me heshtë, nuk din me folë.* (Seneka). *Nji i marrë e gjen gjithmonë një m' të marrë se vetin që e lendon* (Boileau). *Shka asht të shtrembël moralisht, s' mund të jët të drejtë politikisht* (Gladstone). *Nji nier që qeshet, s' ka me kjenë i rrezikshëm.* (L. Sterne)

5. FJALIT E ADVËRBJARIT

Shembuj — *Ku asht plaku dërdhet gjaku. Kur të thotë „madja e mirë!“, ik, se të xami nata. Si nisi, s' krisi.*

Mësim — Krejt njëkë kupim, që kanë, dhe njëkë shërbim që bijn advërbjarët në një fjalit të smadhueme, kanë edhë fjalit e advërbjarit në një fjalit të përname: caktojn d. m. th. vendin, kohën, mënyrën e shkakan.

Fjalivet t' advërbjarit u prijn: *a)* advërbat *kù, kur, si, pse etj.; b)* lidhsat nërendore *mbasi, porru, si, prejse, etj.* Kjo dorë fjalish së dyta vendohet në fjalit të përname, para, në njëse, a mbas fjalit së parë, gjithsi të një m' natyrisht a m' kumbueshëm tingilli i fjalvet.

1. FJALIT VENDORE (Lokale)

Shembuj — *Ku s' kë vù, mos prek. Kahë del fjala, del shpirti. Ku asht za, s' asht pa gjà. Qeni, kù të hajë, aty lehtë. Aeroplani ngjitet djeri kù nisi ajri m' u hollue fort. Un jam tue ardhun andej kahë mos e çofë tash kryet. „Ke bjen dielli e ke merr hana — si Gjyn Lekën s' ban m' nana“. Ço, Zot, mend, kù s' jamë! Mos të njëi Zoti kù hán e s' t' apin! Hin fjalë kahë dole.*

Mësim — Fjalija vendore rin në vend të njëj advërbjari vendit, e i përgjegjë së pvetraes *kù? kahë?* — *Këtyre fjalivo u prijn advërbat: kù, ke, kahë, djeri kù, etj.;*

ndërsa shumë herë u gjegjen fjalvet *njatë, atë, njandë*, etj. qi janë ndër fjalë të para.

II. FJALËT KOHORE (Temporale)

Fjalit kohore xan vendin e njëj advërbjari kohet. P.sh. *Në të zbardhun të dritës* (advërbjari kohet) gjuetari del për lepra. — *Porsa të zbardhë drita* (fjalë kohore), gjuetari del për lepra.

U përgjegin të pvetnevet *kur? sa kohë? sa herë? qyshë kur?*

Veprimi i fjalës kohore mund të ndodhë: a) *njikohesisht*, b) *përpara*, ase c) *mbas* veprimit të fjalës së parë. Kështu, fjalit e dyta të kohës mund të jën tri nduerësh: *njikohore, parakohore e mbaskohore*.

A) FJALËT NIKOHORE

Shembuj — *Sa ishem tue folun me teme motrë, në kopstë, i a mbrini edhe vllau prej shkollët.* (Pra, fjalët me motrën e ardhja e vllaut ndodhin njikohesisht). — *„A e bukur fusha, kur cilë pranvera; lulzin ka kopshi, kur lulët dalin“.* Tek më pau, më ngjhi. *Sa pat thesi mel, u siellshin zogjet.* Për gjithsa herë qi e mendoj *dekën e Skanderbeut, përmallohem.* *Kahë muet me dalë, u rrue.* *Ndërsa shokët xëjshin, ti rrishë tue luejtë.* *Porsa nisi me folë, i a bleua mendimin.* Për një qi (për botë qi) e *pësh, s' mund u pritë pa i a thanë një a dy fjalë.* *Fort kini për t' u gëzuen kur t' a mirni veshë punën.*

Mësim — Ndër tëtanë këta shembuj, puna, a veprimi i fjalës kohore ndodhë shi njëtherë kur ndodhë edhe veprimi i fjalës së parë.

Predikatet e të dyja fjalivet gjinden gati përherë në të njëjtën kohë: *Porsa leu dielli, na u nisem.*

Lidhsat, me të cilat këto fjalë njikohore ngjiten me të parën, janë: *kur, si, njësa, ndërsa, se, që se, për një (herë, botë) qi, sa herë qi, tek, kështë, etj.*

B) FJALËT PARAKOHORE

Shembuj — *Mbasi u çue dielli gati dy push, barit lëshuen gjën e gjallë.* (Pra, barit lëshojn gjën; por do kohë përpara kishë kjenë çue dielli). *Buka, si të thehet, mui ngjitet më.* *Qyshëse ka krisë lufia, kurruji send s' dast në cak të vet.* *Që se jë hapë mbas shoket, e bë lanë m' anesh shkollën.* *Gjuma e moit ndlehet mbasi të shihet vetima.* *Q' atëherë qi u darta prej si, s' kam marrë veshë më gjë për të.* *Dallëndyskat bëtheja ndër në, si të nisi me dalë pranvera.*

Mësim — Veprimi i këtyne fjalive kohore ndodhë përpara veprimit të fjalës së parë.

Lidhsat, qi ngjesisin këto fjalë parakohore me fjalit e para, janë: *Mbasi, si, kur, qyshëse, që se, q' atë herë qi, etj.* **Koha e predikatit**, po s' kje c. kalueme, shkon zakonisht në të tashmen lidhore: *Mbasi të lëje dielli, na tash po nisemi.*

C) FJALËT MBASKOHORE

Shembuj — *Para se të muzget, barit këthejn gjën e gjallë në vathë.* (Pra, barit këthejn njëherë gjën e gjallë në vathë, mandej muzget). — *Përcape mirë fjalën, para se të folësh.* *Prit, gomar, djeri të dalë tërfoja!* *Mos gjyko ke-*

ndin të keq, para se t' a kesh sprovue ti vetë. Shkodra nuk rã e gjallë në dorë të turqet v. 1466, djeri sa s' u ngushtue për bukë. Eja me më pã para se të nisem. Qyshtë para se të më bieje në dorë letra jote, atë punë un e kishem marrë vesh.

Mësim — Veprimi i këlyne fjalive kohore ndodhë mbasi të jët kryera veprimi i fjalís së parë.

Lidhsat, qì u apin shkas këlyne fjalive mbaskohore, janë: Para se, jo përpara se, qyshtë para se, djeri qì, djeri të, djeri sa, etj.

Koha e vërbit, po s' kje e kalueme, zakonisht shkon në të tashmen e lidhore. Do të nisemi nesër para se të lëjë dielli.

VRIM 1. — Këqyr, si nji rrethanë kohet, etj. mund të shprehet katër nduerësh: a) nepër nji advërb; b) nepër nji advërbjart; c) nepër nji fjalí të zgjidhun; d) nepër nji fjalí të dytë. — 1. U nisem nade heret. — 2. U nisem n' agim të dritës. — 3. U nisem pa dalë drita. — 4. U nisem porsa filloi me ague.

VRIM 2. — Kqyr, edhe, si mund të shprehet i ngjati mendim, me fjalí të ndryshme, simbas prejesh, qì mund të bñhen rreth sosh:

Ku kemi lë, ngjaty asht atdheu ynë (f. adv. vendi).

Vendi, ku na kemi lë, ngjaty asht atdheu ynë (f. atributit).

Nuk dihet, ku na kemi lë (f. subjektit).

Ju e dijni fort mirë, ku na kemi lë (f. objektit).

Ushtrim — Analizoni këto fjalí, tue u a gjetun farën e tyre: — 1. Si të kesh bã në këtë jetë, ngjashmë kë me gjetë në tjetrën. — 2. Era frygje kagë me turr, sa s' mundëshin me u mbajtë hapët mbretelat. — 3. Sa mã fort t' a çojsh kryet, agë mã tepër të për-vën Zoti. — 4. Me sa pekalat s' e bñjn burrin, agë as fjalët e mëdha-ja s' e bñjn veprën. — 5. Sikurse bima kërkon dritën e diellit, ngjashmë edhe mieri do të kërkojë dijen. — 6. Foli e foli me agë të dhannu, sa të gjithë i bani me kja. — 7. M' a puno krejt ngjashmë, si kishem me e punue për veti. — 8. Ai fllitë keso dorë, ngjasa i

shkojshin lotët si pika e shiut. — 9. Përsa të jët e mundun, mos bani zburmë tue zdyrë për shkallësh. — 10. Në vend qì t' u thuesh tjeret, bane mã mirë ti vetë. — 11. Mã tepër u gëzuem për lajmin e bukur, se të na kishle ndodhun shi në. — 12. Ai foli me mue krejt si mos të më kishle pã kurr. — 13. Mandej muer me dalë, njesa gjithnjë rrjtle tue më këqyrë me bish të synit. — 14. I ishin ajun sýt, si t' ishte kjenë eue shi ngatëherë prej gjumit. — 15. I pëshuen lotët, a s' t' i kishle pasë në grusht. — 16. Gjithsi të më bëjsh bunën, t' ap edhe shpërblimin. — 17. Sa mã fort t' a marrësh me të mirë, agë mã tepër vjen e tërbobet. — 18. Shpesh gjindja i biejn punët fort mã të mëdha, se janë. — 19. Më foli agë me idhnim, sa un prej friget dridheshem krejt shatit. — 20. Më kë dalë fort mã i pabesë, se të kam pasë kujtue.

III. FJALÍT MËNYRORE (modale)

Shembuj — 1. Si asht dita, qìlet piça. Sa mã i natë të jët plepi, agë mã fort e rreh era.

2. Keshmë foli, njesa lotët i shkojshin pikë-pikë.

3. Njehagë bukur e suell kuvendin, sa të gjithë i bami për veti.

Mësim — Fjalít e advërbjarit të mënyrës i përgjigjin së pvetmes: Si? në çë mënyrë? sa? në çë masë? — edhe caktojn mënyrën, masën a shkallën e veprës së predikatit:

1. tue e krahaseum me nji predikat tjetër;

2. tue ditue a tue mobue nji rrethanë përsjellse;

3. tue prùm nji rrjedhë (konsekvencë), a nji veprim, qì burron nga predikati i fjalís së parë.

Prandej fjalít e mënyrës janë trí farësh:

A) Fjalí krahasure (komparative),

B) fjalí rrjedhore (konsekutive),

C) fjalí mënyrore (modale).

A) FJALIT KRAHASORE (komparative)

Shembuj — Si asht vendi, bahet kuendi. Bieje shi, si dojte Zoti. Sa din, njaqë flet. Më sa gjindet pesk pa halë, aqë gjindet shpi pa fjalë. Flite jo ndryshej, por si t'ishte pishem. Sa hyj ka qiella, aqë bejme reshëi Hyji mbi ju! Si e shesh, e shkruen. Sa më shumë të rrnojsh, aqë më shumë ndien. Fol gjithsi t'a apë Zoti. Njashë si t'u a bëjsh tjeret, tash t'a bëjsh edhe tjeret ty. Ai vien, sa të thuesh. „E, si dirgjet bjeshtës thellimi, shi e breshën tuj dikue, njashë rë n' Rrëhanicë Malsija“ (F.). Ne jemi një popull shumë më i vjetër, se na kujton dikushi.

Mësim — Fjalit krahasore lidhen me lidhsat: Si - njashë, sa - aqë, më sa - aqë, sa më - aqë më, qyshë, sikurse, fort më - se, etj.

Koha e fjalive krahasore, shkon më mirë në mënyrën lidhore, se në diforën; sidomos kur veprimi nuk llogohet si punë e pjmendët, q'është a q'ndodhë (rruale). B. f. Ka asish q'jetojn, si mos të kishite kund Zot.

VRIM — Shkojn me fjalit krahasore edhe fjalit kufjisore, të cilat e përmbledhin, a e kufisojn mendimin e kryefjalit. Siçet, me shka dij un, lufta merr fund. Edhë ai miku, për'sa mund mora vesh, po na vjete nësër. Djeri dilet, mësi m'a merr mendja mue e po prralohet neper popull, ti mos e go krejt pa gjë atë fjalë, q' të thaqë dje.

B) FJALIT RRIEDHORE (konsekutive)

Shembuj — Njekagë u idhnue, sa s' ditië më shka flite. Kjegë lodhun aqë fort, sa me të zi (q'i) e ka pa shpën. Gezimi ynë sod asht kagë i madh, sa s' kam gojë t'a diftoj. Disa lume e kanë vjet njekagë të kjarë, saqi djeri guralecat më të vogjët mund t'u dalen në

fund. Burrnija asht një ertytë aqë i bukur, sa djeri anmikat i a kemi lalmi. Rrezet e diellit flatrojn aqë fort, sa syni i njerit s' mund t'i kundrojë.

Mësim — Fjalit rriedhore ngjiten me të parën nëpër lidhsat përgjegjise (korrelative): Njekagë - sa, aqë - sa, kagë - sa, njaqë - sa, q' njaqë - q'.

Fjalit rriedhore vendohen gati përherë mbas fjalit së parë. Por mund të rrijn edhe para, tue i shtuem kështu legjratës forcë e hijeshi: B. f. Saqi të luejn gjindja me mue ende kujtoj se s' jam bā.

C) FJALIT MËNYRORE (modale)

Shembuj — 1. Bājshem, kin s' po e shoh. U shtjite, kinse nuk dij gjā. Ban, se s' ndjeva. Kahë mundohesh me rrëjë, të mirret edhe goja. Me nuk xen kurr (tue mos xaanun), tash po mbetë në klasë. Ai gjithnji përshëndette me dorë, ndër'sa ulej me krye djeri mbë tokë. — Kahë muer me dalë (tue marrë me dalun), hasi në pralkan e derës. Sa rrin pa punë (në vend q'i), m'a përshkruvej njëkëlë letër. Në vend q' të sielleni gjithë ditën e lume rrugash, a s' më mirë të rriini kahë pakë edhe në shpi?

2. Në vend q' me luejtun sod me shokë, k' për të ndëjun në pendesë. Gjykatsi mbet tue ndigjuem fajtorin, pa e çilun një herë zarin e gojës. Cubat i a dogjen e e pogen stanin, përpa u him ferrë në kambë.

Mësim — Fjalit mënyrore lidhen me lidhsat: Kin, kinse, kesh, ke, kahë, sa, ndër'sa (këto të trija, vetëm kur xëndosojn fjalzat në vend, ase kur mund të trajtohen edhe tue tue). Mā fort, në gegnishten sidomos, janë fjalit të zgi-

dhuna, në mënyrën paskajore, të cilavet u prijn lidhsat *pa-
përpa*, në vend qⁱ, etj.

Ushtrim — Caktimi ndër këto, që farë fjalish kohore janë:
— 1. *Rueje micën, sa po shkoj me mbushë vjër.* — 2. *Porsa filon
drita me datë, edhe zogjet i a nisën kangës.* — 3. *Kur të desë la-
la Gjoni, merrni strjçën e kërkoni.* — 4. *Në mbrame, para se
t'errët, na duehet doemos me u gjetun në shpi.* — 5. *Mbasi hangri
mirë e mirë, u vù me këcye.* — 6. *Do t'a pes njëherë, porsa t'a
shoh.* — 7. *Qyshtë para se të bieje borë, e kam ditë.* — 8. *Tek
t'a marr letrën e tij, tash po t'a çoj m'ë këndue.* — 9. *Sa
vuni librat mbi tryesë, mejerë duel jashtë.* — 10. *Nësa tjerët
luejshin, ai gjithnji rrjete me libër në dorë.* — 11. *Mbasi u nisën
tëtanë, edhe un shkova në shpi.* — 12. *Që se ka b'ë dimni, bagjtja
m'ë të shumtën kanë mbetë në vathë.* — 13. *Sa pati mellin, s'hi-
she thesin.* — 14. *Djeri q' mos t'a lësh ketë ves, gjithmonë kam
për të t'a qitë ndër mend.* — 15. *Qyshtë se ka shkue, s'kam
marrë m'ë gj'ë vesh për të.* — 16. *Ndalu njëherë, sa t'a shkruaj
letrën.* — 17. *Para se të shkojsh në shkollë, më b'ën z'ë.* — 18.
Asht kot me u idhnue, mbasi të të kët zanë rreziku. — 19. *Sa të
jët gjallë, kurr s'ka me i u d'ë e keqja.* — 20. *Kahë mora me
ikë, më rrësthti kamb'a në ballë.* — 21. *Sa herë q' ejen ti, gjith-
monë e pëzren shoguin.* — 22. *Si të datë moti, mejerë do të ni-
sem për rrugë.* — 23. *Kur u kalxova, të gjithë mbeten me gojë
hapël.* — 24. *Për një q' e ndjeva z'ënin e tij, m'ë u gëzue zemra.*

IV. FJALIT' SHKAKORE (kauzale)

Shembuj — 1. *Lyp pakë, se ejen e shuma. Pra-
ndej ti s'ë din lekjonin, prejse nuk e k'ë gatue me kohë.
Ka asish q' punojn, vetëm pse i ngushlon nevoja.*

2. *Nderoe babën e nanën, q' të mund të jetojsh shumë
përmbi dhë. Mbylle njatë drisore, mos të na hijn mu-
shkajat.*

3. *Në mos paq' punë, luej derën. Gomar' në t' u b'afte
i Pari, ti mos i hyj, por merre për frenit.*

4. *Sido q' të bahet puna, ti rueju se rrin pa ardhë.
Me gjithse e porosita përpara, ai ruk muer vesh.*

Mësim — Fjalit e adverbjarit të shkakut mund të
dillojn:

1. *arrsyen, shkakun a njëtin*, pse, nëpër shka, ase
me shka ndodhë e kryehet veprimi i predikatis të kryefja-
lis; këto prandej thirren *fjalë shkakore të njëmendëta* (kau-
zale);

2. *qellimin*, për të cillin ndodhë puna e shprehun në
predikatin e kryefjalis, dhe thirren *fjalë qellimore* (finale);

3. *qyshkun*, me të cillin asht lidhun veprimi i krye-
fjalis e quehen *fjalë qyshkore* (kondicionale);

4. *kundërshtimin, a pengimin*: këto tregojn d. m. th-
nji arsye penguese, me gjithkëta vërtetohet a ndodhë ve-
primi q' tregohet në kryefjalë; thirren *fjalë lejore* (kon-
cesive).

A) FJALIT' TË NJIMENDËTA SHKAKUT

Shembuj. — *Shumë femijë smuhen verës, pse h'ën
pënë të papjekuna. Mbasi kaqë e shkurtë asht kjo jetë, do
të m'andohemi m'ë qitë në punë sa m'ë me fryt. Prejse
Marashi s' mund e lau vetin me b'ë, r'ë në gjobë të ka-
tundit. Fort keq d'ue se ka për t'ë ardhun e mbrangja
Gjetos, qyshtë se gjithmonë don me b'ë në krye të vet. Kur
(mbasi) s' të kande me të ngacë kush, ti, pse i ngacë tjerët?
Kijë kalorin, se i varen kambël! Kahë i kishie hi friga,
me të z'ë fllite.*

Mësim — Fjalit e njëmendëta shkakut ngjien me
kryefjalin nëpër lidhsat: *pse, përse, prejse, se, sepse; pra-
ndej - pse, mbasi, kur, qyshtë se, haktë* (me qenë se).

VRIM — Si është për, fjalt shakore janë edhe fjali të para, të pamvarshme; dalen nga fjalt e dytë shakore, jo pre lidhsash, mbasi të dyja palët i kanë gati të njëjshme, por dalen më fort prej trajtës e kuptimit. Kështu fjalija e parë shakore është krejt, të thosh, një gjë në veti, jo vetë se s'invaret prej fjalish tjera, por edhe pse kjo i ep shkas një mendimi të ri, të shkëputun. Ndërsa fjalija e dytë shakore tregon fort më për s'afërmit arsyen, e i përshtet krejt fjalës së parë. Mund të vendohet kjo fjalija e dytë, si para, si mbas kryefjalije; shka s' mund të bëhet gjithmonë me fjalt e para shakore. B. f. *Koha më e mira me axanun është nadjat përse* (për arsye se) *njati herë mendja e njerit është më e këthiellitë e më e lirë se kur prej mendimesh* (Fj. e parë shakore). — *Prejse s' mund të qindroi më, amrika ra në dorë* (Fj. e dytë shakore).

B) FJALIT QELLMORE (finale)

Shembuj — *Kija mendët vetit, e xen tash në të ri land, qi mos t'i pendohesh një ditë kësaj ploshtësis sale.*
Deh, ti Shqiptarit të shkretë, Zot, eja qytetun, qi të mburrje me gëzue lirin! *Eta, mal, të na dalë hana!* *Na ndez një shkrepë, të shohim kë jemi. Të këllejm në shpër,*
mos të bahemi vonë për shkollë. *Palma, t' a ndezi. Matja mirë shenjt, qi mund t' a vrrrojsh me të parën.* *Fjani këtu, t' i a thomi kangës, t' a losim një lojë.*

Mësim — Fjalija qellimore përmban qellimin për të cilin ododhë shka tregohet në kryefjalë. Këtyne u apin shkas lidhsat: *Mund (të), qi të, mos të;* jase mjafton edhe vërbi pa kurrnji lidhsë.

Prejse puna e këtyne është gati si një gjë e pasigurtë, prandaj vërbi më të shumen vëhet në lidhore.

C) FJALIT QYSHKORE (kondicionale)

Shembuj — *Për në mundësia, s' e lë pa ardhë.*
Njeri i smundët duket mejerë, edhe në mos e distofte.

si vetë. *Në dallë moti, lëshojm balonat.* *Banë të mirën e hidhe në det; në mos t' a distë peshkun, t' a din Zoti.* *Të gjet vreziku, çili derën.* *S' e qite shkortën, s' e bë trofën.* *Kahë t' a dhaga më, më zë m' a bash.* *Po s' hje aty, bëlle mejerë.* *Në dashit Zoti, tash po na bien një piëë shi.* *Në kjoftë se të xë në rrënë edhe një herë, kur s' të xë më besë.* *Për në t' a paqa bā pa rrugë, qesim pletël.* *Banë e shkore prap aty, nxerim bāj mbë t'j.*

Mësim — Fjalit qyshkore përmbajn qyskun, a kushtin mbas së cilit bëhet shka ihotë kryefjalija.

Fjalit qyshkore lidhen me kryefjalë neper fjalzat: *Në, në mos, në kjoftë se, në (po) kje se, po kje qi, bāna e;* jase gjinden të lidhuna vetem me vërb n' aoristin e diftores, me a pa fjalzën *po*.

Fjalit qyshkore mund të jën tri nduerësh, simbas mënyrës, në të cilën kryehet, a mund të kryehet qysku i vum. Fjalija qyshkore bashkë me kryefjalin përmbajn *perju-dhën hipotetike*.

1. Fjalit qyshkore të njëmendeta (reale): Punë e fjalit së parë ndodhë sigurisht, në kjoftë se shkon në vend qysku i vum. P. sh. *Po muer zjarm shpija e fëqinit, atëherë edhe e joja është në vrezik.* *Në mos pag axanë gjā me kohë, ndër sproevime kë me u gjetun ngusht.*

2. Fjalit qyshkore të mundëshme (potençiale): Punë e fjalit së parë mund të ndodhë, po u krye qysku i vum. Si njena, si tjetra bienen si gjā të mundëshme, qi mund të ndodhin. Në kryefjalin vërbi vëhet në mënyrën përgjegjëse. P. sh. *T' ishim na Shqiptarët dishta më të bashkuemë, punë të mëdhaja kishim me bā.* *Edhë të më kishesh pvetë, an lanë me shkae muli të kishem.*

3. Fjalit qyshkore të pamundëshme (irreale): Shka tre-

gohet në kryefjalë nuk mund të ndodhë, mbasi qyshku i vëm nuk kryehet kurr. Edhë këtu vërbi i kryefjalës shkon në mënyrën përgjegjëse. P. sh. *Mos t'ishem Leku, kishem me dashë t'ishem Drogjeni* (por jam Leka). *Po t'ishem mda i rrë, edhë un kishem me këqym si ju* (por jam plakë!).

Ushtrim — Daje ç'farë fjalësh qyshkore janë njëkëto:
 1. Në të pretet kush për ndonji send, ti gjithmonë thaj të vërtetën. — 2. Po të kishem gjë në dorë, diç vetë si i a bdi. — 3. Po të shiteshin voet që me kohë në gëlqere të pashueme, mbesin përherë të freskta. — 4. Un atij, edhë vlla t'a kishem pasë, m'i tepër s'kam mundaun me i ndihmue. — 5. Mos t'a kishle jeta e njerit nji qellim mda të natë, ky i tokës do t'ishle tepër i vogël për të. — 6. Pakëgjë mda tepër po t'i u hulle toka diellit, megjherë kjo kishle me u zharritur. — 7. T'a kishem pasë atij, namin kishem bdi mbë të. — 8. Në kjoftë se s'i a kandet, t'a lujë. — 9. N'ardhë sonte, m'i u fal me shëndet fort e fort. — 10. E paqë qitun cekun mos me i përgjyqë, edhë po të më kishle shë.

Ç) FJALIT LËJORE (konçesive)

Shembuj — Me gjithse bori ushtar të madh, Buri i muji Rromakët n'Austul. I urti, sido që të sillel falit, nuk trandet prej parimesh së veta. Sado që t'a shtrëjsh jetën ndër libra, dijes kurr s'mund t'i dilsh në shaj. Skanderbeu, ndonse kje me nji grashë Shqiptarë, then e shpërdau gjithmonë ushtrit e turkut. Edhepse s'e kishem pām kuhë ditë, mejerë e njohu. Dikuj - dikuj, edhë mbrapshtë me e filloftë nji punë, i del mbarrë. Të jesh ti i mirë sa të dësh, gjithë së keqe s'i të peshitim. Me gjithqë pa dā më lujte e më lyejte, un atij kurr s'i a kam pasë besën. T'i bājsh mirë sa të dësh, atë kurr mik s'mund t'a xejsh. Njmytë herë t'i thuesh, nuk merr vesh.

Mësim — Fjalit lëjore, a konçesive lidhen me kryefjalë nepër lidhsat: *Sado, sado që, sido që, me gjithqë, megjithse, edhepse, ndonse*; jase shpesh mund të mjaftojë lidhoria e vërbit vetëm, pa ndihmën e lidhsavet.

Në kjoftë se pengimi i kundërshtuem, ase konçesioni, biehet si nji punë e njimentët, vërbi shkon në mënyrën diffore; për ndryshej, po u prd puna vetëm si mendim, si nji gjā që mund të ndodhë, vërbi vëhet në lidhore.

VRIM — Sa për kupitimin e plotë të kësaj fjalije konçesive, lë të vrohet ndër shembuj, si kryefjalija i bjen ndesh asaj punë, ase pengimi, që tregon fjalija e dytë. D. m. th. kryefjalija, në vend që të xjerrë nga arsyeya e fjalës konçesive nji rrjedhë të natyrshme, e hjekë atë pengim e e qet poshtë si të kotë, dhe pāprimas xjerrë nji rrjedhë e konçekvençë tjetrë, të ré, a të pēkundërt. Kështu: *Mbasi kjeçë i smundët, nuk paqë si me ardhë me u pjekun në ty.* — Kjo asht nji rrjedhë krejt e natyrshme. Por, vro tash, si e qet poshtë pengimin e arsyen e smundës kryefjalija: *Sado që kjeçë i smundët, s'm'u xh të rrjshem pa ardhë me u pjekun në ty.*

Ushtrim I. — Çaktoni gēfarë fjalësh shkakut janë njëkëto:
 1. Bāne fort mirë, që edhe vetë. — 2. Kur s'merr vesh, shka kē me i bā? — 3. Ndēja në shpi, pse s'kishem mbrretë. — 4. Se jam tepër i butë me ju, prandej nuk e çani kryet aspak për fjalë të mija. — 5. Mbasi s'kē si vjen vetë, çojë nemose shërbitorin. — 6. — Të kishem ngac, nuk të lutem fort. — 7. Në raptë borë son-te, nesër tash po ngrehim balat. — 8. Kurse s'të kandet me i shkue te shpija, dëshka nji mullā në zemrë do t'a kēsh, sigurisht. — 9. Kanë s'din ku e kē kryet, për ketë arsye gjithmonë jeta ka me të shkue njeshitū zhgatërr. — 10. Nisū shpejt, mos të mbetësh mbrapa shokësh. — 11. Kur t'ij s'të vjen keq, atij pse do t'i vijë? — 12. Zoti, prandej t'i ka falë duert, që të mundesh me punue e me vijejtë. — 13. Grabinju kambecet, që të mbërrim në shpi me koltë. — 14. Edhë t'i kishem thanë përpara, ai kurr s'do të më kishle xanë besë. — 15. Ne e dijshe cetin përnjiment fajtuer, ul kryet. — 16. Kihen hardhiyat dimut, që të bājn rrush verës. — 17. Mos e ban n'asgjā njerin, po s'e njohie vetë. — 18. Sadogj aspak

s' e meriton, un të vuna një notë të mirë. — 19. T' u punojshin tokët më mirë, fort më tepër lishin me pague. — 20. Njëkjo mollë, me gjithse e kemi ditë e plehnue, s' ejet s' e ka bërë kokrën. — 21. Pate mirë mbë këtë shekull, je i fort.

Ushtrim II. — Daj, që fjalë adverbjari janë njëkëto. 1. Hangeri fkan, vesh-leshnikun. — 2. Utkut i shëltzen gjynja, pse shkon vetë në punë. — 3. Kur vjen, çli derën! — 4. Fjalën e mirë, k' t' a gjejsh, merre. — 5. Qeni, kur tërbobet, më parë se të zonë, kurkënd nuk han. — 6. Gjyja e vjedhuan, sado t' a mëshelësh, nuk vrin pa datë. — 7. Gjarpnin mos e ngac në bisht, pse të zen në gisht. — 8. Mendo përpara, në dag mos me u penduem mburapa — 9. T' i kishesh pasë mendët aso here, ti sod nuk do t' ishesh kështu. — 10. Njegulla e mbloj vendin aqë, sa me të zi mund të shushin shqishocin. — 11. Po s' kje Zebunja në shpi, epja letën shërbitorit. — 12. Në mos i rësh mburapa, dije se k' sharrue. — 13. Duetel thanë gjithmonë e vërleta, edhe në të raftë me hjehtë pakë heq. — 14. T' ecim sa të kemi ditë. — 15. Po u bënë vonë, s' kemi pse nismë ndopah. — 16. Sa më e vrashtë të jët rruga, aqë më shpejtë lash po i a babin. — 17. Hiji në na duken fort të vogël, me gjithse janë të mëdha për bind. — 18. Në dag me korre një ditë, melle farën e mirë sod. — 19. Kur thehet qerija, gjithë den shtigjet. — 20. T' i a thamen një fjalë, vjen e vritet. — 21. T' u ngjimen akull, i këcejn zjarrin për sypr.

Ushtrim III. — Lë të shenjohe në këtë copë fjalit e adverbjari:

Malli i atdheut

Kur vetë njeriu, i lirë dhe vetëm, lark atdheut, viset e ra, ndryshimi i zakonevet, ambëlësia e udhëtimit, e një mijë gjëra, që vihen re nër popuj të huaj, të gjitha këto t' a përgëzojnë zemrën, e të bëjnë, jo t' a harrosh Shqipërinë, po të mos të vejë te ajo aqë udëndur mëndja... Më tutje, si ngopen sytë së pari nga ndryshimi gazi shuehet pakë nga pakë. S' di se ç' mungon, s' di se ç' të duket. Një hie trishtimi t' a mbulon fytyrën, e pikë së pari herë-herë, pastaj më dendur, e më në fund shpesh, e po thua kurdo e kudo, kujtimi i prindërve, i miqve e i shokëve, kujtimi

i atdheut, ku u lindmë e ku u rritmë, ku gëzim foshnja e ku lismë djelm, kujtimi i atyre malëve, lagj të cilvet nukë rron det mirë një Shqipëtar: kujtimi i kombit e dëshira e eja e gjithës s' onë, — t' a shtrëngojnë e t' a demojnë me të vërtetë zemrën.

Ah, malli i Shqipërisë, malli i atdheut të dashur, i shënjtë mall e dashur i shënjtë, kush është ay Shqipëtar, që s' të ka pasur në dhé të huaj!... Dufshet të jesh jashtë Shqipërisë, e të jesh lark, për të kuptuar se ç' forcë e ç' bukur t' emhël ka për veshët kjo fjalë: *Shqipëri!* Ajo më e zbrazura letër, ajo fjala më e vogël na sjell, kur vjen nga Shqipëria, një gas të parëfshme, pse na sjell një copë t' atdheut.

Malli i atdheut, pasipresa të shoh Shqipërinë, më japin një forcë më të madhe për të punuar. E, qdo që në datë, sido që në vafshin punët, unë, me ndihmë të shokërve të vërtetë, s' i kam për të hedhur armët... („*Albania*“ 1899)

(KONTISA)

FJALIT E NDERHEDHUNA (parentezet)

Shembuj — *E Timzot Prenushit* — *do t' a njihni mirë, tham, këtë poetë populluer* — *asht vjersha e bukur „Karranua nder baxama“*. *Për në kjoftë, se njëmend ju e dueni atdheun — e mbi këtë un s' kam farë dyshimit — atëherë galoniu me i vjelun më vonë. Tymi i duhanit — t' a thonë gjithë Dohktorat e botës — asht helm, sidomos për mushkërit e të rivet.*

Mësim — Nji fjalë e pamvarshëmë, e cila hën ndërshkej njëj tjetre, për pa pasë lidhni logjike a mvarsi prej soje, thirret *fjalë e nderhjedhun a parentezë*.

Si para, si mbas kësaj fjalije nderhjedhse, vëhet vizia dase. Parenteza këndohet me një zâ më t' ulët, se konteksti.

PASQYRA E PËRGJITHËT E FJALIVET TË DYTA

I. F. Subjektit — II. F. Predikatit — III. F. Atributit — IV. Objektit

V. F. Advërbjarit

1. F. Vendit	2. F. Kohët	3. F. Mënyrët	4. F. Shkakut
a) njëkohore, b) parakoh., c) mbaskoh.		a) F. krahasore, b) F. mënyrore, c) F. rrjedhore	
			a) F. shkakore, b) F. qellimore, c) qyshkore, ç) F. lëjore

98

PASQYRA E FJALIVET TË ZGIDHUNA

I. Mënyra paskajore

Shembuj — Dam për ty me i folun këto fjalë! Në Malci xehet për korë me të gjetun miq pa bukë. Mjaft e vështirë po më vjen me t'at hanë. Kam dë me dalë nesër me gjuetë. Mos u ngul me folë. Më vjen si me e pasë ndiem dikë këtë fjalë. S'kam si shkoj me i a lypun librin, pse ka fillue me cikru. Me më pasë pvetun, t'akishem diftue. E kam mësuem qenin me bam lojua. Me e p d, sa bukur këcen! Me të thanë të drejtën, atë kalinin tande mue aspak s'm'akande.

Mësim — Verbi në mënyrën paskajore — sidomos në gegnishten — posë se shpesh në vend të gjymtyrvet të fjalës së thjeshtë, mund të rrijë edhe në vend të fjalivet të vërteta. Fjalit këso dore thirren: *Fjalë të zgjidhuna.*

Tue i b d pvetet simbas mënyrës përkitse, mund të gjëhet mëjherë se në vend të kuj rin.

Më së fortit xëvendson:

1. fjalën e subjektit: *S'asht njerzi me i a prë kuj fjalën në gojë;*

2. fjalën e objektit: *Mendoj me shkue përgjashat;*

3. fjalën e atributit: *Dishiri me u mbajun dishka mbi tjerë të vërbon;*

4. fjalën (e advërbjarit) mënyrore: *Në vend që me punue, kërkon pijetoret;*

5. fjalën (e advërbjarit) rrjedhore: *S'jam aqë i trashë, sa mos me të marrë vesh;*

99

6. fjalín (e adverbjarit) qellimore: *Kam ardhë me të ndihmuem;*

7. fjalín (e adverbjarit) qyshkore: *Me e diejtë mieri kur des, i a bën vorrin veit.*

2. Pjësitorja

Shembuj — *Vepra harit, punue kagë bukur, s' më ka rá kurr me pá. Ngjarrun shpejt e shpejt darkën, e lëm duresh, sa me thanë, udhtarët u vënë për udhë. Sado marrun mendësh prej pijet, e shihet se nuk ishte e mirë ajo punë. Pijanecat, plakë e shplakë para kohet, janë e zezë e veit dhe e famijës. Ngjaruëm me gjithkëto padí, ardhë në hundë djeri muret tú, ti ende s' don me ranë mend? Lëm mieri i shkretë për lumni má të natla, pse me u dhannun kështu mbas llomshinë së kësaj bolet?*

Mësim — Me gjithse pjësitorja (*participi*) e tashme má të shumën mirret si emën (*cilës, shizë, fitues*), dhe e kaluënja ka veshun tashmá trajtën e veshtrimit e adjektiv (*i dashun, i tretun, i lanun*), prap, sidomos pjësitorja e kalueme, mund të rrijë në vend të fjalivet të dyta.

Má fort xëndson:

1. një fjalí atributiv: *Jo; një djalë të rí, dhanë kagë fort mbas pijet e lojet, s' kam ndeshë kund ende;*

2. si fjalí adverbjarit mënyrore: *Me të zë e kapem atë natë shpin, lagë e bën shkallë prej rrugët;*

3. një fjalí adverbjarit shkakore: *Rrethuëm prej ammi-kut, dhe lodhun e fikon unit, qyteti s' pat kahë me i mbajtë, e rá në dorë;*

4. një fjalí adverbjarit qyshkore: *Ludjt, marrë gyshtë të vogjël, mund të zbuten pa të veshitirë;*

5. një fjalí adverbjarit lëjore a koncesive: *Shkrimi, me gjithse grisë prej motit, mund të lexohet ngafë mirë.*

3. Mënyra përcjellore (Gjerund)

Shembuj — *Tue kaluëm (ndërsa kalojshem) sod nade kahë Bashkija, u ndesha në të. Tue mundun me ndëje pa zà (sado qi mund të rrijshe), s' u ndala pa i folë. Tue rá shí (ndërsa po bien shí), s' kam si dal shpijët. Ngau tue kja të i ati. Vetëm tue i a vù menden, e tue xdhë rregullisht, mund të dlini dishka.*

Mësim — Përcjellorja mund të kët shumë veshtrimë, jase mund të xëndsojë disa fjalish së dyta, si:

1. **Kohore:** *Tue këthye (ndërsa këthejshem) në shpi, më rá në mend puna jote.*

2. **Qyshkore:** *Tue m'a pague mirë (në m'a paguejsh mirë), ndoshia më mbushet mendja m' e shitë.*

3. **Lëjore:** *Tue mundun me shkue (me gjith se mund të shkojsh) me tjerë, me sa mend don me ndëje mbas shokësh? Tue i pasë thanë sa herë (edhepse i kam t hanë), kot, s' merr vesh, gjithnji kryet e vet.*

4. **Shkakore:** *Tue më dhimbte kështu kryet (mbasi po më dhem), s' kam si vëj në shkollë. Tue mos pasë kohë, nuk shkova në teatër dje.*

5. **Mënyrore:** *Fëniqët duelen prej shkollet tue këndue e tue beritë të madhe. — I shkon moti tue kja.*

Ushtrima — Këqyrni me gjetë në këtë copë fjalitë e lura të përname nga pjestoret e mënyrët paskajore të verbët:

7. — P. J. BROTA — *Sintaksi i shqipes.*

Zanat Kangatare

Vendi ynë motit ishte an' e kand i populluem me Zana Kangatare. Ç' do kreshtë e kalërt, ç' do shë gurgullues, ç' do zabel i lalzuem kishte Zanën e vet. Ishin projset e Shqipnis. Ato rrijshtin gati me larguem mjerimet e të zezat, qi merrshin me i u afruem popullit shqiptar. Nder mëngjesë të qarta endshin valle maleve e fushave, për me ndjellë të mira mbi kóm, qi aso here, për hritin e tynve, ishte fatlum. Përsellshin të padukshme burrat në luftë e u rrijshtin ngjat ndër të mësyne, për me u dhanun zemrë. Në ditët e ngadhnjimit ishin përbrt poetvet, qi këndojshtin hymnat e lavdis.

Por fatet ndërnuen, e erdhën mote të thershme për Shqipnin e mjerë. Sablija¹⁾ i Jenigervet bani copë-copë selin e Skandërbaut, tue e shembë e sodumë mbretin e lumneshme të tij. Kur Zanat pán ujtë e kulluet të gurravet, përzie me gjak të fatozavet; rudinat e blera, shkretue nga themra e Azjaikut; tempujt e ndriëshem, shëndrrue në burgje kryalësh; vashat arbnore, robneshat ndër shatorret e të huejit, u zhgrehën në një váj, qi s' donte me pasun mbarim. Qajshin, qajshin pa pushue kangataret, qi genë vaditun me dikue ndër fusha të mëngjesit harën e kangvet të harmonishme.

Por, edhe vaji ka shijen e vet. Komi Shqiptar, qi rropatej t' u baje báll kobevet, qi po shprazeshin mbi të, kishte një bukuri tragjike. Qëndresa e desprueme e kreshnikvet të fundëm u dha Zanavet landë me këndue ndonji kangë, e cila delte, po, e përzieme me váj, por ishte me gjithkëta ngushllim për shpirtent e tynve. Mjerisht, edhe ky gëzim, i shkurtë e i mallëngjyem si të geshunt e s'vjet të përloctum; mbaroi pa shpresë kthimit. Shqiptarët nisen me e hartue lumtin e etenvet fatosa. U duel kujimit aidheu i hapët. Mendimet e deshrimet e tynve u kufizhuen ndër cage të bajrakut. Trimnin e trashiguemë filluen t' a përdorin ndër vrasje me shogishoguin. Për Shqipnin e Mhrcit të Madh, për mbretin e Skandërbaut, asnjani ndër ta s' kishte pikë mallit në zemrë. E Zanat s' patën as mbi shka me qá, as mbi shka me këndue; përse ato qájn e këndojo veten mbi sende të bukura e të mëdhaja. E madhnija e bukurija kishin mbaruem në dhën e shqipevet, qyshse

¹⁾ Sablija = Palla, kordha (armë).

të bjit e saj s' e njishshin më njani tjetrin për vllá. Kur kanga e vaji, qi janë ushqimi i tynve, erdh tue u mungue, Zanat xunë me u mërziun, mërziia i mbyti një nga një. Vdiqën. Por, tue genë se trupit u qëndron i pahumbshëm e i njomë gjatë motevet, deka e tynve i shëmbllen një gjumi të randë. Vetëm një mbeti gjallë: kangatarja më e mirë. Ajo mbështolli trupat e adhurneshëm të Pajtorevet të rudinavet në tisa të ndërpushëm, endë me rroxe haret dhe me fletza drandofilljet, e i vendosi rjesht e rjesht në një shpellë të shkëlqyeshme kristalit. Mandej, mbasi e ndiente t' afërme dhe deken e vet, hypti mbi majen më t' eprën, për me i thanun lantumitë Shqipnis së robnueme. E, tue shetitun syrin prej malevet në dët, prej Pindit në Veleçik, dy lotët e fundëm i rrëshqitën mollzavet e i rán mbë tokë. Qyshtë atë ditë, aty për gjithë prendverë, murgulloj dy çufra lulësh e këndojo dy bythyla.

(KOLIQI).

K r e u III

FJALIA E PËRBAME SHUMFJUSHE

Sh e m b u j — 1. As mos u gëzo i gëzuem as mos u mjero i mjeruem; gjithmonë qindro si burrat!

2. Ndërgjegjia asht si drita e syrit; një teshtë e vogël, qi mund të na bieje në sy, na dhemb e na djeqe; as s' na xen vendi djeri mos t' a lyejkin andej atë kurrgjësand fort të mërziushëm.

3. Burrnija e fuqija e vullndesës, të cilat Skandërbaut i kishte fitue qyshtë në të ri të vet, e përcoillen fatosin djeri në deqe; edhe i duel atij me e mbajtan larg nga atdheu për më se 24 vjetë tiramin e Azis.

M ë s i m — Si fjalit e përbame nga kryefjalit, si ato të përbamet nga fjalit e dyta, mund të jën të ndërtueme prej më shumë se dy fjalish. Ky grumbull fjalish prandej thirret: *Fjalë e përbame shumëfjushë*.

Çe do kryefjalí mund të jët e përcjellun nga një a më shumë fjalish së dyta.

Shembuj — 1. *Njekejo pra, dshat dita qi e kemi pritë kahmot, e për të cilën lypet mos të kursehemí dieri t'í dalim në krye qellimit.*

2. *E dini edhë, qi shumë landë ju mbesin për të xanë; e se kurrnjana s'hin në krye ashtu vetvetiu, por se e cila për veti lypë munda, kohë e kujdes.*

3. *Më bien në mend se, si femijë, kemi pasë ndëje me shpí dikú në një skaj të qytetit, prej kahë e kishem fort larg shkollën.*

Mësim — 1. Disa fjalish së dyta mund të mvaren drejt për së drejtit prej kryefjalish; edhë s'kanë kurrnji lidhni a mvarsi me fjalí tjera të dyta.

2. Dý a më shumë fjalí të dyta, të cilat mvaren drejt për së drejtit prej kryefjalish, mund të rríjn ndajshoqshogën si *f. nënrendore* (koordinate).

3. Ka fjalí të dyta mandej, të cilat nuk mvaren nga kryefjalija, por nga njana këso fjalish së dyta.

VRIM 1. — Rá nevoja, të shíehen dý fjalí të dyta të njënjíshme, dieri kú të jët e mundun, duehet këgyrë, të paraqiten me lidhsa të ndryshme. P. sh. Nder dý fjalí subjektive a objektive, për njanën lë të përdoret lidhsa *qi*, për tjetrën *se*; ndër dý fjalí atributí, për njanën përemni lidhës *qi*, për tjetrën *i cili*; ndër fjalí adverbjari të përdoren nga dý lidhsa të ndryshme kahë trajta, si b. f. *Mbasi* — *tue kjenë se; ndërrsa* — *kahë; porí* — *sikur*, eij. Jase, njana të ndërtohet me lidhsat përkise, tjera me fjalí të zgjidhuna. P. sh. *Një femijë, qi s'ka bukë tu shpija, e i cili kërkon me u veshtë e me u ngrehë, a s'i ishie djalë zotnish, ai s'e meriton kurr dhimbën e dhimrsot.* — *Nuk duehet kurr të shkojsh me fjetë, po s'kijë i zoti me i thanë vetit, se atë ditë dishka ké xanë.* — *Mbasi po dshat të vranët, e tue kjenë edhë se jam pakë lohtë-shëm, sod nuk due aspak me dalë shpijet.*

VRIM 2. — Subjekti i fjalís së parë, i cili nuk áshat njëhërit edhë subjekt për fjalín e dytë, s' duehet vendue kurr në krye të dyjavet para lidhës; këshat jo: *Miqët, mbasi nuk po na vijn, do të shkoj vetë e t'í thrras.* Por: *Mbasi s'po na vijn miqët, do të shkoj vetë e t'í thrras.* — Jo: *Pjetri, ndërrsa gjithnji po shkruaje, un s'í a dajshem synin.* — Por: *Ndërrsa Pjetri shkruaje, un s'í a dajshem synin.*

Krenu IV.

PERJUDHA

Shembuj — 1. *Sa më e mbrehët të jët një thikë, agë më lehtas hin në mish; njashlu fjala e keqe përshkon zemrat agë më këthellë, sa më e vrashtë e therse kjo të jët.*

— 2. „Si curre, qi nat prej shkrepit të rrpinës s'tërmales s'grisun, shkepun andej me krizme, turr neper drum të thepisun, leposhtë t'u rrokullisun, plandoset n'fund e jeti; askurr për t'endun t'moit nuk mundet më m'e pámun diellin e majes s'herhme, n'kijë se i fuqí e ndershme tërmales nuk e rjet: I biri i t'parë gabimí njashlu po rrýlë, i shuemi, prej díes qi e parakhamme një mni mizore e humi nder t'vshitra t'kobshme fare, qafen prej kah krenare m'e çue më kurr s'shpresoi.“

(Manzoni — Fishta)

Mësim — Sado qi nën këtë emën *perjudhë* dikush thurret edhë fjalín, qi na më nat e qujtem *fjalí të për-bame*; prap, më fort, *perjudhë* thurret njai grumbull fjalish, ndërnuem me të madhe mjeshtri e hart, qi përmban në veti një mendim të vetëm, por të kryem plotisht.

Përdudha ka dý pjesë, qi thirren *kryegjymtyrë*; të oíat rríja ndajshoqshogën si të pvetunt ndaj të përgjegjunt. So e cila ndër këto kryegjymtyrë mund të két në veti

dÿ a më shumë fjalë të mvarëshme, të cilat dahan njana prej tjetret me *presa* a *pikëpresa*. Ndërmjet dÿ kryesjymtyrve vëhen dÿ pikat.

Kren V.

FSALIT E GJYMTA (ELIPTIKE)

Shembuj — 1. *Hej ti! Kahë keshit? Me natë të mirë! Nji rrugë e dy punë. Nadore tandel! Gurit e drunit! Më mirë nji voe sot, se nji pulë mot! Me sa mendel! Vullndesa e Zotit! Dy duerë për nji krye. Fjalet e mira e gurët në strajcë. A kje? Po. E ti? Më kadale! E pati Kush trim!*

2. *Në dashkët Zotit! Të na u hiqte qafet! Un pra, i a kishem bën ndryshej. Si t'a bëtë Zotit! Mirë, qim'a qite ndër mendel! T'ishim në shpirtash! Mos t'a theni rrugës! Un kam shkue me shokë të këqij? Un kam vjedhë kumllar!*

Mësim — Tue folur, shpesh lihen jashtë njato pjesë fjalije, të cilat mund të kuptohen së vetit; d. m. th. dikë prej rrethanësh, dikë prej përdorimit të shpeshët, dikë edhe, pse përgjegjja ka ngjat pvetjen e mund të mirret vesh mëherë, pa kjenë nevoja të përsitet pvetja.

Kjo fjalë, e mangtë gjymtyrësh, quhet: *Fjalë e gjymtë, ase eliptike*.

Përdoret sidomos ndër mbishkresë, ndër përsëndetje, tue pvetë a tue dhanë nji urdhën, ndër lutje, ndër fjalë popullore, ndër fjalë thirrlore (osklamative), etj.

Jo veg fjalija e thjeshtë, por edhe ajo e përbërja mund të jët e gjymtë.

Ndër fjalë të thjeshta mund të mungojë subjekti, predikati, a pjesët tjera; ndër fjalë të përbërme mund të mungojë, si fjalija e parë, si e mvarëshmjja.

Se e cila fjalë e gjymtë mund të plotsohet, tue i a shtuem njato gjymtyrë qim ka mangut. P. sh. *Nadja e mirë* (të kjoftë)! (Bash) *Natën e mirë! Kush (është) trim!*

Ushtrim — Plotsoni këto fjalë të mangta, tue u a distue edhe kuptimin e vërtetë: — 1. *As fiska me nji fik, as nieri me nji mik.* — 2. *Kambël e lëhta, e faja e bardhë.* — 3. *Mit e fis e shpirt kuletë.* — 4. *Me natë të mirë!* — 5. *I riu, si veriu.* — 6. *Vete me lule e diuni me cule.* — 7. *Trim i mirë me shokë shumë.* — 8. *Vadën grurit e parët moje huti.* — 9. *Nadja e mirë! Natën e mirë! Puna e mbarë! Për shumë mot! Një dorë të Zotit! E gëzosh! Me shëndet!* — 10. *Shumë zë, por pakë gjë.* — 11. *Shatë ohë thesi, nji ohë dardhat.* — 12. *Sqin plot e dora thatë.* — 13. *Nieri i vetun, i tretun.* — 14. *Ngush! Drishti për gepë!* — 15. *Nandë urtë, e nji trimi.* — 16. *Mjallën në gjithë, e helmun në zemrë.* — 17. *Mjerë basi, e lun durues!* — 18. *Më shumë mend, se dhen.* — 19. *Më mirë buq në fage, se zë në zemrë.* — 20. *Më mirë në vorr, se për hor.* — 21. *Këit më dhenb e këit më dgegë.* — 22. *Idhnimi i fort, e zezë e të zot.* — 23. *Guri i vandë në vend të vet.* — 24. *Gjallë e mbë zall.* — 25. *Gërgasi, më i zë se dorasi.* — 26. *Flokëgjata, mendëpaka.* — 27. *E para e femijee, e dyla e daive.* — 28. *E treta, e vërteta.* — 29. *Fjalë shumë e të bënë pakë.* — 30. *Flakë të buqe mbi fule të zezë.* — 31. *Punë të shkretal!* — 32. *Ti gjithnji ne e Lekës.* — 33. *A po na rrin sote, të drejtën!* — 34. *Se i cili të veten; mullisi t'ujit.* — 35. *Gjithëshka me hujë.* — 36. *Më mirë vonë, se kurr.* — 38. *„Gjinnazi femmuer“.* — 39. *Kesh të na bieje sod shi!* — 40. *Ah, të lunët alal!* — 41. *A jemi gati?* — 42. *Mos t'a tretësh kund tue shkuel!* — 43. *Un e kam fajin?* — 44. *Sa kushon sod nji kal!* — 45. *Mos më pate vandë a gjat?*

Kren VI.

LIGJIRATA E DREJTË A E PAMVARËSHME ELIGJIRATA ELAKUEMEA E MVARËSHME (Oratio recta et obliqua)

Shembuj — 1. *Sa më pau, më poeti: Kush jë ti? Si të thonë emni? Kahë po vjen? Shka kë ardhë me bën ndër*

më? — Un i përgjegja: Jam Shqiptar prej Elbasanit, më thonë emni Kristo, e kam ardhun ndër ju, për të gjetun një grimë punë. (Ligjiratë e drejtë).

2. Sa më pau, më poeti, kush ishem, si më thojsin emni, prej kahë vjshem, edhe shka kishem ardhë me bā ndër ta. — Un i përgjegja, se ishem Shqiptar e vjshem prej Elbasanit, se më thojsin emni Kristo, e se kishem ardhun ndër ta, për të gjetun një grimë punë. (Ligjiratë e lakume).

Mësim — Ligjirata e ndokuj mund të liehet, a fjalë për fjalë në njatë trajtë gramatikore (tekstualisht) si është thanë; jase, tue mbajtur veshtrimin o fjalvet të ligj-ruesit, biehet në një trajtë të ndërrueme. Mënyra e parë thirret: *Ligjiratë e drejtë a e pamvarshëme*; e dyta: *Ligjiratë e lakume, ase e mvarëshme*.

Përpata ligjiratës së lakume shkojnë gati përherë lidh-sat: *se, se do të, qi të*; edhe vërbi është, të shumtën, në kohën e pakryeme të dftores a të lidhores. Përemni i vehtës 2. njais a shumë, këthehet, në ligjiratën e lakume, në vehtë 3; këta ndodhë edhe me përemna të vehtës 1., sidomos në shumë. Përemnat e advërbat dftuesë *ky, këta*; etj. shëndrohen n' ai, atje, etj.

MBI PIKSIME E SHENJE ORTOGRAFIKE

Piksimet e shenjët ortografike e bëjnë të kjashtë e të hijshem një barim; edhe e drejtojnë lexuesin të bëjë ndalimet e pushimet e zanit e të theksojë shka duehet e kù duehet. Madsi të madhe, prandëj këtë kuptohen mirë faqja e përdorimi i këtyne shenjëve ortografike.

I. P i k s i m e t

I. Pika (.) vendohet: 1) në mbarim të fjalës në veti,

plotisht të kryeme, kur mos të shkojë pikëpjetsja e a pikë-pjetsja; 2) mbas shkurtimesh; 3) mbas numrash themelorë të marrunë si rreshtorë. — P. sh. *Njana dorë lan tjetren, e të dyja faget.* — F. v. — P. sh. — k. v. (Fjala vjen. Për shembull. Këtyj vjetit). — *Mbas Bartetit, Skanderbeu dig diën 17. të kalldorit 1468.* (— diën e shtatëmbëdhjetë të k.).

VRIM — Mbas mbishkrimesh e nënshkrimesh, kù mē para vëhej pika, sod shumica s' e përdorë mē.

II. Dý pikat (:) vëhen: 1) para fjalvet të ndokuj, kur bien në trajtën e drejtë; p. sh. *Sokrati, merru ndoshta mē i dijsmi i Gregis, tha një ditë: Një send të vetëm dij un; se nuk dij kurr gjal!* — *Tue u dām prej si, i a bāni: Nuk do të shihemi mē!*

2) Kur ndjekë një gjymtyrë e përydhës, qi është si një apjegim, një numrim, a një rrjedhje e atij shka thuehet përpara:

S' të ka mbetë tjetër, vëq me bā një punë: Me rām në pendim e me i lypun të falun.

Ti, kushtrimi e Miri: *qe, tre migët e mē mē të për-zemrët, të vetëm qi kam!*

3) Ndërmjet dy kryegjymtyrvet të përydhës:

Njaty kù sē parit pae dritën e duellit, kù hyzët e qiellit të vezulluen mbi krye; dhe kù mē sē parit vetimët e zjarrta e gjamët e imershme të motit të dftuen ty fuqin e gjithpushtetshme të Përendis: njaty asht alldheu yt.

III. Pikëpresat (') — një piksim mē i ligshët se dy pikat, dhe mē i fortë se presa, vëhen:

1) Për të dām gjymtyrët e fjalës së bashkangjytun, kur këto kanë një kuptim në veti, gati të plotsuem.

Ti je me shëndet mjaft mirë; Zoti të ka falë mendësa me u shitë, në dag, edhe tjeret; gjà mandej, edhe pasuni kë aqë, sa s' të duehet tjetër: Pra, pse s' i a ren menden shkollës e detyres?

2) Për të dâm sidomos fjalit, qi janë në kundërshtim njana me tjetrën; kështu, ky piksim shkon gali gjithmonë para lidhsës kundërshtore por, veç, kur mos t' i përgjëjë rendores jo veç të fjalit tjetër.

Të m' a lypte me i a bû për nderë, nuk kishem njëmend m' u kurrsye; (por) kahë më përmendë të drejta e tagre, këio un s' mund t' i ndiej.

Burrat e këqi veç thonë: „Kû të dalë me jetue mirë, aty asht atdheu yt; kur të kesh sa mû pakë mërtzi e të çame krejt, ngasaj t' i thuesh jetë!”

IV. Presa (ç) shenjon një pushim të lehtë e përdoret:

1) Për të dâm dy, a mû shumë pjesë të njëjshme fjalit (subjekta, predikata, atributa, etj.), kur këio mos të jën të ngjituna me lidhsën e, a, as; ase për të dâm fjalit njërendore në f. të përbame:

Nika, Mashi e Kukeli janë ullaen. S' kam pá një mir mû të randë, mû të mërtizhem e mû kokfort se atë.
„Komiet lánë pushket tu deru, zbatheu opangët e hyrë n' odë.

... Kryen punë të dy, pín edhe nga një putir raki, i puthën dorën padres, tue i lyptë të falen për trazim, e duelen.” (Koliqi)

2) Për të dá prej së parës fjalit e mvarëshme: *Porsa të misë me râm dielli kreshitë, mbasi t' u ap dhretet shpatin, do të dal njëherë djeri lu stani. S' m' a merr mendja, se mund të vj mesër ke ti, përse e kam do punë.*

VRIM — Para fjalish së mvarëshme të zgjidhuna, ase tepër të shkurtat, lhet zakonisht presa: *S' më ljen në mend se e kam pá kund. Jam ndër grepa e njësitû pres diën me u misë. Shpresoj se do të shëndoshesh mû shpejt se e mendon ti. Nuk i kande me e gortuem kush.*

3) Para lidhsavet kundërshtore, ase fjalivet kundërshtore, në kjen tepër të shkurtat, per ndryshej shkojn dy pikat.
S' janë të këq, por pakë si tepër të habitunë. Edhë un due me folë mû kadulë, por qe, s' mundi. — Për ketë herë po të fali, veç këqyr e mos bân mû. Rash me fjetë, por s' më muer gjumi.

4) Për me dá fjalit, a të thanmet ndërhydhse, të cilat, pa e këputë fijen e mendimit të parë, viejn për të prûm rrethanë qi e shjellojn a e përcaktojn veshtrimin:
Njerezët e kafshët të gjitha, duej e mos duej, do t' i shtrohen vullndesës së Krynesit. — Xansët e shkretët, me thanë të drejtën, atë ditë s' kishin pasë faj. — Ne e nesrel, pa pritë pa kujtue, i a behen të gjithë, njëni mbas tjetrit, n' oborr të shkollës. — Galë, Bromakë, po, dikur mohit kjen përshkue ndër tokë shqiptare. — S' mund të t' a ap, pasha të drejtën, fjalën.

5) Mbas thirrtores, po kje në fillim të fjalit; e, para e mbas soje, po kje mbrenda fjalit:
Shokët e mû, na s' kemi ardhun këtu me luejtë, por me xanë. — „Nadlu, Vulo, me caruqe, pse s' t' i ap, jo, dhít e kuge.” (Fishta) — S' kam kurrsi të vj, lum mikua, as sod, as nesër, me të ndihmue.

6) Para e mbas apozicionesh: *Shkodra, kryeqyteti i Iliris, i u shtrve përandoris rromake shekullin II. p. K. — „Drita duel, dielli s' ka lé, Ati Pasha, i trim rrfé, heret sod na kenka cwe, ka misë gjogun m' e shiue”...*

(Fishta). — *Leka i Madh, Shqipëtar me fis, diq fort i ri.*

7) Për të dâm gjerundat e pjestoret e pamvarëshme: *Tue veprue këso dore, një ditë këqyr se kë m' u gjetur fort ngusht. — Rrethue në katër anët prej amiqësh, s' pati kahë me i a mbajtë, edhe u dorzue. — Të nismën me ague drita, hyji një kahë një shkojnë tue u zhdukë.*

8) Për të shenjue mungesën e verbës nder fjalë të gjymta:

Dasi, kjasë. E treta, e vërteta. Flokëgjata, mendëpaka. Gërgasi, ma i zi se dorasi. Gjymta e dheut, si vici i Ndreut.

9) Për të dâm lidhsat pra, prandej, mandej e kësosh, kur gjinden në fillim e në mjedis të fjalës:

E shihni, pra, si asht kjenë puna? Kot e kini, prandej, që m' idhnoheni. Ato fjalë, mandej, që m' i thae parë, s' janë aspak të vërteta.

10) Në shenimin e ditës ndër shkresa, mbas emnit të vendit, prej kahë shkruhet:

Shkodrë, 4 tetuer 1941. Nga balli i luftës, 26 korrik 1941. Prej shpjet, 13 Maj 1940.

V. Pikëpërlësja (?) vëhet mbas një fjalje pvetse të pamvarëshme.

Pa pasë pula, pse bën ish? A kë datë heret?

A del për mue prendverat?

A zbardhë për mue ma dritë?

A gzon kjo zemrë e mjera,

A por rrin kot tuj pritë? (Prenushij)

VRIM 1. — Nuk vëhet pikëpërlësja, por pika e ngutit, mbas fjalëve pvetse të mvarëshme: *At mejerë më poeti, kë rrishem*

me shpi e që smunde kishem. Ase pikëgudisja: "Zot, që ka thanë qaj Aedi Pasha, paska mbetë Shqipëria më vasha".

VRIM 2. — Mbas pikëpërlësjet fjalë nisin me gërmën madhore, kur pvetjet janë krejt në veti, dhe presin një të përgjegjshëm të vërtetë e të prëmi: *Kush asht kjenë ai që t' a ka dhunur këtë libër? Vetë Ju, Zotni mësuës. — Por nuk asht nevoja të fillohet gjithmonë me gërmën madhore, në kje se ndër pvetje që vijn varg, të jët një vijim e lidhni mendimit. Zot, pse më kanë xanë? pse me më ndryg në këtë burg, e djeri kur mandej do të rrij këtu? shka i kam bër un kuf? — Shka vien malinija e vorrit krenar? ma e mirë një rrasë e rime me lotë!*

VI. Pikëgudisja (!) vëhet sidomos: 1) Mbas fjalësh dishore, thirrlore, e urdhënore; ase mbas ndonjë fjalë së fortë, shprehun me të madhe ndiesi:

Ku i merr sod ato koke! Shumë i marrë mbë këtë shekull! M' u hig, mos të të shoh ma me sy! Mbaroi Mal-sija! Lekë ma sod nuk ka! Bijnë, Toskë, e bjini, Gegë! Kushtrim! Kushtrim!

VRIM 1. — Ndër thirrlore në krye të letravet e të ligjnatës pikëgudisja xëvendsohet sod ma fort me presë:

I dashuni mik, Zotni fort i Ndërshëm, Shkëlqesë, etj.

VRIM 2. — Mbas ndërthirresh a interjekcionesh shkon pikëgudisja; por, në kjoftë se ngjithun me të ndjekë një fjalë a frazë këthimse, atëherë këto zakonisht dalen me një presë, e pikëgudisja vendohet në fund, *Pale! I mjeri un, i mjeri Heu! Ah, i forti kryeneç! Bre, shka me kenë! Uh, ah, se që po shiet!*

VII. Pikzat (...) ase (....) përdoren:

Për të shenjue një pezulim a të hangunt e një fjalë a mendimi, që s' e dijm, apor s' duem t' a thomi:

Kahë mbranjia e asaj dite 30 Gusht 19... pora mbërrini në qytetin X..., të parën punë, voji m' u pikë me Kapitanin Z. Sh...

„Jo, xhanemi: s' hën Mali i Zi në Hot e në Grudë;
jo, jo!... E ban Zoti mirë... ishalla!... Kushedin... Fjalë
të mira po janë... Si e shoh vetë mazharrën... mirë e
ban Zoti!... hajt ul!... (Fishta)

„Shka me bën... Rrishtu i ynë...“ — „Paqë e ngush-
lueshme... dashuni lulzuese... voksi foleje... dritë veprash
të dobishme e të mbara... qe jeta e tij e mbaskëndejshme.“

(Koliqi)

II. Shënjet ortografike

I. a) Kllapa, a parenteza e lakueme () përdoret 1) me
mbyllë një fjale, ase një a më shumë fjali, qì s' kanë kurr-
nji lidhni gramatikore e logjike me tjerat; e kù vetem pre-
sat nuk kishin me mjaftue. Im át (si hjeçë tue të thanë)
nuk i kishte rá n' erë aspak kësaj pune.

„Ata (të Komisionit Nderkomtar) njihëre erdhen, e
medje, kësaj here nuk ndëjen me u tallë neper Shkoder (si
ishite gjasa), me ndie daull e melodrive kual, por u nisen
per Oher.“ (Fishta)

2) Për të mbyllun një skjarim të njëj fjale, a të njëj
date:

Flamuri komtar u ngreh më së parit mbi majen e
Deçiqit (Malsi e Madhe) në rasën e gëzueshme t' atij ngadh-
njimi të shkëlqyeshëm (Mars 1911) prej të pafatit Ded'
Gjo' Lalit (i Traboinas).

Ljarja ende sod thotë, si shkruen Buzuku: „Hingë,
besa!“ (per të socmen: „Qe, besa?“).

Oyteti i bregdetit të Fracës, Bordeaux (këndo: Bor-
dò) asht i përmendun sidomos për venë të mirë.

3) Përdoret edhe mbrenda njëj fjale, për të she-
njuem mungesën e ndonjij gërme:

Për të holla shet edhe t' a(t)n! Duenje shogisho(q)in
b) Kllapa a parenteza kaltranshe [] përdoret më fort
për të shenjuem njëto gërma a fjale, qì shihen mbrenda
njaj cope së prûme për të plotsuem kuptimin:

„Krisi Osja [O. Kuka] n' Curr t' Vraninës“.

„Âh, kadale, Nihollë, [Kryazil t' rrafte Zoti]“ (Fishta)

„Kallëzon Aris[totel], se dishipujt e Hipokratit [i]
shpunë Filomenit një figurë gjithë mbë gasë të Hipokratit.“
(Bogdani)

„...E, si Marta gjegj[i] se Jezu ish' ardhun, i duol
përpara; e Marija po rrjftel në shëptë.“ (Buzuku)

II. Vizla (—) përdoret:

1. para e mbas fjalivet të ndërhydhuna, tue bñ gati të
njajlin shërbim si kllapa, a parenteza:

„Asht hini i të-dekunet, — shkruen Lamartine —
qì ka krijuem aldhën!“

„Edhë mos t' ishite Zoti, — thotë Voltaire — kishite
me u dashtë të hartohet.“

„Gjashhtë pllamë tokë — paska pas' thanë dikur Nastro-
dini — njaftojn edhe për më të madhin nier!“

2. Mâ shpesh vizlat përdoren, për të dâm në ligjiratë
të drejtë fjalët e njanit prej fjalvet të kalxuesit:

— Zoti Mësues, un po shkoj në shpí — i a baní
femija gati si n' idhnim.

— Ty udha e mbarë të kjoftel — i përgjegj ky, pa
e shikjue as me sy. — Un s' jam tue të ndalë; veq, me-
ndo shka mund të të gjëjë meser!

III. — *Vizla lidhse (trait d'union) [-]* më e vogël se vizla dase, përdoret:

1) për të bashkuem dy fjalë të njëjshmë, që përsëriten tue trajtuem një kuptim të vetëm:

Asht mjer hanë-hanë, hove-hove, ditë-ditë, herë-herë, dale-kadalë, vija-vija; kjeçë kë-kë tue...

2) Për t' i ngjitur sufiks shqip daj fjalë së tingllit të buej:

Kumbona e Schiller-it, veprat e Lessing-ut, ligjiratat e Monsabré-hit, Fausti i Goethe-s, poezi e Lysias-it, vjerrshat e Schirò-hit.

3) Për të lidhun dy fjalë prej së cilash ende s' asht trajtuem një fjalë e vetme:

Fjalori Shqip-Latinisht e Latinisht-Shqip, Shoqëria e vojtit të guri Anglo-Amerikane, Akademija muziko-letëre, Monarkija e Austri-Hungaris, gjuhë trako-iliriane.

VRIM 1. — Por shkruen ngjitas dy fjalë të cilat gjitha tashmë i ka shkrim e bëm një: Bukëfike, gurgacë, breshkujës, Kryekomandër, Nënprefekt, parashitarakë, mbishkrim.

VRIM 2. — Po ndodhi që e para ndër këto dy fjalë të bieje e plotë, në mbarim të rreshit, atbotë shënji lidhës (-) do të përsiet edhe në krye të rreshit tjetër, para fjalës së dytë.

IV. — *Prëzlat* („“) vendohen në krye e në fund të njëj së thanmes a ligjiratës së ndokuj:

Popull e ushtri, të gjithë brohoriten njëj zani: „Rrnoftë Shqyparja, Rrnoftë flamuri i sajë“

„Ka qitë draqi pushkë mbi në, — shkruen Fisetë — mos me u bā dy vetë në një fjalë“

2) Për të thëksuem ndonji fjalë, një titull, a kryeqinë. *A i kë kënduem ndonji herë „Anzat e Parnasit“ t' At Fisetë? — Në poemën „Lahuta e Malës“ një ndër kangë më të bukura asht „Tringa“.*

VRIM — Në kjoftë se fjalët e prême prej ndokuj xân m.a shumë se një rresh, atbotë prëzat përsien në krye të si të cilit rresh. Por, në kjen të gjata, prëzat vendohen — kështu nemose shumica — në krye e në fund të copës, a të ligjiratës.

V. *Hyja* (*) — shpesh e përsritun tri herësh, — vëhet për të xevendsue një emen, të cilin shkrintari nuk e din, apor s' don t' a përmendë. Ndonji herë përdoret edhe në vend të numrit të vimevet të shenjume në tekst, për t' u prûm në fund të fages, sidomos kur s' ka, veç një vim të vetëm.

Kishte vojë njësnatë kur u kapem në katundin.*

Hum në më të parën shpë që pām; edhe pa pritë pa kujtë, qe, se po na del para Z..*

Ushtrim — Lë të vendohen në këtë copë, kû duehet, piksimet përkitëse:

Malet e Dukagjinit

...Shkova tekembraja në Dukagjin më mirë me thanë në Thët të Shalës në gjymën e dytë të gushit të kaluem kur him n' automobil para kronit të Bogës e nisa me i u ngjite leqevet të shumta e të ngushta që të gojnë në Tëthore më rrihte zemra prej kureshte e prej gëzimi për shog rruge kishe Zoni kontin Z S me të cilin lidhem një njohje që më vonë u bā miqësi më thotë keni me pá panoramë me sy un njoh alpet e Tirolit të Svicrës e të Skandinayes por nuk kam pá një gjā më të bukur e të madhnueshme se malet e Dukagjinit me folun të drejtën këto fjalë m' u duken pakë si tepër të mëdha e un po pregatiteshem në mende t' eme adjektivat më të bukur e shungullues për me i shprazun të

gjithë në Tëlhore para dukjes panoramike qi prishem kur mbërrijta natë e pash mbeta harë nuk dija me thanë tjetër por ah oh ah sa bukur ato male ato maje ato shkamije ato humnere ato hije ato hlerime ajo botë guri viganore më lanë me gojë hapët.

(SHANTOJA)

FËTYRAT E SINTAKSIT

Fëtyrrat e sintaksit, qi thirren edhe *fëtyra gramatikore*, janë disa ndërtime e mënyrë së folurit, të cilat u lartësohen rregullavet të gramatikës ase të sintaksit.

Këto fëtyra, të daluna ashtu krejt prej ndiesivet të shpirtit, pa i këqyrë hollë rregullat e ligjiratës, i apin hijeshi, hir e jetë kuvendit.

Përdoren më fort në gjithën e popullit; në gjithën e shkrueme duehen shite fort rrall, e vetëm nga shkrimtarët e mirë. Sa për shkrimtarë të ri, këta bajn fort më mirë me u ndëjun larg këtyne lirive.

Më të parat fëtyra të sintaksit janë 8: *Anakoluti*, *asindet*, *polisindet*, *elipsi*, *enalagja*, *silepsi*, *hiperbati*, *pleonazma* e *zeugma*.

1. — **Anakoluti** (*papasojë*) është, kur ndërrohet aty për aty, e pa nevojë, subjekti i fjalës. Është një shregullim i vërtetë gramatikuer, prej së cilit xansët sidomos do të rruhen fort. P. sh. *Un, q' ishem aso here i vogël e s' mund t' ecshem, më merrete baba kalibog. Mue, q' m' i kande fort fiquet, cohem heret e i këpus të freskët, pa u rë kurru kund dielli. Kush ka dekë, s' kemi q' i bëjm; do të lusim Zotin për të.*

2. — **Asindet** (*pa lidhja*) është atëherë kur rreshtohen njëra mbas njëra dy a më shumë fjali ase pjesë fjalësh, për pa i ngjitur me kurraji lidhë. P. sh. *Mbaroi Malsija,*

Lehtë më sod nuli ka' (F.). „Tregtizat ishin mbushë me blesë. Ndegjoheshin brima, thirrje, nanë, urime, gaz, ankim; zhurma e zakonshme e ditës së tregut.“ (Koliqi).

3. — **Polisindet** (*shumë lidhja*) është krejt përkundra asindetit; përdorë lidhja më shumë se është nevoja. P. sh. „Për ty flet nata e dita — e dimni acarr e zhegu — e vala e arrgjanë e bregu — e voesa kur çilë driva...“ (Fishta)

4. — **Elipsi** (*të lanun jashtë*) përbàhet tue lanë pa përmendë një a më shumë pjesë fjalijet, qi mund të kuptohen së vetit. P. sh. *Si rrasa, vegshi (është). Shka po bëni (Ju)? — Po luejm. (na) — A kjë atje? (Ti). Po (un kjecë). Më mirë një vëe sod, se një pulë mot (të kesh). — Djeri këtu artikullisti (shkruen). A jeni? (gati).*

5. — **Enalagja** (*shëndrrimi*) është, kur mirret një fjalë në vend të njëj tjetre, si b. f. ndërbi në vend t' adjektivit: *Na paq shëndosh.* — Adjektivi në vend t' emnit: *Të mirat e të këqijat gjithnji do t' i pranojm prej dore së Zoti (mirsit, bāmirsit e kryqat).* — Paskëjorja e vërbit në vend t' emnit: *Me rrëjtun është një punë e ligë (Brëna).*

6. — **Silepsi** (*përkim mbas veshtrimit*) është kur bàhet me pëlqem një fjalë me një tjetër, e cila s' është e shprehun në fjalë, por është vetëm në mende të ligjiruesit: *Shumica iken e shkuen në punë të vet. Gjyndja flasin, por s' din gjatë. I a filluen si i cili për veti me e thanun atë fjalën e vet.*

7. — **Hiperbati** (*shëndrrim rendit*) bàhet tue vendue fjalët kundra rendit të natyrshëm e të zakonshëm të mendimit e të ligjiratës. P. sh. „O Xeus i pushueshem

— i *Olimpiti ti Moreti...* — „I ari dishiri — ngarmon këta në zemrë...” (Fishta).

„Qëni të zo'n nda s' po e njuh — na janë ngrehë si gjelat n' pleh”. „Ujnat e njelmata dille t' Helesponit” (Fishta).

8. — **Pleonsazma** (*teprë*) përbaheet tue shtuem fjale të panevojshme. P. sh. *Mue s'm'a muer lëbrin aspak. Na e ka lanë në punën krejt. S' i pëlgen, as atij as mue.*

9. — **Zeugma** (*lidhje, të përshim*) përbaheet atëherë kur një verb, i cili në veti s' i përshatet veç njëj fjale, shihen në rreth edhe fjale tjera. P. sh. *Këqyre, si idhnobel e shka flet* (e ndieje shka flet). *S' kë për të më ndie kurr se ankohem, a baj gjë kundra si* (s' kë për të më pām se baj gjë). *Na s' patem atë natë shka me hangrë, veç ka i grimë buke e pakë shllinë djathit* (me pīm).

Ushtrim — Dani që fëtyra simaksit janë këta shembuj: —

1. Populli atëherë njëzani britën. Rrnoftë Shqipnija! — 2. Shumë e druën marren e korin; pakëkush ndërgegjen. — 3. Ata që rrëjin një herë, s' duhet me u zanë besë kurr. — 4. Mue notin s' m'a ka pasë anda as i herë. — 5. Me luejtun me pushkë asht gjithmonë një gjë e rrezikshme. — 6. Burrë i tham për mend njëti që din m' e zotue vetin. — 7. Njëj njëjtë s' asht gjë puna e tij. — 8. Goja llap e dora dap! — 9. I vorfni i shkrëtë, pora i ndjeu këto fjale, i u zhgreh vaji. — 10. Un s' jam asi niëri, un. — 11. Na të mjerët, njëstë na duehet me bartë gjithmonë. — 12. Ka gjindë, që kurr s' marrin vesh. — 13. Krejt i papritun m' erdhi lajmi i dëkës së tij. — 14. S' mund t' a shihësh kurr tue kyë njëherit edhe tue folë. — 15. Këcejte agë fort, që m' u çuditë. — 16. Jam asi burri un, që s' mund të losë kush me mue. — 17. Atij i a dha Zoti të mbarrën. — 18. Miku e ngitë asht rështirë m' e pritë. — 19. S' i kam mendël në vend. — 20. Me e pasë pā shka nā tha e shka pritë me bā mbë në! — 21. Atë ditë amikul i u dha e mburpshita. — 22. Fëmija britshin në një anë, gjindja mëzgjshin me mbyllë shqishoguin. — 23. Na s' i kemi faj, na? — 24. Kush dëshit të jaset? Un.

SHTOJSE

NDRYSHIMET TIPIKE NDËRMJET GEGNISHTES E TOSKËNISHTES

Dy kryedialektet e shqipes përshijn si i cili nga disa nendialekte. Kështu, shkojnë me krahin e Gegnishtes: nendialekti i Kosovës, i Malsis së Mëshkodrës, i Krajës, i qytetit të Shkodrës, i Mirditës, i Pukës, i Matës, etj. E mbahen me Toskënishten: Gamërishtja, Labërishtja, nëndialekti i Shqiptarëve t' Italis, të Greqisë, etj.

Në mjes të këtyne dy kryedialekteve ndryshimet nuk janë gjithaqë në morfologji, sintaks e fjaltuer, sa në fonetikë. Si mund të vërtetohet nga auctorët e mëparshëm, ndryshimet kanë shkue tue u përhapjue posaçe ndër këta shekuj e fundit.

Rreshtojm këtu disa ndër shenjime të përgjithëta, të cilat por s' janë për t' u marrë ashtu me të preme, ase absolutisht; si t' ishin parime, që mund u përshateshin të gjitha krahinave, përshj mbrenda kufijvet të njanit a tjetrit kryedialekt.

I. Fonetika

1. — Toskënishtja nuk ka zanore hundore. Hundoren a të Gegëvet kjo e shenjon me *ë*, dhe e shqipton gati si *dz*. e G. *oe* a si e të mbylltë P. sh. G. *Gjaja, dhambi, kënga, dëht, babet, tingllojn* në T. si t' ishin: *Gjēja, dhambi, kënga, asht, babet*, me gjithëse shkruhen: *Gjēja, dhambi, është, etj.* — Sa për zanore tjera hundore të G., këto nuk ndryshojn T. nga të thjeshtat. Kështu prej G.: *Vene pémin, shije hëmin, pruna drëmin, fëgji syrit*, kemi në T.: *Vëre* (vurë) për in, *shinë* hërin, *prura* drërin, *fëgji* syrit.

2. — Gjithashtu në Toskënishten s' ndiehen më sod *zanoret e gjata*. Fjalët me tingëll të gjatë të Gegvet Toskët këqyrin t'i bëjnë tingëllit së mjesëm, po patën ku me u pëshetë; për ndryshet s' i shenjojnë aspak. P. sh. G. *Kél li-ri, un pash një kál të thát, ká rá shí, ata kjén dá e rán në vorfni, dy grá, na blém bagtin, një vllá i shpís. T. Ke liri, unë pashë një kalë të thaté, ka ra shi, ata genë darë e ranë në varfëri, dy gra, na blenë bagëtinë, një vëlla i shëpisë.*

3. — Mjesa Toskët e-n atone para rrëshisjeve e hundenorevet (*l, ll, n, nd, m, mb, r, rr*) e shenjojnë të pazane (ë), edhe e shqiptojnë të mbyllët, (gegët e kanë fort më të ndiejshme e të kjarë. P. sh. T. *Skëndërbeu, ay prisi i famshëm i ushtrisë kombëtare, dëshëronte me tërë zembren e tij luftën kundër Turkut, për të shpëtuar Shqipërinë. Një shembell i shkëlqyer, një ëndërr e ëmbël.* — G. *Skanderbeu, ai prisi i famshëm i ushtrisë kombëtare, dishrojte me tanë zemren e vet, luftën kundër Turkut, për t'a pshuam Shqipërinë. Një shembell i shkëlqyeshëm, një andërr e dambel.*

4. — Zënoria o tonike, mbas v në fillim të disa pakë tjalve, ndër Toskë tingëllon *va*. P. sh. *Voj-i, vaj-i; vorr-i, varr-i; i vorfën-i, i varfër-i; votrë-a, vatër-a; i vokët-i, i vakët-i; i vojtn-i, i vajtur-i.*

5. — Zënorën y Toskët në shumë rasa e zbusin n' i, si bân edhe ndonji krahinë e Gegnis (b. f. *Mirdita*). P. sh. G. *Shqypja e skyferi hypën syprë këshjtellit- T. Shqiponja e skiferi hypën sipri këshjtellës.* — Por të dyja palët kanë më fort: *Kryeqyteti, i mbytn e i thgem; shtypi, dy sy etj.*

6. — Diftongu i Gegvet *ue* (nga *uo-o*) tingëllon në Toskënishten *ua*. P. sh. T. *Grueja, duarët, më thuaj mua, i mënuar, i shkruar, etj. per G... Grueja, duarët, më thuaj mue, i mënuem, i shkruem.* — Mjesa diftongu *ie* tingëllon shpesh

në T. i shkurtuem në *je* P. sh. *Diell-i, djell-i; e dielle-ja* e djelle-ja; *miell-i, mjell-i; nier-i, njeri-u; qiell-i, qjell-i; ziem, zjerë.* — Por edhe ndër Gegë, posace në gropën e Shkodrës, ndiehen diftongat faret të thjeshtuem. P. sh. *Nji grú, tuj shkú në krú, ka thý kryt. Mos m' a thúj mú. Qite mllin në dill e përziye me dur. Njiky malsúr asht një nír i ndim.*

7. — Sufiksin *uer* të Gegnishtes ndër rasa të drejta (emn., dishm.) të paskajnueme, Toskët e kanë më fort të përmbledhun n' *or*. P. sh. *Shtatuer-shtator; dimnuer-dimëror; mbretnuer-mbretëror.* — Monofongizimi ndodhë më rrallë me sufiksin *-tuar (-tuer): Fajtuar, puntuar, shërbtuar, gaztuar.*

8. — Mjesa Gegët mund të përhijn pa të vishtrë shqiptimit grupe edhe shumë bashkëzanorësh, Toskët shkojnë tue e lehtësuem shqiptimin nëpër pëshetjen e ë-s. P. sh. G. *ardshin shndosh, bashkshordja marrka të shtrëmbën, disprimi i njerzís, nuk asht me vend. T. Ardhëshin shëndosh, bashkëshordja marrëka të shtrëmbëtën, dëshpërimi i njerzisë, nukë është me venie.*

9. — Dy fjalzat e Gegvet *qi e një* në Toskënishte vijnë *që e njëë*. Përkundra, e-n origjinare, të rrueltun në Tosk. Gegët e kanë i. P. sh. *Ndegjonj-ndigjioj, dëftesa-diftesa, dëshnija-dishnija, dëshirra-dishiri.*

10. — Sufiksi i pjestores së verbavet në zënore për Gegë asht *m*; mjesa ndër Toskë, për rotacismë, del *r* (ase në *rë* kur janë verba në zënore të gjatë, jo diftong). Sa për verba në bashkëzanore, asht G. *-un, T. -ur*. P. sh. *Tue kenduem-duke këndaar, i bashkuem* — i bashkuar, *shkjem-shqyer, lém-lerë, shám-sharë, bám-bërë, ndým-ndyrë, për të shim-për të shirë, ngim-nginjur, rjepun-rjepur, hjedhun-hedhur, bindun-bindur, lodhun-lodhur.* — Por skajimet *m, n* mbesin të pandrueshme gjatë fleksjonit, edhe

në Tosknishten. P. sh. *Na thán-thamë, ata thán-thanë; na blém blëmë, ata blén-blënë; na pín-pimë, ata pín-pinë* etj. Kështu, prej v. *shkuar* aorisit del: *shkuam, shkuan; prej perzierë: përziem, përziem; prej thyer: thyem, thyen*. Ashtu emnat: *Zotin, letren, mikun*.

11. — Grupet e hershme *kl, gl*, të cilat ndiehet edhe sod në Camerë e ndër shqiptarë t' Italis, Gegët i kanë *kj, gj*. (gi); mjesa Toskët i kanë edhe më të zbutueme: *q, gj*. P. sh. (*Klumshtë, klanj, tue klënë; gluha e glatë, i glán s' amës*) G. *kjumshtë, kjgj, tue kjenë; giuhë e giatë, i gían s' amës*. T. *Qumëshhtë, qaj, duke qenë; gjuha e gjatë, i gjanë s' emës*.

12. — Mjesa grupet *mb, nd, ng* (ngj), Gegët i shqiptojnë si të shkruime në një tingëll të vetëm, Toskët e qesin më kjarë e damas vlerën e si së cilës pjesë të grupit. P. sh. T. *M-breli, ém-belsira; n-dryshimi; kën-ga, n-gatrronj, n-gjeshur, n-gjyey* etj. për G. *Mbreli, ambelcina, ndryshimi, kanga, ngatrronj, ngjeshun* (njeshun), *ngjyey* (njyey), etj. — Mu në disa krahina të Gegnis ndiehet këto fare të thjeshtueme në *m, n, ny*. P. sh. *Maroj, mes përmi, nihma, Noci, nopak, njersa, nyinoj*. — Përkundra dikë-dikë, si në Toskëni, si ndër Gegë, ndiehet vetëm pjesa e dytë e grupit (*-b, -d, -g, -p, -t*). P. sh. *Bren-da, pramyja, pastaj, dëgjoj, un e gas, e guci, dryshej, trydhi, tue tëjë, etj.* për: *Mbrenda, mbramyja, mbasandej, ndigjoj, un ngas, e nguci, ndryshej, ndrydhi, tue ndjëjë, etj.*

13. — Bashkëzanoret e trasha (*b, mb, d, dh, nd, g gj*) në mbarim të fjalvet, Gegnishtja i mban gjithkund, edhe gjatë fleksjonit; mjesa në Tosknishten shkojnë tue u shndrrue, si mbas faktit që ndjekë, apor jo, një zânore. P. sh. T. *Gas-gazi, bres-brezi, ment-mendja, i math-i madhi, garth-gardhi, plump-plumbi, serp-serbi, djegur-djek, zok-zo-*

gu, zog-zogjët, i lik-i ligu, të lig-të ligjët, duke hedhur-heth, u hoth, u hodhëm. Mjesa në G.: *Gaz-gazi, mend-mendja, i madh-i madhi, plumb-plumbi, serb-serbi, etj.* — Por edhe në G., tue e bërë për më tepër në të skajuemem emnin të ndrojtë gjini: *Lesh-Leshja, Mjet-Mjedja, pushtet-pushtedja*.

14. — Prefiksin *mohues sh (zh)* Toskët, si e kanë edhe auctorët e hershëm e ndonji krah i Gegnis, shpesh e ndrojnë në *ç*. P. sh. *Shirim-i-çirimi, shlodhem-çlodhem, shkatrronj-çkatrronj; u zhduk-u çduk, etj.* — Kështu edhe sufiksin *s, së, si* Gegët e kanë *c, çë, ci*: *Çilësi-cilci; grykësa-grykca; malësia-malcija*.

15. — Rrja e fortë e Gegvet, në Toskënishte shpesh vjen e ligështë. P. sh. *Rralë-rallë, kurrizi-kurizi, burriminiburnimi, ngatrruem-ngatërruar, rret-i-rjeti, rraca-raça*.

16. — Toskvet u pelqen me u paravum trajtave të verbavet sidomos, proletikën hëndore *n*; ndërsa Gegët i kanë më fort të thjeshta. P. sh. *Nzënë-xanës, nzejm-xejm, nzejm-xijm, ndarë-dam, nxjerrun-xjerrun, mplakem-plakem, nkuqi-kuqi, nga-kahe*.

17. — Në Toskënishte bashkëzanorja l shpesh trashohet (ll), sidomos ndër fjalë t' ubajtuara: *Komplloti, kapella, psykologu, blloku, plani i luftës, doli dypllomat, parlamentit i Londrës*.

18. — Posaçë në krahin e Shkodrës nuk dahet gjithaqë vlera e *ll* prej *dh*. Kështu: *Ndoli*-(ndodhi), *me llanë* (me dhanë) *përcjedhi* (përcjelli), *mbydhun* (mbyllun), *përdrelli* (përdredhi), *i përmadhshëm* (i përmasëshëm), *gjadhë e në zadhë* (gjallë e në zall); *vjelli*, edhe për *vjedhi*.

19. — Përkabë theksa tonike, të dyja dialektet përkohin gati gjithëkund. Njeben si përjashtime fjalët: *G. ai, aynieri-njeri, veri-veri, qiri-qiri, i vobëj-i vabëk*.

II. Morfologjia e sintaksi

1. — Ndërsa Toskët i përdorin si femnorë maskullorët që dalin në shumuer n' *a*; krejt për kundra Gegët përdorin si femnorë maskullorët që në shumuer dalin n' *e*. Kështu T. *Emrat e vjetra shqipe; lisat e thata, figa të njoma*. — G. *Fajë të randa, mendimet e forta, temele të shëndoshta*.

2. — Shumica e G. e shtien në punë fort trajtën e skajnueme të bjektores (-*et* për femn. e -*it* për mask.) në vend të së cilës Toskët përdorin të paskajnuemen (-*e*, -*i*). P. sh. *Bukë shëpjë, lekurë lope, mish vici; po vji prej Italië, u mshch mbas muri, higmu qafe*. Të cilat Gegët i kanë: *Bukë shpijet, lekurë lopet, mish vicit; po vji prej Italië, u mshch mbas murit, higmu qafet*.

3. — Në Gegnishten emnat maskullore, që dalin n' *ue*, marrin para zanores së skajimit (-*i*) hundoren (*n*) P. sh. *Five-fioni, thue-thoni, prue-prroni*; mjesa ndër Toskë: *Fiva-floi, thua-thoi, prua-prroi*.

4. — Toskët e shkurtojnë më shpesh trajtën e dismores s' emnavet, si: *Djalën, ase djalnë, për djalin; lisen, lisenë, për lisin; burrën, burrënë, për burrin*. — Ndër kësosha shkurtimeve ndeshet nieri pa dëdhë të shkrimtarët e motshëm Gegë (*Buzuku, Budi, Bogdani*, etj.).

5. — Si trajtë t' emnavet verborë Toskënishtja përdorë më fort ata me sufiksia karakteristik -*je*, -*ja*, si: *Ar-dhje, nisje, ejelje, thënje, panje, hyrje, ranja, smundja, vdekja*, etj. Mjesa Gegët emnat verborë i kanë më fort: a) si femnorë të tujeshë (n' *a*): *Dala e gjas; u ka rë smunda; nd mirë ika, se mbeta; b*) gjithnjë si emna femnorë nga pjestorja, me nenin perkities: *E thyenja e ammi-kut; e marruna (e marrunja) e uhës; e çinja e parla-*

mentit; e shkuenja përjashta; — c) si emna asnjans nga pjestorja me nenin e vet: *Të nisunt e ushtris; të kthymt e pranverës; s' kemi të him e të dalun, as të marr' e të dhanun me ta*.

6. — Toskët kanë më fort nenin maskulluer të ndër rasa të lakueme edhe mbas emnash femnorë. P. sh. *Blokada e kësaj forte të urryer; asosh diësh të bukra s' kthejn më; kësish njerzësh të pazemrë s' kam parë ndonjë herë*; për G. *Blokimi i kësaj forte së mënishme; aso diësh së bukra s' kthejn nda; kesi njerzësh së pazemrë s' kam pa ndonji herë*.

7. — Adjektivat-pjestorë ndër Toskë, për femnorë të njajsit, posë nenit, nuk marrin sufiksia e gjinis (-*e*), si-kurse ndodhë ndër Gegë. P. sh. G. *Vjetin e kaluem-javën, e kalueme*. Nji ushtrim i kryem — nji punë e kryeme. Nji punim i shkruem si kush-nji letrë e shkrueme si kush, vllau i dëm-motra e dane. Mjesa në Toskënishten: *Vjetin e kaluar-javën e kaluar*. Nji punim i shkruar si kush-një letrë e shkruar si kush. Vllau i darë-motra e darë.

8. — Më vend të posesivit reflektiv *i, e, të vet* Toskët përdorin gjithkund diftojsin *i, e, të tij, të saj*. P. sh. *Mbretërsha me bijt e saj tani u ngjijt mbë këshjellë*. (G. Mbretëresha me bijt e vet njëtas sa u ngjijt mbë kësh-tjell). — *Bujku lëron arën e tij* (Bulku liron arën e vet). Xensët shkuan në shëpinë e tynve. (Xansët shkuan në shpi-të vet. — Si i cili të këqyrë punën e tij. (Se i cilli të këqyrë punën e vet).

9. — Toskët kanë në përdorim trajtën e dhanores së përemnit vehtuer (*neve, juve*), edhe në vend t' emnores *na, ju*; *Neve jemi Shqipëtarë. Neve shkojm e vijn pa frikë. Juve s' kini qenë dje në shkollë*.

10. — Trajtën e kalxores së përemnit diftues këtë, atë

Toskët e kanë edhe kur ky përdoret si adjektiv: *Këtë libër, atë punë, n' atë kohë, mbi këtë pikë*, etj. Mjesa Gegët: *Këtë libër, atë punë, n' atë kohë, mbi këtë pikë*.

11. — Në Gegënishten, sidomos në të folun habet nëni femnuer e kur ky ndodhet fill mbas trajtave që sosin n' a; në Toskënishte krejt perundra, hupë skajimi a, e mbetë i kjarë neni e asë i. P. sh. G. *Ma, mb mbraja punë, dia 'mire, udha 'mbare. E T.: M' e mbraja punë, koh' e re; udi' e mbare. M' i vogli djale*.

12. — *Koha e imperfektit të diftores toskënisht përbahet prej skajimesh së ndryshme, se i kanë Gegët:*

t. <i>Unë puno-nya (-ja)</i>	g. <i>Un puno-jshëm</i>
<i>ti puno-nye (-je)</i>	<i>li puno-jshesh</i>
<i>ay puno-nle</i>	<i>ai puno-je</i>
<i>na puno-nim</i>	<i>na puno-jshim</i>
<i>ju puno-nit</i>	<i>ju puno-jshit</i>
<i>ata puno-nin</i>	<i>ata puno-jshin</i>

V. O. Trajat e këtij imperfekti të T. ndiehen edhe në Malc të Mbishkodrës (Kelmend, Grudë, Triepsh, Krajë etj.)

13. — Nder Toskë ndiehet cungimi i skajimit t' aorisit në rasë të tretë të shumsit, kur verbi sosë në rrshtet (l, ll, r, rr). Kështu: „*Turqit u thyen plotërisht dhe muarë aratinë. Ata q' s' ranë në grykat, a u zunë robër, a u çkatëruan dhe u therrë prej ndenjësve të egërsuar... Që kur shkelë Evropën Turqit, kishin dalë munda...*“

14. — Gegët, qytetarët sidomos, përdorin edhe për njajsin trajtën e veltës së tretë shumë të mënyrës lidhore vepruese. P. sh. *Kush të kën ndonji gjë kundra, lë të flasin njetash, e mos të shkojnë mandej tue u ankue birave, e skutave. Ai, në dashë të më mbysin, në dashë të më presin: si t' i pelqejn*.

15. — Kohën e ardhëshme që Gegët e kanë: *Un kam me shkue, Toskët e trajtojnë: Unë do të shkoni, asë unë kam për të shkuar*. Mjesa kanë ndër fjalë mohuese, me kuptim mundsisht: *Unë nuk shkoni dot. G. Un nuk mund të shkoj*.

16. — Toskët kanë edhe imperfektin e admirativit që mungon ndër Gegë:

<i>Unë punua-keshu</i>	<i>na punua-keshim</i>
<i>ti punua-keshë</i>	<i>ju punua-keshit</i>
<i>ay punua-kë</i>	<i>ata punua-keshin</i>

VRIM. — Kjo trajtë gjindet edhe në Bogdanin.

17. — *Tri veltet e diftores së njajsit të verbave në bashkëzanore Toskët i përdorin më fort pa skajime*. Kështu: *Unë fal, ti fal, ay fal; unë nis, ti nis, ay nis; unë cel, ti cel, ay cel*, etj. Për të Gegënishtes: *Un fal, ti falë, ai falë; un nisi, ti nisë, ai nisë; un çili, ti çilë, ai çilë*.
18. — Toskët kanë më fort, si trajtë të veltës së tretë pësuese në të kryemen e diftores, atë me sufiks -esh, në vend të g. n' ej. P. sh. *Ay ndero-hesh, ajo la-hesh, ay siell-esh, ajo prit-esh*, etj. Për G.: *Ai ndero-h-ej, ajo la-h-ej, ai siell-ej, ajo prit-ej*, etj.

19. — Mjesa Gegët e përdorin djeri në teprë infinitivin, posage ndër fjalë të zgjidhuna, Toskët e dhojnë fare, dhe e xovendsojnë me fjalë të velteta në mënyrën lidhore. P. sh. G. *Me dashë na me thanë të veltetën*. T. *Po të duajm neve të thëmi të veltetën*. G. *I la njherë me e rrethue qytetin...* T. *I la njherë t' a rrethonin qytetin*. G. *Ty të duehet me shkue*. T. *Ti duehet të shkoni*. — E që një shembëll tipik, që e kishte në gojë shpesh i shuemi L. Gurakuqi: *Me kenë me shkue me i thanë me ardhë e me më pá*. (T. Të lutem të shkojsh e t' i thuajsh, të vijë

e të me shohë. — Vetëm për të dhannu fjaln qyshkore, Toskët e përdorin si lidhës trajtën e infinitivit: *me genë se (me që)*. P. sh. *Me genë se s' mund të vij unë, niku ti*. — *Mbassi s' mund të vij, eij*. — Ashtu edhe si lidhës fjalish shjelluese, Toskët kanë frazën: *do me thënë*.

20. — Mbas përfjalësh, sidomos kur emni asht i shoq-nuem prej ndonjij atributi, Toskët përdorin trajtën skajore; mjesa Gegët kanë më fort paskajoren P. sh. *Në lokën e gjyshërve*. Në tokë të gjyshave. — *Nën serbët*. Nën serbë. — *Per shpirtin e të parvet*. Për shpirt të të parvet. — *Mbi malin e Tomorrit*. Mbi mal të Tomorrit.

VRIM — Shenjimet, po deshtem, mund të shohen. Kaqë të mjaftojë, jo vetëm për me vërtetëm ndryshimet, por edhe për të pâm nevojët, qi do të kishte si i cili ndër kryedjalekte a djalekte, me u qortuem, me u plotsuem e me u përmirsuem nga tjetri. Nji punë kjo, të cilën do të shkojn tue e krye koha, dashatunja e ungjisismit me studjimin e mundin e kompetentave vullndetmirë.

III. Fjalori

Tue lënë m' anesh fjalët e posaçme të njanit a të tjetrit kryedjalekt, rreshtojm këtë disa, qi janë të njiñi-shme në veshtrim, por të përdoruna me pakë ndryshime për kanë trajta.

Toskenisht	Gegnisht
<i>Agjëtoj</i>	Njinoj (ngjinoj)
<i>andaj, për andaj</i>	andej, prandej
<i>arrij</i>	mrrij
<i>ardhi</i>	erdhi
<i>arushë-a</i>	harushë-a
<i>Çap-i</i>	hap-i
<i>çel-ur</i>	çil-un
<i>Ça, dica</i>	Sá, disá

<i>cmirë-a</i>	smirë-a
<i>dasmë-a</i>	darsmë-a
<i>dashur (i e, të)</i>	dashtun (i, e, të)
<i>dirë-a</i>	djerse-a
<i>djalëri-a, djelmuri-a</i>	djelmni-ja
<i>duke (tuke) vrarë e prerë</i>	tue (vuj) vrá e pré-
<i>dyzet</i>	katërdhetë
<i>dhe</i>	e, edhe
<i>dhembet (më)</i>	dhimbet (më)
<i>dhyanë-i</i>	vjam-i
<i>Fshesa të ra</i>	Shisa të reja
<i>Gjer (i)</i>	deri, djeri
<i>gjetke</i>	ngjeti, njeti
<i>gjymë-a, gjysmë-a</i>	gjysë-a
<i>Hedhur</i>	hjedhun
<i>hegur</i>	bjekun
<i>hidhëruar</i>	idhnuem
<i>hyj</i>	hij
<i>Kollë-a</i>	Koll-i
<i>Kërsherë (i, e)</i>	Krishtenë (i, e)
<i>kërcej</i>	këcej
<i>Lardi-ja</i>	Lavd-i
<i>libër-a</i>	libër-i
<i>lurt</i>	nalt
<i>lipset</i>	lypet
<i>luadh-i</i>	livadh-i
<i>Mëno</i>	Vonoj
<i>mëzonjë-s-i</i>	mësues-i
<i>mëjtim-i</i>	mendim-i
<i>miskonjë-a</i>	mushkajë-a
<i>mundun</i>	mujtun
<i>Nder-i</i>	Nderë-a

<i>ndër mes</i>	<i>ndërmjet</i>
<i>nofta</i>	<i>ndoshta</i>
<i>nënëdhjetë</i>	<i>nandëhetë</i>
<i>nga</i>	<i>kahë</i>
<i>njoh, shoh</i>	<i>njof, shof</i>
<i>Ofshetë-a</i>	<i>Ushitimë-a</i>
<i>Pastaj</i>	<i>Mbasandej</i>
<i>pasur (patur)</i>	<i>pasun</i>
<i>pëlcas</i>	<i>pelas (plasi)</i>
<i>përluar, përtaç</i>	<i>priuem, prituas</i>
<i>pishk-u</i>	<i>peshk-u</i>
<i>po, posa, apo,</i>	<i>por, porsà, apor</i>
<i>pyetun</i>	<i>pvetun</i>
<i>Qëq-gji</i>	<i>King-i</i>
<i>Qyq-i</i>	<i>Qyqâr-i</i>
<i>qytet-i</i>	<i>gijtet-i</i>
<i>Rroj</i>	<i>Rrënoj</i>
<i>Së rishit</i>	<i>rishtas</i>
<i>simvjet</i>	<i>sivjet</i>
<i>shëroj</i>	<i>shëndoshi</i>
<i>shikoj</i>	<i>shikjoj</i>
<i>shpëtoj (shëpjoj)</i>	<i>pështoj</i>
<i>shpresoj</i>	<i>shpënesoj</i>
<i>Shqipëri-a</i>	<i>Shqypni-ja</i>
<i>shëpi-ja</i>	<i>shpi-ja</i>
<i>shtrëngoj</i>	<i>shtrëngoj</i>
<i>Termet-i</i>	<i>Tërmek-u</i>
<i>tjater (i jatër)</i>	<i>tjetër</i>
<i>tujë</i>	<i>tetjë (përtej)</i>
<i>thëllëzë-a</i>	<i>fëllanxë-a</i>
<i>thëres</i>	<i>Thrras (thirri)</i>
<i>Uri-ja (i, e urtuar)</i>	<i>Û-ja, (unshëm i, e)</i>

<i>utullë-a</i>	<i>ufullë-a</i>
<i>Vajza-t</i>	<i>Varza-t</i>
<i>vëllëzër-it</i>	<i>vëllazën-t</i>
<i>ve re</i>	<i>ven oroe</i>
<i>vdës, vderi, vдора, dbora</i>	<i>des, bjerri, bora</i>
<i>vetëton</i>	<i>veton</i>
<i>vetiu</i>	<i>(së) velit</i>
<i>vesë-a</i>	<i>voesë-a</i>
<i>Yll-i</i>	<i>Hyll-i</i>
<i>Zboj</i>	<i>Dboj</i>
<i>Zonjë-a</i>	<i>Zojë-a</i>
<i>Zotrore</i>	<i>Zotni-ja jote</i>

Ushtrim I. — Shejtoni në këtë copë ndryshimet dialektale, dhe përshkruenije krejt Gegnisht.

PLAKU I VLYNECIT

Oh, jeta! Kjo jetë që na lth kaqë shumë me vuajtjet, me mundimet, me lodhjet; jeta, për të cilën durojmë të gjitha të këqiat, edhe që i ndahemi me agë tmer, me agë hidhërim.

Përpara meje ish shkëmbi i Vlynecit! Një pirk i trashë, i math, madhështor, me bukuri t' egër e të çuditshme.

Për një herë shkëmbi u-hap, dhe goja e zezë e një dëre mbeti e çelur.

S' dinja ku isha; kisha mbetur me habi, kur një plak dolli nga shkëmbi. Kish mjekrë të bardhë si dëborë mali, syt' e kaltërt si ujët e Viosës. Sa vjetsh do të qe? A ish gjashëdhjetë, nëntëdhjetë, a po një qint? A po dyzet? — Se nënë ato flokë të bardhë kishte fytyrën e një djaloshti, plot shpirt e shëndet në sytë dhe në faqet e tij.

— Jam plaku i Vlynecit — më tha, edhe me zuri për dore, si një mik i vjetër, si një shok djatërie.

Pastaj më shekoi në sy. Çudi! Ëmbëlsia, dhe bashkë me të, hidhërimi, butësia dhe keqësia që ishin në këta sy!... Aherë e vura re: kish meshur një paë roba të holla, një farë nape të gjatë,

po të bërë me fije të ndryshme që ngjnin në hekurt! Edhë nga fundi i napës pashe këmbët e çelnikta — po të vogla dhe të bukur — të plakut, me thoj prej ramel Më dukej se ëndronja, po s'isha fare i çuditur...

Ushtrim 11. Shenjoni në këtë copë ndryshimet dialektare, dhe përshkruenje krejt Toskenisht. L. SKENDO

FIL MBAS ROBNIJET

Teri lotët, moj nanë Shqypare, e gëzou. Gëzojti, qi tue për-kundë foshnjën, e gatojshe vetun për me u bā ai tli mbë therorën e atdheut; gëzoju, pse djelmët qi mbas sodit kē me ushqye, kanë me u rritë njimend si përherë të fortë edhë trima, por s'ka me kenë si deri dje, kur djalit, orë e ças, në mā të bukren kohë të jetës së vet, i u dojte me u shprishë si bishë nper male e krepā nē mprojë të vendit; deri sa nji ditë mbas diësh, bijte për liri të vendit e t'a bijshin trup te shpija, tue shkretinue keshit për gjith-monë votrën t'ande.

Gëzou ti, o bulk i shkretë, qi tue njomë me djesë të ballit búcat e njasaj toke qi të patën lanë të parët, miellshe, por pa dijte kurr se kush do të korre. Gëzou, se muji e drejta, dhe djesët e ballit s'ka me guxue me t'i mārre mā kush nper kambë.

Gëzonju, o mende të këthiella, o zëmra të flakta t'atdhetarvet; ju, qi për me i prd vendit nji ditë kaqë fatlume, ndiet ndër kambë e ndër duerë verigat, gjimuet ndër burgje të mënershme t'Osmanlivel, e e pāt sa berë deken me s'f. Gëzonju se dita, qi ju pritët agë fort, agoi e lumneshme mbi tokë shqypare.

Gëzonju po, gëzonju edhë ju, eshtënat e të parvet t'anë; ju eshtëna shëjten të njatne fatosave, qi, për me i shpejtue atdheut nji ditë kaqë të lumneshme, dijët me rā si bien burrat, si bien Shqypari, e tash pushoni nën hije të madhneshme të nji Deçiqi e të nji Kaçaniku!

„Hylli i Dritës“ Prill 1914.

FISHTA

GABIMET PËR T'U NDRËGJUN

Fq. 16, rr. 9 (Shembujvet u duan shtue edhë këta me nji subjekt femnuer e tjetrin asnjansë): *Kryet e zemra janë të domosdoshme për jetën e frymorit. Dera e të himt në keshjellin e Rozafanit, mësi shihet, di-kur do të jén kjenë përnjimend të madh-nueshme.*

Fq. 55, rr. 14 (Rendo:) 1. si atribut: *lesh dhijet, lëkur vigit, zakone Shqiptarësh;*

2. si objekt:

a) me verba: *luej mendesh, ngrithem gishtash, etj.*

Fq. 61, rr. 11... *krejt të pamvashme: Krejt të pamvarëshme.*

F. 65, rr. 1. — 6. *Nuk jë kurrkund.*

Fq. 67, rr. 13... *koha kur, mënyrë-si: mënyrasit.*

Fq. 71. Dy rreshtat. 20-21 — „Ndër fjalí pyetse të dyshimta: *Shka të bāj? Si t'i përgjegy?*“ etj. do të zhabren ndër shembujt e mënyrës lidhore Fq. 70.

Fq. 81, rr. 11. *Hana, kur del...* Hana, kur duet.

Fq. 86, rr. 25. Ushtrimi: 1. „Si të kesh bā në këtë jetë“, etj. do të shkojë në Fq. 90, rr. 3, tue e prdm në vend të tij (d. m. th. në Fq. 86) Ushtrimin e kësaj faqe, qi fillon: „Rueje micën, sa po shkoj“ etj.

Fq. 87, rr. 9: *Gjithsi të m'a bājsh bunën...* Punën.

D i f t o j s a

DEGA E PARË E SINTAKSIT

Përmbi fjaln e vecueme	Fq. 5
I. NJOHTIME TË PËRGJITHËTA MBI FJALIN	5
II. FARËT E FJALIS SË THJESHË	6

PJESA I.

FJALIA E THJESHË

Kreu I.

SUBJEKTI (<i>Kryefjala</i>)	8
<i>Koha e rë në Shqypni.</i>	10

Kreu II.

PREDIKATI (<i>Kalxuesi</i>).	10
<i>Kolana me margarita.</i>	13
<i>Skamnorja e vërtë.</i>	13

PËLQIMI I PREDIKATIT ME SUBJEKT

a) Me një subjekt	14
b) Me shumë subjekte	16

PJESA II.

FJALIA E SMADHUEME

Kreu I.

Atributi (<i>Cilsovi</i>).	18
--------------------------------------	----

Kreu II.

a) Apozicioni (<i>Ndajshimi</i>).	19
b) Atributi në gjindore	21

c) Atributi në hjekore	24
d) Atributi parfjaluer (<i>Atr. prepoziciondr</i>)	24
dh) Adjektiv si atribut	25
e) Advërb si atribut	28
f) Atributi predikativ	28
<i>Shpejta e kalundit</i>	30
<i>Ucë Lleshi</i>	31

K r e u II.

O b j e k t i (<i>Kundrina</i>).	31
a) Objekti në dishmore	33
b) Dý dishmoret.	33
c) Objekti në dhanore.	35
d) Objekti në hjekore	37
e) Objekti parfjaluer (<i>Ob. prepoziciondr</i>).	38
<i>Ligjrrata e Skanderbeut</i>	41
VËRBA FRAZEOLOGJIKË	42
<i>Si përcapet fjala</i>	45

K r e u III.

A d v ë r b j a r i (<i>Ndajfolori</i>)	46
a) Advërbjari i vendit.	47
b) Advërbjari i kohës.	47
c) Advërbjari i mënyrës	48
d) Advërbjari i shkakut	49
<i>Aqmi</i>	52

P J E S A III.

FJALIA E BASHKANGJITUN	53
PASQYRA E PËRDORIMIT E E VESHTRIMIT	
TË RASAVET	54

P J E S A IV.

RENDI I FJALVET NË FJALIN E THJESHTË	56
ANALIZA E FJALIS	58

DEGA E DYTË E SINTAKSIT

Fjalija e për bame

FJALIT E PARA (TË PAMVARËSHME) E FJALIT E DYTË (TË MVARËSHME)	60
--	----

K r e u I.

FJALIA E PËRBAME NDËRTUE PREJ FJALISH SË PARA	62
--	----

K r e u II.

1. Fjalija e për bame, ndërtue prej fjalish së dyta	65
2. Shkallët e nënrendimit të fjalivet të dyta	66
3. Si lidhen fjalit e dyta me fjaln e parë	66
4. Vendimi i fjalivet të dyta	68
5. Koha e vërbit ndër fjalit e dyta	68
6. Përdorimi i mënyrvet të vërbit	69
7. Përdorimi i kohvet të vërbit në mënyrën diflore	72

K r e u III.

FARËT E FJALIVET TË DYTË

1. Fjalija e subjektit	77
2. Fjalija e predikativit	79
3. Fjalija e atributit	79
<i>Zana e mbrame</i>	81
4. Fjalija e objektit	82
5. Fjalija e advërbjarit	83
1. FJALIT VENDORE (<i>Lokale</i>)	83
II. FJALIT KOHORE (<i>Temporale</i>).	84
a) Fjalit njëkohore	84
b) Fjalit parakohore.	85
c) Fjalit mbaskohore	85

III. FJALIT MËNYRORE (<i>Modale</i>)	87
a) Fjalit krahasore (<i>Komparative</i>)	88
b) Fjalit rrjedhore (<i>Konsekutive</i>)	88
c) Fjalit e njmëndeta mënyrore (<i>Modale</i>)	89
IV. FJALIT SHKAKORE (<i>Kauzale</i>)	90
a) Fjalit e njmëndeta shkakat	91
b) Fjalit qellimore (<i>Finale</i>)	92
c) Fjalit qyshkore (<i>Kondicionale</i>)	92
c) Fjalit lëjore (<i>Konçesive</i>)	94
<i>Malli i atdheut</i>	96
Fjalit e ndërhydhuna (<i>Parentezel</i>)	97

PASQYRA E FJALIVET TË ZGIDHUNA

1. Mënyra paskajore	99
2. Pjestorja	100
3. Mënyra përcjellore (<i>Gjerundi</i>)	101
<i>Zanat Kangalore</i>	102

Kreu III.

Fjalitja e përbarme shumfishe	103
---	-----

Kreu IV.

Përtudha	105
--------------------	-----

Kreu V.

Fjalit e gjymta (<i>Elipitike</i>)	106
--	-----

Kreu VI.

Ligjirata e drejtë e ligj. e lakueme	107
Mbi piksimet e shenjet ortografike	108
<i>Malet e Dukagjinit</i>	117
Fëtyrat e Sintaksit	118

SHTOJSE

[detyshimet tipike ndërmjet Gegnishtes e Toskënishtes	121
I. FONETIKA	121
II. MORFOLOGJIA E SINTAKSI	126
1. FJALORI	130
<i>Plaku i Yllnecit</i>	133
<i>Fili mbas robnjet</i>	134

CIP KATALOGIMI NË BOTIM BK TIRANË

Rrota, Justin

Sintaksi i shqipes: për klasën II,III,IV të shkollave të
mesme / Justin Rrota. - Ribot

- Shkodër: Botime frëçeskane, 2005

160 f.; 21 cm.

ISBN: 99943-696-0-1

811.18'367(075.3)

Formati: 70 x 100 /16

Tirazhi: 400 kopje.

Botuar: gusht, 2005.

Shtypur: Shtypshkronja "SHKODRA"

